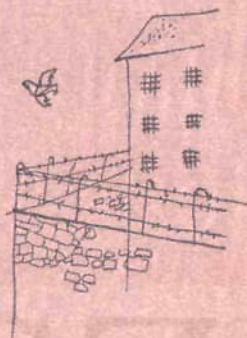

MA

13162:2

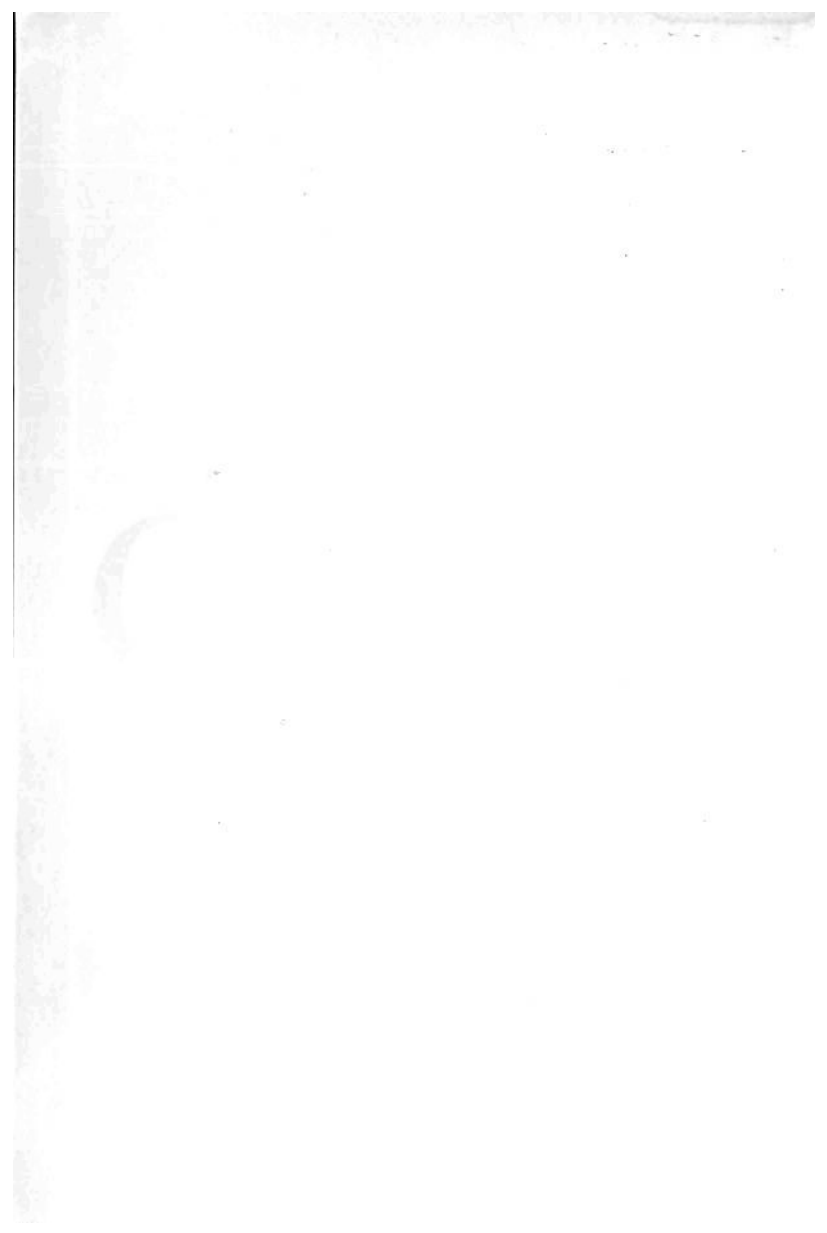
OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

0

ERDŐS LÁSZLÓ
A SZÖKEVÉNY

ERDŐS LÁSZLÓ

A SZÖKEVÉNY

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

MAGVETŐ KÖNYVKIADÓ

BUDAPEST 1960

ÖNKÖZMŰVÉSZET

WÜRTZ ÁDÁM
rajzaival

OSZK

Nemzeti Széchényi Könyvtár

© Erdős László, 1960

MA 13 162 : 21

Nemzeti Széchényi Könyvtár

A Lettári szám:

6230

1000

I. FEJEZET

Huszonhét éves volt, mikor letartóztatták, most harminckilenc. Néha még szíven ütötte, hogy ezek lettek volna a férfikor legszebb évei, de már régen nem szenvedett. Mindenki másnál jobban megszokta a bezárt ajtókat és a rácsokkal szabdalt hosszú börtönfolyosót. Talán azért, mert senki nem is kínálta meg úgy rabsága első idejét, mint ő. A Conti utcai fegyházban, ahol még az ágyakat sem választhatták meg szabadon, és hónapokon keresztül egy asztmás és egy őrült között fektették, hogy álmatlan éjszakákkal is segítsék halálos ítéletté változtatni tizenöt esztendejét, még rosszul értette meg a leckét. Az őrült veszélytelen bolond volt, s míg ők ketten az öreg Tímárral a fáradtságtól roskadozva várták a lefekvés idejét, ő a sarokban állt, és némán bámulta az ajtó szögletét, de ha leoltották a villanyt, csendes, vinyogó hangon elkezdte véget nem érő monológját: „Éljen Horthy, ihorti, kihorti, csuhorti, hortifa...” és oly örjítő egykedvűséggel folytatta hajnalig, hogy

már megváltásnak számított, ha az öreg Tímár ordító köhögése elnyomta ezt az esztelen morajt. Ő akkor még az ábrándozásban keresett menedéket. Ezer-szer is eljátszotta magának szabadulása pillanatát. Szürke raglánban, piros nyakkendősen rohant az utcákon, vagy hosszú kötélre aggatta a smasszereket, egyiket a másik mögé. De egyszer sem futotta erejéből az egész éjszakára: Múlhatatlanul eljött a pillanat, amelyben eleresztette az álmokat, és feleszmélt a süket csöndben, melyben nem volt más, mint a: „Horthy, ihorti, kihorti, hortifa.”

Talán még ez volt a szerencséje. Másként talán meg is őrül.

Huszonkilencedik születésnapján szállították át a Margit körúti fegyházba. Bilincsbe verve, de gyalog vezették végig a városon. Az egyik börtönőr a láncát tartotta, a másik feltűzött szuronnal mögötte ment. És ő mégis megkísérelte a szökést. Amikor látta az utcákat, melyeken annyiszor rohant végig bolond álmaiban, szíve legyőzte az eszét. Persze, azonnal elfogták, hat nap sötétet kapott, s az első éjszakán megpróbálta szétloccsantani fejét a falon.

Ekkor tanulta meg a leckét. Hogy a lélektelen fegyelmeléssel szemben egy fegyver van csak: a belső fegyelem. Önként vállalt szabályokkal kell megkötni a szürke, elomló börtönéletet. Tartalmat kell adni

minden órának. Feszesen kell élni, mint az acél-
ideg.

Itt van például a felkelés ideje. Télen reggel hat-
kor megszólal a csengő, s ők értetlenül dugják ki fe-
jüket a takaró alól. Zavaros sötét van, nem érdemes
mozdulni. Az ór csak öt perc múlva gyújtja fel a vil-
lanyt, pedig hét órakor pontosan munkára hajtják
őket, s addig még rengeteg a tennivalójuk. Meg kell
mosakodni, fel kell öltözködni, be kell vetni az ágyat,
ki kell önteni a küblit és a mosdóvizet, és be kell
hozni az ételt. Ezeket közösen végzik. Aztán ki-ki
leül, és kedve szerint beosztja egész napra a csöppnyi
kenyerét, és elfogyasztja a reggelire szánt részt, lehe-
tőleg egy fej vöröshagymával vagy egy csipet túró-
val, és az egészszet leöblíti a langyos levessel. Utána
még, el kell mosni a csajkát, és ki kell takarítani a
cellát. Mindez eszi az időt, s mire az ember körülnéz-
ne, már az ajtóban áll a kulcsár, és hajtja őket ki-
felé, hogy hét órára bezárhasson minden ajtót.

Általában ez a nap legundorítóbb órája. Fülre-
pesztő lárma tölti be a máskor néma folyosókat. Csö-
römpölnek a csajkák, döngve csapódnak a nagy kon-
dérok a kőpadlóra. Az örök morcosan siettetik a
küblivivőket, s azok káromkodva kerülgetik egymást
csordultig telt vödreikkel. Aki lelocsolja magát, sorra
veszi a szenteket s a szerinte vétkes felmenő roko-

nait. A fordulóban egy pillanatra feltűnik az őrparrancsnok, és elégedetlenül mereszti sárga szemét az emberekre – azt lesi, nem lehetne-e valakit fegyelmibe küldeni. A rabok nehézkesen mozgatják álmától és hidegtől gémberedett tagjaikat, és éhes pillantásokat vetnek a kondérokra, amelyek sohasem érkeznének elég gyorsan a cellák ajtajába. Úgy látszik, mintha a reggeli csak a raboknak, és minden egyéb csupán a smasszereknek lenne sürgős. A kezdő rabok így is hiszik, és meddő harcba bocsátkoznak őreikkel. Úgy mozognak, mint a lajhárok, és megállnak beszélgetni a sarkokban. Az őrparrancsnok mogorván ugratja szét őket, pedig neki igazán mindegy, legfeljebb ebédszünetben rendkívüli cellavizitet tart és újra takarítottat. Az ehhez szükséges időt úgyis a rabok pihenőjéből lopja el. Mikor kiürülnek a folyosók, és a munkatermekben elindulnak a gépek, ő ellépked hosszú gólyalábain, beül irodájába, és elküld tízórai-jáért. A szerencsétlen újonc pedig nem tudja, miért fáj már reggel a feje, és miért fogja el ideges remegés?

Az újoncot tehát tanítani kell.

„Tisztázzuk az alapfogalmakat! – szokta mondani. – A börtönben minden más, mint aminek látszik. Te csak azt érzed, hogy az órák mérhetetlenül hosszúak, pedig a valóságban éppen az idő kevés. Ha reggel csoszogsz, mint a tetű, annak a smasszer csak örül.

Először is káromkodhat – s ez növeli az öntudatát. Másodszor sokáig vagy a szeme előtt – s életének az az értelme, hogy téged szemmel tart. Neked azonban egy félóra szabad időre van szükséged minden reggel. Hogy miért? Csak hogy legyen. Hogy embernek érezhesd magad!”

– Mihez kezdjek az idővel? – kérdezte mérgesen Lajos, aki éppen olyan volt, mint ő fiatal korában, izgatott és mindentudó. – A hónom alját vakargassam?

– Ha viszket, miért ne? – vágta rá tüstént, és lezárta a vitát. – Próbáld meg, és azután beszélj.

Ez negyvenkettő őszén történt, mikor egy csapat újonccal Szegedre került a Csillag-börtönbe. A fiúkban buzgott a vér, és mindent a saját fejük szerint akartak berendezni. A cellákban vidám cigányélet folyt. A Hitler-levest a küblibe öntötték, és mákos beiglivel rakatták tele az otthoni csomagokat. Vilányoltás előtt mozgalmi dalokat énekeltek, és azokat a túrákat emlegették, melyeken megtanulták a nóták szövegét. Éjjel aztán álmatlanul forgolódtak ágyukon, és az arcuk reggel olyan volt, mint a gyűrött pergamen. Nem csoda, hogy néhányan két kilót is fogytak nyolc hét alatt.

– Itt bent kell élni, és nem odakint! – mondta ő szigorúan. – Tisztázzuk az alapfogalmakat.

Végleg csak akkor dőlt el a küzdelem, mikor fél év múlva Sas és Zsigmond megérkeztek a Margit körútról, és hármukra bízta a kollektíva vezetését. De a munka oroszlánrészét ekkorra ő már elvégezte.

Az ezután következő két esztendőben volt börtönbüntetése egész ideje alatt a legelégedettebb. A technikai ügyek intézése tartozott rá, és senki nem panaszkodhatott. Mióta Sárközi szakaszvezetőt levélcsempészés miatt hadbíróság elé állították, az örök megközelíthetetlenek voltak, de a kollektíva mégsem szűkölködött. Felfedezte, hogy az őrmester nem méri utána a csomagokat, hanem elfogadja a szállítólevél adatait. Ettől fogva az engedélyezett két és fél kiló helyett még négy és fél kiló zsír és szalonna is érkezett, mert egy tízesért a postások készséggel vették be kisebb súllyal a küldeményeket. Ami pedig az ételnél is fontosabb híreket illette, minden két hétben kaptak részletes politikai tájékoztatást. Titkos írással érkezett vécépapíron, és Razolla kellett előhívni láthatatlan betűit. Razolt pedig korlátlanul kaphattak a tisztasági csomagokban.

Tizenkét évet töltött börtönben, de az arca fiatal, szinte gyerekes maradt. És csendesesen, szenvedélytelenül beszélt. A rövid-idős rabok ránéztek és megnyugodtak:

– Ki lehet tartani a rövid négy-öt esztendőt!

Ő pedig tudott mindent, ami a raktártól az irodáig és a cellától a látogató teremig valaha történt és történhetett, és semmi nem érthette kiszámíthatatlanul. És ha a szabadulás gondolatát nem is tudta teljesen száműzni az agyából, az is valahogy elintéződött és leülepedett. Tudta, hogy egyszer jönnek érte – vagy a családja, vagy a forradalom –, s akkor újra látni fogja az utcákat és az életet, de addig meg kell elégednie avval, ami elérhető, mert belül van a falakon. A zsírosztással, az előadásokkal és a hírekkel, a látszólag felbontatlan vécépapíron. Boldogságra pedig elég ok a fiatalok tisztelete és szeretete.

Ekkor történt az, amit nem lehetett előre kiszámítani, sőt, megérteni se nagyon. A negyven éven aluli rabokat besorozták katonának, egy százados átvette őket az udvaron, s közölte velük, hogy két nap múlva kivonulnak romokat takarítani.

*

A kivonulás előtti éjszakát egyedül ő töltötte álmatlanul. Idegesen számlálta a Csillagból felhangzó óraütéseket.

– Egy óra! Teljesen használhatatlan leszek.

Csak pirkadatkor nyomta el a fáradtság. A csengésre zavartan ébredt, és nem ugrott ki nyomban az

ágyából, ahogyan máskor szokta nyáron, mikor nem kellett megvárni a lámpagyújtást. Fekve maradt, és nézte a többieket.

A kétévi kemény iskola meghozta az eredményt. A fiúk, oda sem figyelve, halálos pontossággal végezték dolgukat. Mire a kulcsos felrántotta az ajtót, a két napos már megtöltötte a laborokat, és indult a mosdó felé, mert két vödör víz nem volt elég az egész cellának. A kis Csóka Péter az asztalra készítette a csajkákat, Lajos pedig a küblit cipelte kifelé. Minden úgy történt, mint más reggeleken, és valahogy mégis minden megváltozott. Lajos olyan lendülettel emelte a küblit, mintha a világból készülné kitörni vele, és a kis Csóka sem a közeledő kondérok zajára figyelt.

Zsigmond már nem volt közöttük, eltávolították mindazokkal, akik túllépték a korhatárt. Sas görnyedten ült az ágyán, és irigyen bámulta a fiatalokat.

– Ez az igazság! – gondolta szomorúan. – Nem mi voltunk a fegyelmezettek, hanem ők. Alkalmazkodtak a börtönülethez, mert muszáj volt. Mi pedig beleszoktunk a sötétségbe, mint az öreg bányaló, mely megvakul, ha napfényre kerül. Ők most ledobják testükről a börtönéletet, mint a rossz ruhát, mi pedig...

– Nessus-ing! – gondolta még, de az már nem ju-

tott eszébe, hogy azt ki hordta és miért. Egy kedves arcú fiatal katonatiszt jelent meg az ajtóban, és jóindulatúan nézte a mosakodókat. Csóka kezéből kiesett a csajka, Varga kezében megállt az ing. Csak Sasban győzedelmeskedett a megszokás, és vigyázzállásban jelentette a létszámot. A tiszt mosolyogva intett: „Tovább!”

– Zászlós! – morogta Lajos.

A szomszéd cellából tisztán hallatszott a szobapancsnok szava:

– Létszám tizenegy fő!

– Lesz az még kevesebb is! – felelte rá halkán Csóka, és evvel kimondta mindnyájuk gondolatát.

Már előző nap megbeszéltek mindent. A helyzetük igazán tiszta és világos volt. Mikor a Razol nyomában lassan kibontakozó betűkből először olvasták a hírt, hogy az oroszok átlépték a Kárpátokat, olyan néma, döbönt csend támadt a cellában, mintha ellenséges betörésről hallottak volna, azután pedig mindenki egyszerre beszélt. Lajos az ágy tetején ugrálva kiabált valamit, Varga és Csóka pedig összeölelkezve táncolta végig a szobát. Amit annyi ideje vártak, végre kézzelfogható közelségbe került! Boruk nem volt, de csapra ütöttek két üveg Szanosztolt, és a narancs ízű csukamájolajtól jobban berúgtak, mint a szesztől. Villanyoltás után halálra fáradva rókadtak az ágyuk-

ra, és kezüket fejük alá kulcsolva, boldogan bámulták a koszos plafont.

Ekkor megszólalt Lajos, akinek néha komiszul okos ötletei voltak:

– Most pedig nézzük, miből élünk, mert ahol a legközelebb a segítség, ott a legnagyobb a veszély!

Ez így volt igaz. A börtön – és ő néha szégyenkezve gondolt erre – nemcsak gonosz hely volt, hanem többé-kevésbé biztonságos is. Negyvenkettőben sokat Ukrajnába hurcoltak közülük, de aki akkor visszamaradt, az többet nem kapott behívót, azt nem igazoltatták, nem bántalmazták a detektívek. Reggelit, ebédet, vacsorát kaptak, közülük még a zsidók sem hordtak sárga csillagot. De most, hogy közeledett a szabadító sereg, bármelyik pillanatban halálos csapdájukká válhattak az eddig védő falak. A cellák ajtaja mögött oly csendben bunkózhatták le őket, hogy a szél sem sóhajtott volna utánuk. Ezután sem fogadták kevesebb örömmel a győzelmi híreket, mint eddig, de örömükbe most valami komor heroizmus is vegyült: nem tudhatták, nem saját halálos ítéletüknek tapsolnak-e. Azelőtt azt hitték, hogy a német front még a Kárpátok előtt szétesik, és idejében kiszabadítja őket a forradalom. Mióta látták, hogy ez nincsen így, legtöbben leszámoltak az életükkel – bár ezt soha, egyikük sem mondta ki hangosan.

Igy aztán, mikor megtudták, hogy kiviszik őket a falak közül, szívük a torkukba szaladt. Kiváltképp, hogy nem is a frontra mennek, hanem ide a városba, eltakarítani a romokat! . . . Az utcákon nincsenek falak, záruk és reteszek, s ha ezek nincsenek, akkor őket semmi sem állíthatja meg. Elszöknek vagy lefegyverzik az öröket – majd kiderül. Mindegy. S hogy néhányan ott hagyhatják a fogukat, az már igazán semmi az után a perspektíva után, hogy puska-tussal fogják lebunkózni őket, egyenként és védekezésre képtelenül.

Már az első nap megbeszélték, hogy cselekedni fognak. Persze, nem azonnal, és talán nem is hamar. Először meg kell ismerkedniök az új helyzettel. Iratokat kell szerezniök és a bujkálásra helyet. De menni fognak, ez nem kétséges. És egyszerre fognak menni, nem külön-külön, hogy a tiszték ne tizedeltethessenek.

A fiatalok mindent helyeseltek, de a szemük azt ragyogta: hamar.

Ő azonban nem erre készült fel. A szökés ugyan csak egy pillanatig tart, de hosszan elő kell készíteni. Eljön az ideje, talán nem is túl soká, de semmi esetre sem hamar. Majd egyszer itt lesz, mint minden, amire tizenkét éve vár. Tőlük nem egészen független, de nem is egészen függetlenül.

Most azonban, amikor a zászlóst meglátta az ajtóban, egyszerre minden úgy elébe került, és babonás félelem fogta el. És mi lesz, ha az utcák láttára ismét feltámad benne az esztelen vágy a szabadság után, és fegyelmet, észet, határozatot feledve, elsőnek kezd menekülni ő, akinek a többiekre kellene vigyáznia?!

A csajkákat elmosták, a cella padlóját felsöpörték, aztán levonultak a csillagba. De most nem börtönőrök várták őket, hanem katonák. Igaz, feltűzött szurornyál álltak ezek is, de ez mégis más volt. Nem balra fordultak, a szövöde felé, hanem keresztülmentek a reggeli fényben úszó börtönudvaron, és az igazgatósági épületen át elkanyarodtak a kapu felé.

– Rosszul vagy? – kérdezte halkán szomszédja.

Csak a fejét rázta, szólni nem tudott. Torka kiszáradt, szeme összeszűkült. Az egyre közeledő falat nézte s rajta a kis kaput, amit szolgálatkészen tárt ki előttük az őr. Szíve nagy kihagyásokkal, rángatózva dobogott. Aztán elvonultak az őr előtt, és kiléptek az utcára.

*

A lapos, dísztelen Mars tér éppen ébredt. Kofák jöttek az úton, hátuk meggörnyedt a batyuk súlya alatt. Egy fiatalasszony két kosár zöldbabot cipelt. Szőke vasutas közeledett, éretlen almát rugdosott

maga előtt, és közben nagyokat harapott a kezében tartott zsíros kenyérből. Egy pillanatra megállt, rájuk csodálkozott, aztán továbbsietett. Mezítlábas kisfiú, köcsöggel a kezében, tejért szaladt. Az egyik kapuból gubancos szőrű kutya sétált elő, és önfeledten ásított, a kaputól balra valaki az ablakba rakott egy nagy, csíkos dunnát szellőzni.

Ez az egész? – gondolta tompa megdöbbenéssel. De csak egy szekér zörgött el mellettük az úton.

– Kofák... Zöldbab... Vasutas... Kutya... – ismételte el magában a látottakat, és várta, hogy valamelyikről majd eszébe jut valami. Aztán lábujjhegyre emelkedett, és a tér legtávolabbi sarka felé lesett. És valóban, mintha egy nyitott pálinkamérést látott volna, ajtaja felett szalma cégérrel. Végre elmosolyodott.

– Nézd! – bökte oldalba Lajost. – A Molnár bácsi kocsmája!

– Igen? – morogta az udvariasan, de továbbra is a kofák ringó szoknyáját bámulta, mintha az lenne a legfontosabb. Pedig az egész látványból egyedül Molnár bácsi kocsmája jelentett valamit.

Ez a Molnár a börtön legrégebbi foglya volt. Valamikor halálra ítélték gyilkosság miatt, de kegyelmet kapott. Tizenöt év letöltése után feltételesen szabadon engedték. Odáig, a pálinkamérésig jutott. Csak

egy féldecire kukkantott be az ajtaján, ámde szerencsétlenségére a gazda éppen a raktárban volt. Nem bírt ellenállni a kísértésnek; elemelt egy üveg rumot. Mikor kifelé indult, elkapták. A rendőrségről egyenesen a fegyházba hozták vissza, azóta ott van, összesen immár huszonkét esztendeje.

Ez az italmérés a tér túlsó oldalán tehát valamilyen képpen a sorsot jelentette. Azt, hogy ezután ilyen csekélységeken múlhat az ő életük is. A vénasszonyok szoknyája viszont nem mondott semmit. Vagy, ha igen, ő nem értette meg.

– Asszonyok! Kutya! – morogta ismét maga elé, és rosszállóan csóválta a fejét.

– Század, indulj! – kiáltotta ekkor az őrmester, s ők megindultak a börtön falával párhuzamosan, de az út közepén. A keret feltűzött szuronnyal a járdán haladt. Ez jó volt, mert a börtönudvaron ők sétáltak a fal felől.

Nemsokára erős, száraz szag ütötte meg az orrát. Gondolköznia kellett, mi az.

– Por! – mondta ki végül hangosan.

– Érzed? – kiáltott fel a szomszédja boldogan. – Egészen más, mint mikor a cellában söpörsz!

Ezt megint értette, de kevésnek találta a boldogsághoz.

A kis Csóka éppen előtte viháncolt a sorban. Mind-

két füle bíborpiros volt az izgalomtól, és karjával kaszálva, hangosan magyarázott valamit. A gyerek felkiáltott:

– Micsoda mell! Csúcsos! – és füttyentett egy nagyot.

Csúcsos! – ismételte magában panaszosan.

Valaki rájuk szólt:

– A sorban nem beszélünk!

Ezt viszont megint érteni lehetett.

Aztán mind többen jártak az utcán. Voltak, akik szembe jöttek velük, és voltak, akik hátulról kerültek elébük. Némelyek kalapot emelve, mások pedig némán mentek el egymás mellett. Ő pedig megpróbálta elképzelni, hogy ennek a nagy sürgés-forgásnak valami célja van. Az egyik ember a földjére siet, a másik hivatalába megy. Olyan is van, aki csak sétál egyet a fák alatt. Általában, amerre elhaladtak, az út két oldalán mindenütt házak álltak, a házakon ablakok voltak, az ablakok mögött emberek. Kínlódva, de hasztalan, addig próbálta elképzelni ezt az izonyos sokaságot, míg lassan szédülni kezdett, és hányinger fogta el.

– Rosszul vagy? – kérdezte szomszédja, már másodszor ezen a reggelen. – Szóljak az örnek?

Ismét csak a fejét rázta.

Voltaképpen sértve érezte magát. Tizenkét év ta-

paszталatát adta át társainak, s azok most nem osztják meg vele az övékét... Csúcs, kutya, szekér... – mi van ezen örülni való?

A város szélén, parancsszó nélkül, megállt a menet eleje. Először a tisztek, aztán a katonák, végül a rabok. Mind egy irányba néztek, és a százados szó nélkül mutogatott valamit. Aztán feljűk fordult:

– Itt fognak dolgozni! – mondta rekedten. Majd egy pillanatnyi szűnet után: – Jőjjenek ide!

Engedelmeskedtek. De nem csoportban, hanem egyenként szállingóztak oda. Aztán ők is megálltak a tisztek mögött, és nézték, amit a többiek. Egy tér volt előttük – de talán nem is tér lehetett, mert nagy távolságban egymástól faházikók álltak rajta neg kertek, elég sűrűn. A kertecskék közepén egy irányban eldőlt deszkák és oszlopok. Mintha egy csomó kunyhó, megunva az álldogálást, egyszerre a földre hajtotta volna a fejét.

– Az állomást akarták eltalálni! – magyarázta egy hadnagy, fölöslegesen hangosan. – Paccerok!

– Elfűjta őket a robbanás szele! – suttogta a hátuk mögött valaki. Könnyes volt a hangja.

A területet, úgy látszik, már korábban kiűritették, mert embert nem láttak sehol. Lassan beszállingóztak a kis házak közé, átlépték a kertecskék kerítését, és sóhajtozva nézték a romokat.

Ő ott maradt az út szélén. Egyszerre az egyik romhalmaz alól előmászott egy kis fehér cica, körülnézett, aztán néhány ugrással hozzá szaladt, megállt előtte, és panaszosan nyávogott.

Letérdelt a kis állathoz, megsimogatta.

– Cica? – szólalt meg mellette csodálkozva egy hang.

Felnézett. A reggeli zászlós állt mellette, és nadrágja szárát veregette egy pálcikával.

– Különös – morogta. – Maga is ezt sajnálta meg? Itt? A romok között?

Ő felállt, és leverte térdéről a port.

– Tizenkét éve ülök börtönben, zászlós úr! – mondta ellenségesen.

A tiszt arca megrándult.

– És miért?

– Mert kommunista vagyok.

Hallgatva nézték egymást. Aztán a zászlós zsebébe nyúlt, és egy pakli Symphoniát húzott elő. Szájába dugott egy cigarettát, és őt is megkínálta. Gyufát húzott elő, rá akart gyújtani, de félúton abbahagyta a mozdulatot.

– Gyufája sincs?

Kezébe nyomta a skatulyát.

– Adjon tüzet.

Rágyújtottak.

– Nem tudom, sejti-e – mondta a zászlós –, hogy nekünk azt parancsolták, magukra jobban vigyázzunk, mint a gyilkosokra!...

– Sejttem.

– Ostobaság! Én kultúrmérnök vagyok.

Nagyot szívott cigarettájából.

– A százados úr pedig könyvel. Hanem a hadnagynak virsligyára van Debrecenben...

Bólintott. Megértette.

A zászlós ismét a cicát nézte.

– Haza kellene vinni... Itt éhen veszik.

– Különös! – mondta most ő. – Tizenkét év óta az első civil beszélgetést éppen egy katonatiszttel folytatom...

– Akkor én most elmegyek – hangzott a válasz.

– Mert ez nekünk tilos.

És elment.

Rövid idő múlva dolgozni küldték őket. De lát-szott, hogy senki nem tudja, mit kellene csinálniok.

– Válasszák ki a használható dolgokat – mondta habozva a szolgálatvezető.

– És én hova menjek? – kérdezte ő a legközelebbi őrtől.

A megszólított – egy tizedes – vállat vont.

– Talán oda...

Oda ment, ahova a tizedes mutatta, és nézte, mint

csinálják a többiek. Aztán átment egy másik csoport-hoz. Megállt, gyanakodva figyelt. Nem szólt rá senki sem. Újra továbbment tehát.

Ez lenne az? – gondolta, és ismét hevesebben dobogott a szíve. – Hogy csak így járhatok? Ide meg oda?

A tizedes jött feléje a kerítésen át. Összerezzent, és lesütötte a szemét.

– Most fog káromkodni rám.

– Georgina! – mondta ehelyett a tizedes, és egy bokorra mutatott. – A mi kertünkben is van odahaza.

– Hova valósi? – kérdezte ő.

– Derecskére.

Szótlanul piszkálta lábujjával a földet.

– Ott a bódében találnak ásót – mondta a tizedes. – Vegyen maga mellé valakit.

*

A szerszámos bódé a telepen kívül állt, az út túlsó oldalán. A legszélső katona is mintegy száz méterrel beljebb tanyázott. Görnyedten ült egy favágó tőkén, és szaporán sóhajtozott. A fűrészbak két lába közt egy döglött kakas hevert, azt nézte. Ki tudja, milyen szomorú gondolatai támadtak az agyonvert

állatról. A fejét sem emelte fel, mikor ők ketten Csóka Péterrel elébe vágódtak és jelentették, hogy ásóért küldte őket a tizedes úr. Ekkor rájuk fordította véreres szemeit.

– Csak tudnám – mondotta –, hogy ez a kakas mit vétett nekik! Legalább négy pengőt kapott volna a gazdája érte a piacon.

– Így van! – vágta rá a kis Csóka szemtelenül.
– Talán ötöt is!

– Öt pengő! – szörnyülködött a katona. – Ha nekem öt pengő volna a zsebemben, akkor este leírnám magamat. Hogy miket kell megérnünk! – tette hozzá, és a romokra mutatott.

– Egyenruhába bújtatott paraszt! – gondolta ő magában, és hirtelen jött haraggal támadt rá:

– Maga nem volt a fronton? Mi nem bombáztuk a falvakat?

Az ember megvakarta a fületövét.

– Én, kérem, a puskámat sem sütöttem el. Ezt mindenki megmondhatja, aki együtt volt velem. Mit akarnak tőlem? Most építettünk házat az anyjukommal. Ha avval is így csinálnak, vehetem a kötelet és felakaszthatom magam.

Úgy látszik, ekkor eszébe jutott, hogy mégiscsak katona, mert egyszerre kihúzta magát, és rájuk ripakodott:

– Az ásók pedig ott vannak a bódében. Egyik lábuk itt, a másik ott!

Hirtelen karon ragadta Csókát, és magával rántotta, mielőtt az őrnek megjön az esze. Kacagástól fuldokolva súgta a fiú fülébe:

– Te, ezt elfelejtették kitanítani, hogy minket kíséret nélkül egy lépésnyire sem lehet elereszteni!

– Hátha lehet? – felelte Csóka. – Katonák vagyunk!

– Katonák? – legyintett gúnyosan. – Eredj már! Fegyencek vagyunk, akiket a frontra hurcolnak elpusztítani!

Hanem aztán – meghökkentő ellentétben komor jóslatával – izgatottan felvihogott:

– Érted ezt te egyáltalán? Itt megy Pintér György fegyenc, és nincs a háta megett szuronyos őrl... Gyerünk lassabban egy kicsit.

A bódé viszont üres volt. Csak két lapát és egy felfordított talicska árvult a fal mellett. Leült a talicska fenekére, két kezével átkarolta a térdét, és arcát boldogan fordította a rozzant tető felé.

– Ne is beszélj visszamenésről – mondta. – Aki nek hiányzunk, megkeres. Itt maradunk ebédig, és nem gondolunk semmire.

– Azt nem lehet! – sóhajtott Csóka panaszosan.
– Annyi minden történt a mai napon!

Egyszerre elmúlt a jókedve. Felállt, az ajtóhoz ment, és óvatosan kinézett. A nagy térségen álmos lassúsággal hajladoztak a fiúk. A katonák szemlátómást nem törődtek velük. A gerendákat rugdosták bakancsuk orrával vagy összeálltak, beszélgettek kicsit.

Úgy látszik – gondolta –, ezek most értették meg, mi az a háború. Az az óra valóban rettenetes lehetett, bizonyosan aludtak szegények, mikor rájuk dőltek a falak, hiszen már hallani lehetett a robbanásokat, mikor megkezdődött a légiriadó. Ezek a kis kunyhóroncsok még szomorúbbak, mint a nagy házak romjai. Érthető, hogy Péter sem tud magához térni. Én vagyok beteg, hogy még ez a szörnyű látvány is úgy hat rám, mint a kulisszák a színpadon.

Megfordult, hogy mondjon valamit, s akkor látta, hogy a fiú nem jött vele az ajtóhoz. A talicska mellett állt, és konok dühvel forgatta a kerekét.

– Mire gondolsz leginkább, Péter? – kérdezte akkor kedvesen.

– A lányokra! – felelte gyorsan a gyerek, és fülig pirult.

*

Ebéd utánra mégiscsak szereztek ásót, és valamennyire megszervezték a munkát. A század egyik fele az épen maradt gerendákat és deszkákat gyűjtötte össze, a másik eltemetett értékek után kutatott. A hadnagy személyesen oktatta a helyes módszerre a legénységet. Mindenkinek oda kellett mennie hozzá, és ásója nyelével megütögetni a földet.

– Érzi, kérem? Itt tehát ilyen a talaj! Úgy! Most ütögesse meg ott... Milyen? Puhább? Aha!

– Most pedig, kérem – mondta, miután mindenki elvégezte a veregetést –, ezen az utóbbi ponton kiássák a talajt, és majd meglátják, mit fogunk találni!...

Lajos és Csóka a földbe nyomták ásójukat, és kifordítottak belőle egy jókora darabot. Az így keletkezett gödörből két patkány ugrott elő, és visítva elmenekült.

A hadnagy egyszerre bíborvörös lett.

– Üssék agyon! – ordította. – Miért nem ütitek agyon?

– Vannak dögök, akiket agyonverni sem lehet – szólalt meg egy hang hátulról.

– Mit mondott? – fordult arra dühösen a hadnagy.

– Azt – válaszolta flegmán az illető –, hogy a patkányokat még a bombázás is megkíméli.

– Elég szomorú – bólintott a hadnagy, és megtö-
rölte a homlokát. – No hát, emberek, ezt így kell
csinálni. Most azután dolgozzanak hűséggel és szapo-
rán!

Miután a patkányok után a hadnagy is elviharzott,
elég hamar megtanulták a munkát. Kopogtatásra
ugyan semmi szükség sem volt, de ahol a lábuk alatt
besüppedt a föld, ott érdemes volt megpróbálni az
ásást. Rövidesen kiszedtek a föld alól néhány tört
lábú széket, egy böllérkést és pakfon evőeszközöket.
A vagányok egy tisztára mosott zsírosbödönt nyúj-
tottak át a hadnagy úrnak. A hír szerint ez a bödön
még tele volt, mikor a kert sarkából előkerült, ahová
nyilván nem a bombázás elől rejtette el a tulajdonosa.
A tartalma azonban gyorsan a csajkákba vándorolt,
és az üres edény a kút vizében tisztára mosakodott.
A hadnagy az értékes leletet végighurcolta a telepen,
és harsányan biztatta legényeit:

– Ugye hogy érdemes kutatni? Dolgozzanak szor-
galmasan!

Már estére hajlott az idő, mikor az egyik félig épen
maradt kunyhó előtt fémes csattanással akadt meg
az ásó. Nyomban félretették a szerszámokat, és a ke-
zükkel kaparták el a földet, hogy ne okozzanak a
nyomorultaknak segítség helyett további kárt. Hamar
napvilágra került a rejtett kincs: egy keresztbe ketté-

tört varrógép. Ezt a légnyomás valahonnan a kunyhó mélyéről vethette ki, s oly akkurátusan elfelezte a vasát, mintha lángvágóval szelték volna el. A gép két darabja pontosan derékszögben hevert egymás mellett a föld alatt. Ám a szög két szára közül még valami előkerült: egy sértetlen üveg pohár. Kecses, törékeny jószág volt, amilyen ritkán található a paraszti háztartásokban, vékony, alig milliméteres falú. Kézről kézre adták, és hitetlenkedve csodálták a valószínűtlenül szerencsés poharat. Mindegyikük gondolt valamit, de hangosan nem mondta ki. Ekkor egy finom, aranygyűrűs kéz nyúlt a pohárért, és kivette Lajos kezéből. A zászlós állt mellettük.

– Mulatságos! – mondta rekedten. – Az acél eltörik, az üveg ép marad!

– Múzeumban lenne ennek a helye, zászlós úr! – jegyezte meg Lajos. – Emlékeztetőül. Felirat: „Amit nem lehet megérteni . . .”

A tiszt a munkaszolgálatosra nézett, és mintha keserűen biggyesztette volna el az ajkát. Hanem aztán elmosolyodott.

– Dehogynem lehet megérteni. Tudományosan ezt úgy mondják: erővonalak. Ha kellő számú ismeretlennel dolgozunk, mindent ki lehet számítani. Még azt is, hogy mi lesz előbb magával, azután velem.

Visszaadta a poharat.

– Na, gyűjtsanak rá! Ne filozofáljanak! Öt perc cigarettaszünet. Maga velem jön, Pintér!

Egy pillanatig gondolkodott, honnan tudja a zászlós a nevét, de aztán nem törődött vele. Ment a tiszt oldalán, persze, egy lépéssel hátrább.

– Nem tudom, észrevette-e – folytatta a zászlós –, hogy a háborúban mindenki filozófussá válik. Poharak és csajkák beszélni kezdenek, és különös dolgokat súgnak a bakáknak.

Megértette, hogy ez az ember most beszélgetni akar vele, s ezért válaszolt:

– Sőt, a tiszteknek is.

– Ó, kérem, ez tisztára rendfokozat kérdése. Egy tábornok ilyen alantas közegekkel szóba sem áll, vagy ha igen, kikötteti. Ő legfeljebb oroszánokkal és gulyáságyúkkal társalog. A legénység pedig a tetveivel is beszélget, azok meg az ilyen nagyurak selyem alsóruháját, mint én vagyok, tudvalevőleg elkerülik. Végül még az is kérdés, hogy a pohár, ami mind a ket-
tőnknek kezében volt, mit súgott magának, és mit nekem.

Ő a katonákra nézett és elmosolyodott:

– Ugyanazt, zászlós úr!

Most mind a ketten a szuronyokon csillogó fényt nézték, és hallgattak egy kicsit. A zászlós kezdte újra a beszélgetést:

– Igen, nálunk van a vas. De ne feledje, hogy azért az üveg gyakrabban törik.

– Az üveg igen! – felelte ő. – De mi gránitból vagyunk.

A zászlós elhúzta a száját.

– Gránit? Marhaság! Maga is szív, tüdő és gyomor. Elég magának egy golyó, és kilyukad. A háborúban az a legrosszabb, hogy az ember soha nem azt teszi, amit akar. Gondolja, hogy ezek az angolok kunyhókat akartak robbantani? Ezért nem helyeslem ezt a gránit-hasonlatot. Ugyanis nekünk sincs magukkal semmi bajunk, fiam, de ha parancsot kapunk, lövetünk.

– S akkor mi lesz? – kérdezte ő keményen.

Most a zászlós arcán futott keresztül a mosoly.

– Attól tartok, addigra maguk nem lesznek ott...

Meghökken, és visszahúzta tapogatóit. Ez már akár csapda is lehetett.

– Azt hiszem, zászlós úr – dünnyögte –, ez megint afféle civil beszéd, amit nekem nem szabad meghallanom...

A tiszt rábámult.

– Maga nagyon okos, Pintér! – szólt hidegen. – Azt hittem, tizenkét év börtön meghülyíti az embereket.

- Úgy is van, zászlós úr! - felelte tüstént, és nézett maga elé szelíden.

- No, menjen, fiam! - mondta erre a zászlós. - Jön a virslikirály.

Sóhajtott egy kicsit.

- Hiába: aki rabot őriz, rabbá lesz maga is.

II. FEJEZET

Két hónappal később a magyar csapatok kiürítették Szegedet. Ez nem ment sem egyszerre, sem gyorsan. Az elől haladó egységek már elérték a Dunát, mikor ők még mindig menetkészültségben várták az indulást. Az első zászlóaljok kivonulása után a lakosság egy része is összekapkodta holmiját, és elindult a hadsereg nyomában. Az úton menetelő oszlopok közé lovas kocsik, batyukat cipelő asszonyok keveredtek. Teheneket, kecskéket tereltek Nyugat felé. A gépesített alakulatok szörnyű pöfögéssel szorították le az útról a gyalogosokat és a polgárokat. Az árokban szekérroncsok, elhagyott holmik heverték. A gépkocsik eltávozása után a bori csendőrök próbálták helyreállítani a forgalmat. Kíméletlenül lökdösték félre a civileket, a munkaszolgálatosokat pedig lekergették a mezőre, járjanak ott. Századuk háromheti gyaloglás után még mindig ötven kilométernyire volt Bajától. Az éjszakát a következő faluban kellett volna tölteniök, de már látszott, hogy másnapig

sem érhetnek oda. Aporka százados gyors elhatározással lefoglalt egy, az útról nehezen észrevehető, magános majort, oda telepítette legényeit. A munkaszolgálatosok elérték az istállókban, a keret a cselédszálalásokra került. A már elmenekült intéző lakását a tisztiek foglalták el. A hadnagyot az őrmesterrel és két közlegénnyel a faluba küldték utasításokért, hogy ne legyenek láb alatt. A százados sóhajtva törölte meg verejtékező homlokát, és az országút felé lesett.

– Úgysem fognak békében hagyni! – nyögte.

– Ez a kis erdőcske szépen takar! – felelte a zászlós. – Én sem találtam volna meg a tanyát, ha Bakos nem erre a vidékre való. Hívhatom az embereket?

A százados bosszúsan legyintett és elfordult. A zászlós kiszólt az őrnek:

– Küldje ide Pintéert és Sast, a második szakaszból.

– Ezért, persze, mind a ketten haditörvényszék elé kerülhetünk! – A százados ezt a ház felé fordulva mondta, de mivel az ajtó nem felelt, bosszúsan visszafordult, és megismételte szavait.

– Haditörvényszék vagy Szibéria – ez itt a kérdés! – válaszolta a fiatalabbik tiszt. – Nehéz kiszámítani a kisebb kockázatot. Nem kellett volna eljőnnünk a háborúba.

Az égen angol vadászgépek húztak át, és valamivel távolabb lecsaptak az útra. Világosan hallatszott a fegyverropogás. Egy asszony valahol élesen sikoltott.

– Kockázat! – nevetett keserűen a százados. – Tudod, mit mondott Bakos, mikor a rohamlöveg elgázolta azokat a szerencsétleneket? „Ezek is jó helyre menekültek, mondhatom!”

– Igen! – bólogatott a zászlós. – Az üveg pohár!

Egymásra néztek, és hosszan hallgattak. A feszes tiszti zubbony alatt mindkettőjüknek elszorult a szíve. Csak akkor eszméltek fel, mikor a kerítésen túl meglátták a közeledő munkaszolgálatosokat.

– Bemegyek! – mondta akkor a százados. – Beszélj velük egyedül.

*

Most hát itt ültek egymással szemben, a zászlós az asztalon, ők ketten a földön heverő köveken. A tiszte sárga bajuszkája szélét rágta.

– A szökésekről csak huszonnégy órával később teszünk jelentést, ezt ígérhetem – mondta szigorúan. – De akit szökés közben észreveszünk, arra lövünk. Sz az ajtót magukra záratjuk éjszakára.

Varga, akit a sorozásnál kimaradt Zsigmond helyett választottak a vezetőségbe, már Szegeden sür-

gette a tisztekkel való tárgyalást. Meglepő módon egy negyvenegyes párthatározatra hivatkozott, amely megállapította, hogy a németekhez való feltétlen csatlakozás még a hivatásos katonatisztek egy részét is Horthy ellen fordította.

– Ezek pedig voltaképpen civilek!

Sas meg ő makacsul ellenálltak. A tiszt az tiszt, soha nem lehet náluk tudni. A hozzátartozók, akik minden héten meglátogatták őket, ugyancsak nekik adtak igazat, és rémhistóriákat meséltek a régebbi munkaszolgálatos századok tisztjeiről.

– És az véletlen – lármázott Varga –, hogy a micink viszont ilyenek? Hátha nem is véletlen?

Sas úgy nevetett, mintha a legjobb viccet hallotta volna.

– Gondolod, hogy a lovas tengerész éppen minket akar megmenteni?

Nem, ezt még Varga sem gondolta, és így Szege-den nem próbálkoztak a tisztekkel. De mikor elhagyták a várost, és a közeledő Vörös Hadsereg elől megindultak Nyugat felé, ő egyre különösebben érezte magát.

Ez a terület itt, rövidesen baráti föld lesz! . . . Hát akkor? . . . – gyötörte magát, de nem mindjárt találta meg a választ. Ismét az esze és a szíve vitakoztak egymással.

– Szökni kell! – diktálta az ész. – Csak azért tiltakozol, mert félted a napi háromszori ételt, amit kondérban hoznak eléd. Meg aztán az örök sem jelentenek csak fenyegetést, hanem meg is védenek. Gyáva vagy!

A szív semmit nem felelt. De mikor dönteniök kellett, harmadszor is a szökés ellen szavazott.

– Nincs itt az ideje!

Varga pedig változatlan hevességgel követelte a tárgyalásokat.

– A zászlóst nem lehet levakarni rólad, és úgy látszik, rendes gyerek.

– Én is azt hiszem! – mondta ő, de csak néhány nap múlva adta be a derekát, amikor kihallgatott a hadnagy és az őrmester között egy beszélgetést.

A dolog azzal kezdődött, hogy a kis Csóka Péter almát szakított egy útszéli fáról, és az őrmester szidni kezdte az édesanyját. A gyerek falfehérré sápadt, és az őrmester lába elé vágta a gyümölcsöt.

– Forduljon fel tőle! – kiáltotta mérgében.

Az őrmester előbb ütésre emelte a kezét, hanem aztán az ajkába harapott, s csak ennyit mondott:

– Eldobta? Jó! – és bakancsa orrával messze rúgta az almát.

A hadnagy, szokása szerint, a fiúk között szimatolva hallott minden szót, s dühösen támadt az ör-

mesterre, amiért megtorlás nélkül hagyott ilyen szavakat.

Akkorra már mindenki tudta, hogy a hadnagynak csak a szája jár, egyébként gyáva fráter. Az őrmestert sokkal keményebb fából faragták nála. Hanyagul állt felettese előtt, úgy felelt:

– Csak legyünk túl a Dunán, hadnagy úr! Az édesanya sem fog ráismerni a kölyökre!

Ő akkor a kukoricásban guggolt, nem messze tőlük, és megdöbbsentette, hogy még ezek is ilyen tisztán látják, mi történik körülöttük. Még abban az órában beszélt a zászlóossal. A fiatal tiszt nem sokat habozott.

– Beszélek a százados úrral, és összehozom a partit.

Itt, ebben a tanyában érkezett el az alkalom a találkozásra. De a zászlós már korántsem nyilatkozott olyan kedvezően, mint néhány nappal előbb.

– Figyelmeztetem magukat, hogy a határ tele van csendőrökkel. Minden bokrot átkutatnak, mielőtt kiürítünk egy terepet.

– Honnan kerültek elő ezek a tetvek? – kérdezte Sas. – Szeged alatt még színüket sem láttuk.

– Ott kellett volna szökniök! – felelte a zászlós, és nézett rájuk bosszúsan. Ő megvonta a vállát.

– Lehet, hogy igaza van. De túl a Dunán már német a föld.

– Értem – mondta a zászlós. – Itt pedig nemso-
kára orosz lesz.

– Magyar! – nyomta meg keményen a szót. –
Azért, mert a Vörös Hadsereg idejön, ez a föld még
magyar marad.

– Sőt – egészítette ki Sas. – Akkor lesz csak iga-
zán magyar.

*

Az intézőné, csomagolás közben, összetört egy
üveg parfümöt, és a szellőzetlen szobában megrekedt
ez a szag. A százados szinte fuldoklott a pállott le-
vegőben. Arcán patakokban csorgott az izzadság,
pedig nem is volt meleg. Az ablakot azonban most
már nem akarta kinyitni.

– Még azt hinnék, hallgatózom!... Pedig az ar-
cukról is leolvasom, miről beszélnek...

A zászlós, derekát megfeszítve, elcinte valósággal
trónolt az asztalon, a két kommunista pedig leverten
nézte.

– Nem ezeket a feltételeket várták! – állapította
meg. – Hát persze, nyeregben érezték magukat.

Aztán előrehajolva, sokáig beszélgettek. A zászlós
egyszer le is ugrott az asztalról, de nyomban vissza-
ült.

– Felbosszantották. Vitatkoznak veled.

Aztán az alacsonyabbik kommunista hevesen gesztikulálni kezdett, és összeráncolta a homlokát. A zászlós gúnyosan oldalra hajtotta a fejét.

– Fenyegetőznek. Nem enged. De miért nem csap az asztalra?

Helyeslően bólintott, mert odakint a beosztottja végül mégis az asztalra csapott. Hanem aztán mindhárman hosszan nevettek.

– Külöpös! – morogta, és megtörölte a homlokát, immár talán tizedszer is. – Rólam, persze, azt hiszi, hogy gyávaságból maradtam a házban... De miért is ne kérdezhetném meg őket, ha már úgylis tárgyalunk?

Az embert, akiről érdeklődni akart, 1929-ben nevezték ki felettesének. Angol cégek bizonyítványai-val érkezett hozzájuk, mégpedig kitűnő bizonyítványokkal. Alacsony, szürke kis férfi volt, nagy orral és sűrűn ráncos homlokkal. Nem látszott túlságosan okosnak. Ő sértve érezte magát, mert titokban már akkor azt remélte, hogy őt nevezik ki főkönyvelőnek. Aztán be kellett látnia, hogy nem mérkőzhetik Zsigmond úrral, aki az üzemi könyvelést hozta a tarsolyában, és rövid idő alatt valósággal hírességgé vált. Zsigát azonban – így becézték egymás között – nem érdekelte a hírneve. Munkaidő alatt a szekántságig

pedáns volt, és nem tűrte a bizalmaskodást, de ha letette a tollat a kis ember, homlokára tolta a pápaszemét, elmosolyodott, és megszólította az első embert, aki rövidlátó szeme elé került.

– Tud sakkozni? Nincs kedve egy partihoz?

Két év múlva letartóztatták. Az első napokban mindenfélét találgattak. Köves az anyagkönyvelésből, biztos forrásra hivatkozva, például azt állította, hogy főnökük fiatal lányokkal erőszakoskodott. Akkor egy nap behívták az igazgatóhoz. Két detektív fogadta.

– Nem mesélte maguknak, hogy a nehézipari népbiztosságon dolgozott?

– Zsiga? – szökött ki a száján, és csak bámult. Mikor aztán a sajtóban mindennek elolvashatta a magyarátát, apjának is elmesélte az esetet – elég keresetlen szavakkal.

– Nem kellene egy emberről így beszélnie! – mondta rosszkedvűen az öreg. – Én nem szeretem a kommunistákat, de a Galilei körben ismertem néhányat személyesen. A jellemük ellen semmi kifogásom nem lehetett.

– De hát az ember már igazán nem tudhatja, ki vel fog kezdet! Egy főkönyvelő – gondolja meg! Visszaélt a belé helyezett bizalommal.

Apja mogorván rázta a fejét.

– Miért kellett őket betiltani? Minden tisztességes államban szabadon szervezkedhetnek. Nem is mennek semmire. Csak nálunk olyan veszélyesek.

– És Németországban? – kiáltotta akkor ő.

– Németek?! Mit vár a németektől, fiam? – zárta le az öreg a vitát, és újságjába temetkezett.

Különben, amikor Hitler hatalomra került, akkor is csak ezt ismételte meg.

– Persze, a németek! Most aztán a világot újból megeheti a fene!

Igen, az öregúr tisztábban látott mindnyájuknál. A világot megehte a fene. Még szerencse, hogy az utolsó években már mindentől visszavonult, más különben a tavasszal őt is letartóztatták volna. A németekkel nem alkudott. Mikor meghallotta, milyen alakulathoz hívták be őt, taxiba ült, eljött hozzá, és keservesen lihegve, botjával megmászta a két emeletet.

– Csak arra akartam megkérni, ne felejtse el, hogy az én fiam!

Mást nem is mondott arról, amiért voltaképpen meglátogatta. Inkább jó tanácsokat adott, hogyan szerelje fel magát, ha a frontra viszik.

Neki a vezényletéséről azonnal Zsigmond úr jutott az eszébe, akit különben sohase felejtett el. Nem olyannak képzelte a kommunistákat, amilyenek a

kis embert ismerte meg, de csak annál inkább foglalkoztatta fantáziáját.

– Vajon mit csinálhatott, amikor nem volt velünk?
– gondolta százszor is.

Azt persze egy pillanatig sem hitte, hogy Zsiga történetesen a rábízott emberek között lehet. De könnyen akadhettek közöttük olyanok, akik ismerték személyesen. Elejétől fogva játszott a gondolattal, hogy megszólítja és kikérdezi valamelyiküket. Eddig mégsem tette meg, félt, hogy az illető bizalmaskodásra használja fel a helyzetet.

– Nos – gondolta –, itt az utolsó alkalom.
Felvette kabátját, és kiment a beszélgetőkhöz.

A két kommunista felkapta a fejét a kérdés halatára.

– Kicsiny a világ! – mondta az alacsonyabbik. –
Ha tíz évvel fiatalabb, most ő is itt van velünk.
Pestre hurcolták az utolsó napon.

Elsápadt. Nem fegyelmezte magát eléggé a kommunisták előtt. Észrevették, hogy ettől az eshetőségtől még utólag is megriadt.

– Úgy látszik – mondta az előbb szóló gúnyosan –, a százados úr nem nagyon örült volna neki.

A konfidens hangra egyszerre visszanyerte hidegvérét. Százados volt, munkaszolgálatosok parancsnoka. A ferencjózsefi időkben családja elég sok hi-

vatásos tisztet adott a hadseregnek, tudta, hogy mivel tartozik a rangjának. Már eddig is észrevette, hogy a kommunisták, bár forma szerint megadják feletteseiknek az előírással tiszteletet, bensőleg legalábbis egyenlőnek tartják magukat velük. Eddig, sajnálatos módon, nem sokat törődött azzal, mit gondolnak róla, miközben végrehajjták a parancsait. Nyílt szemtelenséget azonban nem volt hajlandó lenyelni senkitől.

Összeráncolta homlokát.

– Komiszul tévednek, ha azt hiszik, félelemből tárgyalok magukkal. A zászlós urat talán megijesztette, hogy a nyomunkban járnak az oroszok, de engem nem. Amíg én vagyok a parancsnokuk, maguk az életüket egyedül hatalmas szövetségesünknek köszönhetik. Annak ugyanis, hogy őket mindenki másnál jobban gyűlölöm. Szemtelenséget pedig nem tűrök. Ha magukhoz lépek, álljanak vigyázzban. S akkor beszéljenek, ha én kérdezek!

A két kommunista egymásra nézett, aztán felállt, és kényszeredetten kihúzta magát. A magasabbik el-sápadt, az alacsonyabbik kivörösödött. Ennek a szája-széle is remegett az izgalomtól, és látszott rajta, hogy csak nehezen türtőzteti magát.

– Most beszélhet! – kiáltott rá nyersen. Hanem az előbb nagyot lélegzett, és csak azután felelt.

– Alázatosan jelentem, százados úr! – mondta keményen – miután a zászlós úr bejelentette, hogy lövetni fog arra, akit szökés közben meglátnak, azt kellett gondolnom, mégiscsak félnek valamitől.

– Nem tartozom indokolni az elhatározásaimat! – mondta gőgösen, és a zászlósra nézett.

Így kellett volna tárgyalnod velük! – villámlotta a szeme.

*

Ekkor már mind a ketten falfehérek voltak. A kollektíva tárgyalni küldte őket, és ők olyan helyzetbe juttatták magukat, melyben sem beszélniük, sem hallgatniuk nem lehetett. A százados meg akarta alázni őket, s ez módjában állt, de nekik sem alázkodniok, sem önérzeteskedniök nem volt szabad, mert nem a maguk nevében álltak itt. És hasztalan érezték, hogy a következő pillanaton mindnyájuk sorsa dőlhet el, nem találták meg a szükséges szavakat.

Ekkor az égből váratlanul elkezdett hullani a sztaniolpapír, és az első szál a két tiszt közé, az asztalra esett. A százados kezébe vette a fényes szeletet, és dacos háta meggörnyedt egy kicsit.

– A magyar átok! – mormogta maga elé. – A privát csaták eltakarják előlünk a háborús eget!

Aztán feléjük fordult:

– Maguk talán hallották a gépeket?

Nem, őket éppen úgy meglepte a sztanioleső, mint a százados urat.

– Akkor meg ne mafláskodjanak. A zászlós úr meg én, szerencsénkre, rövidlátók vagyunk. De a hadnagynak nagyon is jó a szeme. És a legénységnek nem adhatjuk parancsba, hogy ne lőjenek . . .

– Ez világos! – mondta Sas, és távozni akart. De ő ekkor már érezte, hogy Vargának igaza van, és nem érhetik be ennyivel.

– Mi nem vagyunk katonák, százados úr! Beszéljen velünk, mint férfi a férfival, vagy ne beszéljünk sehogy.

A százados az apjára gondolt és elmosolyodott. „Ha valamit nem ért meg, fogja fel irónikusan – szokta mondani az öreg. – Mindjárt otthonosabban fog mozogni benne, fiam! Az irónia ugyanis nem bennünk, hanem az ország helyzetében van. A hazaárulással szerzett függetlenség igen komisz grimasz!”

– Egy férfit mindenesetre ismerek, és az az apám! – mondta hangosan. – Ő is csak azért lehet az, mert nyomorék, és ezért cselekvőképtelen. Ebben az országban ma minden tevékeny férfi hazaáruló. Mi – a többség –, a németek, maguk néhányan az oroszok oldalán. De nekem legalább rossz a lelkiismeretem, míg maguk nem is szégyellik magukat. Hogyan tár-

gyalhatnánk hát egymással, mint férfi a férfival?

Talán jobb lett volna, ha megmarad az iróniánál, mert patetikus szavára a máskor mindig nyugodt Sas váratlan gyorsasággal felgombolta mellén az inget és előrelépett. Meghökkenve nézte a lesoványodott, sárga férfitestet, és sehogyan sem tudta megérteni, hogy mit jelentett ez a mozdulat.

– Oda lövessenek? – kérdezte tétován. – Ne legyen gyerek!

– Csak arra akartam megkérni – mondta Sas szárazon –, hogy számolja meg a bordáimat. Ebben az országban a hazaárulók melléről nem rágták le a húst!

A csendes szavakra a százados zavarba jött.

– Hús? – dűnnyögte maga elé. – A hús nem számít semmit. Most már a csontoknál tartunk. Két front között vagyunk. S egyébként sem értem, mit akar...

– Maguk itt csak két rosszat látnak, pedig van egy jó is, egy harmadik. Segítsük kiverni a németeket. Vezesse úgy csapatát, hogy átkerüljünk a front túlsó oldalára. Együtt könnyebben jutunk át, mint külön-külön.

A zászlós felugrott a helyéről.

– Próbáljuk meg, százados úr! Ha már elkárhozunk, legyen miért.

– Don Quijoték! Gyerekek! – lármázott a százados, és úgy nézett az égre, mintha azt várná, hogy nyomban rájuk szakad. – Azt hiszik, Romániában vannak? Nekik könnyű volt, ők voltak az elsők. S az államfő parancsolta, tehát a tiszteknek nem kellett megszegni az esküjüket. Értsék meg végre a helyzetüket! Szökni akarnak? Jó, ezt értem! De hová? Mióta az angolok bombázzák a lakosokat, irgalmatlan nagy maguk ellen a gyűlölet.

– Az oroszok nem bombáztak nyílt városokat! – szólt közbe Sas.

– Tisztességesen viselkedtek – ismerte el amaz. – De maguk nem tudják, milyen híreket terjesztenek róluk a nép között. S mindenki elhisz róluk mindent. Sajnos, csak kevesen vagyunk olyanok, mint mi ketten.

– Most én mondom, hogy a magyar átok! – tört ki ő. – Nálunk mindenki csak magáról hiszi el, hogy tisztességes és okos. De milyen jogn?

– Fasiszta átok! – mondta Sas. – Huszonöt éve nevelnek közülük spicliket, s már nem hisznek senkinek.

A százados kétségbeesetten legyintett.

– Hagyjuk a vitát – mondok inkább maguknak valamit. A Dunántúlon északnak fordulunk, Pest felé. Szökjenek ott. Itt egy kilométerre sem juthatnak

el, mert az első ember, akivel találkoznak, feljelenti magukat. Pesten könnyebben elbújhatnak. Én pedig becsületszavamat adom, hogy szólok, ha készül maguk ellen valami.

Sas bólintott.

– Meg fogjuk beszélni. De nem lenne jó, ha a hadnagy itt találna minket. Ön most nem foghat velünk kezét, de ha . . .

– Miért ne? – vágott szavába a százados. – Bátor ellenséggel az ember szívesen kezét szorít.

III. FEJEZET

Még aznap este feloldották a szökési tilalmat. Az elvtársakat részletesen informálták a helyzetről. Ismertették a százados ajánlatát is. Javasolták, hogy akik szökni akarnak, kisebb csoportokban lépjenek le a menetből. A szökés időpontját mindenkinek saját felelősségére kellett eldöntenie.

Sas s a fiúk többsége, a százados tanácsát megfogadva, Pestre kívánt jutni. Ő azonban szilárdan eltökélte, hogy nem megy át a Dunán. Három társat sikerült szereznie. Abban állapodtak meg, hogy alkalmas időpontban ő adja meg a távozásra a jelt. Először Varga lép le, aztán Takács, majd ő. A kis Csóka önként vállalta, hogy utolsónak marad. Őt fenyegette a legkisebb veszély, ha nem találja meg a társait. Még nem volt katonaköteles. Pénzt már Szegeden csempészték hozzájuk, és volt valamiféle nyílt parancsuk, elég silány hamisítvány, de a semminél mindenesetre jobb. Ezt szétosztották a fiúk között. Mindenkinek magának kellett beírnia az üres

blankettába a nevét és a helységek címeit. Ő sokáig gondolkozott, megmaradjon-e Pintérnek vagy másképpen nevezze magát. Végül egy volt osztálytársa nevére állította ki a papírt: „Eördögh Csaba.”

Az éjszakát nyomorúságosan töltötte. Nehezen aludt el, s aztán rosszat álmódott. Hajnalban felriadva, felkelt fekhelyéről, és a sötétben az istálló ablakához tapogatózott. Kint már szürkült, s ha homályosan is, de meg lehetett különböztetni az egyes tárgyakat. Felszisszent. Az ajtót ugyan, ígéretéhez híven, rájuk záratta a parancsnok, viszont nem állított örököt. Az ablakon pedig, ha kicsit szűken is, de átpréselhették volna magukat. Sajnos, nem vették számításba, hogy az ajtó bezárása éppúgy képes beszéd volt, mint az, hogy a menekülőkre lövetni fognak.

– Szóval, szökhettünk volna innen is.

Rosszkedvűen ment vissza a helyére és leült. Később azon tűnődött, miről is álmodhatott, mert mintha ismételten valami lidércnyomásosan fontos képet látott volna, amiről nem szabadna elfelejtenie.

– Hm . . . – morogta nemsokára. – Lajos!

Lajos már nem szökhett velük. Még Szegeden leszerelték. S nyilván nem véletlenül látogatta meg éppen most álmában.

Az első kivonulás utáni néhány napot valami zsongító fél-önkívületben töltötték el. A romokhoz nem mentek többé vissza, hanem bombatölcséreket töltöttek be az állomás mögött, s a könnyű, egyáltalán nem hajszolt munka a szabad levegőn szinte megérezgítette mindnyájukat. A keretet is kezdték jobban megismerni. Idősebb emberek voltak, többnyire pestiek, és egyáltalán nem lelkesedtek Horthyért.

Péntek este, mikor visszatértek a zárkájukba, istentiszteletre küldték Lajost. A rabbi már évek óta vitte és hozta üzeneteiket, és most sürgősen akarták hozzátartozóikat értesíteni sorsuk változásáról. Lajos vidáman készülődött, neki külön híreket is szokott hozni a kisfiáról a rabbi.

Negyedóra múlva visszajött. Arca komor volt, tekintete zavaros.

– Mi van? – kérdezték rosszat sejtve.

– Elmarad! – tört ki Lajos. – Gettóba hurcolták a szegedi zsidókat.

– És a rabbi?

– Mit tudom én?

Ekkor már nem voltak teljesen maguk között, mert a zárkájukba helyezték Schoppot, a lengyel bokszolót, akit valami fogolyszöktetésért ítélték el.

– Ugye? – kiáltott fel most ez a Schopp. – Én

jobban ismerem a náciakat. A katonák viselkedése nem számít. Le fognak gyilkolni mindnyájunkat.

Egymás mellett feküdtek Sassal. Lajos odajött hozzájuk, és letérdelt az ő szalmazsákjára.

– Kezdődik! – suttogta lázasan. – Nem szabad tovább várni! Szökni kell!

Másnap az angolok újra megdolgozták Szegedet. A Horthy Miklós kollégium elé a térre légiaknák estek, és a légnyomás az ötödik emeleten különböző rombolásokat okozott. Az épületet akkorra már német katonakórházzá alakították át, és őket néhányukat kivezényelték, hogy takarítsák el a cserepeket. Velük volt Lajos és Vészi doktor, a két életfogytiglanos is. Az utcát, mintegy száz méter hosszan, elzárták a közlekedés elől, és ők azt a parancsot kapták, hogy az ablakon át hányják ki a széttört mosdókat és vécékagylókat.

Odafent furcsa látvány fogadta őket. Mintha valami szeszélyes örült dühöngött volna a teremben, az egyik kagyló ízzé-porrá tört, a másik mellette sértetlen maradt. Az ablakokkal szemben, ahol szerintük legnagyobb lehetett a légnyomás, egy egész sor hibátlan porcelán csillogott, a fordulókban és a sarkokban viszont minden tönkrement.

– Bolond ez a légnyomás! – mondta Lajos. – Mi majd okosabbak leszünk!

Ekkor már túl volt a félelem rohamán, nyugodtan viselkedett, csak a szeme alatt voltak fekete karikák. Arcán sötét mosollyal a legimpozánsabb mosdóhoz lépett, leemelte a falról, nyögve az ablakhoz cipelte, és ledobta a mélybe. Mind kihajoltak az ablakon, és nézték, hogy pattan szét ezer darabra a kövezeten.

Mulatságos látvány volt, tűzbe jöttek tőle.

Magyar kísérőt nem adtak melléjük. A németek pedig nem törődtek velük. Zavartalanul dolgozhattak. Délre egyetlen ép porcelán sem maradt a szobákban. Éppen az utolsót vonszolták az ablakhoz, mikor belépett egy harminc év körüli, rendfokozat nélküli német katona. Megijedtek egy kicsit, de tapasztalatból tudták, hogy jobb folytatni, amit elkezdtek, mint abbahagyni. Az utolsó vécészsze is a mélybe repült. A német utána nézett, és azt mondta:

– Zerspringt aber schön!

Aztán leküldte őket a kapuhoz, mert megérkezett az ebédjük.

Most már a kapuban álltak őrizetlenül. A szege-diek ott sétáltak előttük, kartávolságnyira. Szemben, a túlsó oldalon, fiatal lányok és fiúk fagylaltoztak a cukrászda előtt.

Nem szólt senkinek, átment az utca túlsó oldalára, és a járdán megállva várta, történik-e valami? Nem történt semmi. Ekkor továbbsétált, és befordult a ke-

resztúton. Megállt, gondolkozott. Ha most leveszi a karszalagját, tulajdonképpen már meg is szökött. A szíve hangosan dobogott.

– Sétáltam! – mondta csodálkozva a többieknek, mikor visszaérkezett hozzájuk. – Egyedül sétáltam. Értitek?

– Ostobaság! – tört ki váratlanul Lajos. – Az olyan határozat, amely miatt vissza kell jönni annak, aki már sétált, hülyeség.

– Erről nem vitatkozom veled! – felelte akkor hidegen, de belül nagyon bizonytalanul érezte magát.

Később előkerült a németjük, és a közelben piszogott valamin. Aztán hirtelen elébük állt.

– De maguk nem zsidók? – kérdezte, és a karszalagukon levő fekete körre mutatott.

– Nem! – mondták. – *Mi elítéltek vagyunk.*

– És miért ítélték el magukat?

Egymásra néztek, árulják-e el neki vagy ne árulják el?

– Mert az ország függetlenségéért harcoltunk! – felelte végül ő.

A német magasra húzta szőke szemöldökét.

– Akkor magukból nagy ember lesz, ha mi... – itt habozott egy kicsit –, ha mi nem nyerjük meg a háborút...

– Lehet – mondta. De míg a kérdés furcsaságán

töprengett, a német elrohant. Ők tovább beszélgettek, és várták, hogy mi lesz ezután.

Az lett, hogy mindegyiküknek hozott egy egész kegyeret. Szép, barna cipók voltak, magyar sütésűek. Ínycsiklandozó volt az illatuk.

A német pedig nyugtalanul kereste a szavakat, melyekkel megindokolja ajándékát, aztán csak ennyit mondott:

– Ich bin Bauarbeiter aus Frankfurt am Main.

Mintha a foglalkozása mindent megmagyarázna. S talán a vidék is, amelyről származott.

– Építőmunkás! – fordította Lajos, mert nem mind tudtak németül. – Értitek? Már ő sem azt mondja: katona vagyok. S nekünk mégsem szabad szökni. Pedig vannak Szegeden címeim.

Ő ismét le akarta torkolni, de nem jutott hozzá.

– Jó – mondta az sietősen –, tudom. Nem szabad – nem szabad. Lehet, hogy ha én vagyok a felelős, én is így döntenék. De akkor én is ostoba vagyok.

Este parancsba adták, hogy Lajost és a doktort mint életfogytosokat, leszerelik. Nyomban el is választották őket tőlük. Varga este véletlenül találkozott velük a folyosón. Mind a kettő nyugodt volt, de komoly. Megölelték egymást, úgy búcsúztak el.

– Vigyázzatok magatokra! – üzenték. – Nem lesz semmi baj.

Később megtudták, hogy a Gyűjtőfogházba szállították őket, ahol a zsidó foglyok számára külön gettót rendeztek be, és nagyon komisz volt a helyzetük.

Nos, Lajossal és a doktorral álmodott az éjszaka. Ha jól emlékezett, még álmában sem tettek szemrehányást neki, hanem azt hajtogatták: nem lesz semmi baj. De éppen ettől a vigasztalástól állt el a lélegzete.

Ilyent többé nem reszkírozunk – határozta el. – Amíg lehet, együtt maradunk a többiekkel, és megpróbáljuk őket is meggyőzni, hogy szökni kell.

*

Így történt, hogy kísérletük az utolsó napra, sőt az utolsó órára halasztódott. A század előbb órákig várakozott, hogy újból az útra kerülhessen, majd a csendőroktól elűzve, a szántóföldek között, dűlőutakon addig bukdácsolt Nyugat felé, míg – valami vízmosások közé keveredve – teljesen eltévedt, s az emberek az alkony közeledtére, halálosan kifáradva, parancsszó nélkül földre vetették magukat, és jó szóra, káromkodásra érzéketlenül, valósággal kikényszerítették a pihenőt. Az éjszakát egy agyag-gödörben töltötték. A százados örökkel vetette körül

tanyájukat, és fülük hallatára adta ki a parancsot, hogy felszólítás nélkül tüzeljenek.

– Legyen eszük, Pintér! – mondta később idegesen. – Aki szökik, halálfia. Mögöttünk munkaszázadok tanyáznak, akiket valahonnan Jugoszláviából hajtottak ide. Az ő keretük nem ismeri a tréfát.

Vállat vont.

– Elvezényeltetheti az öröket, százados úr. Ma nem szökünk.

– Ez óhaj vagy parancs? – kérdezte gúnyosan a százados, de a szeme idegesen rángatózott arany keretes csiptetője mögött.

A kiürítés jellege ezen az utolsó két napon egyébként is megváltozott. A katonák mindenfelé erőltetett menetben haladtak, és mégsem jutottak előre. Csendőrzárőrök cirkáltak fel és alá, csőre töltött fegyverrel a kezükben. Már nemcsak keletről, hanem délről is érkeztek alakulatok, és ezeknek még a keletről jötteknél is nagyobb siethetnékjük volt. Most már a lövészek egy részét is a szekérutakra vezényelték, és evvel biztatták gyorsabb haladásra:

– Aki lemarad, az felkoncoltatik.

Reggel, a polgári menekültek egy csapatát követve, átvergődtek a vízmosságokon, és északra tartva egy tűrhető földúthoz értek. Kerékpáros zászlóalj haladt rajta nyugat felé, csupa gyerek, aligha szagoltak még

puskapor. Fáradtan taposták a pedált, de mikor a parancsnok strammul nótát vezényelt, eléggé élénken hangzott fel a dal:

Horthy Miklós katonája vagyok...

– Majomparádé! – dörmögte hátuk mögött Garas honvéd, az az öreg katona, aki a romok között anyyira sajnálta a kakast. – A fenekére kellene verni az ilyen tisztnek.

– Nagybátyám azt meséli – szólalt meg a zászlós hangosan –, hogy odakint teljesen használhatatlanoknak bizonyultak a kerékpárosok. Itthon azért továbbra is játszunk velük.

– Gyorsan mozgó alakulat! – nevetett még az őrmester is. – Ha szépen kérnek, toljuk őket hátulról egy kicsit.

Sas félrehúzta Pintért.

– Nos, Horthy Miklós katonája – súgta. – A zászlós azt állítja, hogy előttünk, egy másik műúton, katonák vonulnak, keletre pedig csendőrök vannak. Erre gondolj, ha szökni akarsz...

Ismét tévedtem! – gondolta magában. – Ez nem börtön, ahol az egyik nap olyan jó, mint a másik. Itt, úgy látszik, azonnal cselekedni kell, ha az ember elhatároz valamit.

A fák alatt heverve várták, hogy szabaddá váljon az út. A hadnagy elkeseredetten sürgette az indulást.

– Hurokba kerülünk . . .

– Nyugodj meg! – mosolygott fáradtan a százados. – Sötétedés előtt Baján leszünk.

A kerékpárosok után sárga karszalagos századok özönlötték el az utat, s az árok partján mindenki elhallgatott.

Nagyon sokan voltak a munkaszolgálatosok, talán háromezren is. Háromezer mozgó madárijesztő, ugyanannyi csontig száradt arc. Háromezer kéthetes szakáll. Eszelősen fénylő vagy bambán megtört tekintetek. Hátvezető láb csoszogott a porban, mintha nem lenne benne csont. Hátvezető cipőből háromezernek sem lehetett talpa, a porban itt-ott vércseppek piroslottak. És háromezer emberből ötven sem mozgatta a karját, amíg menetelt. És nemcsak a karjuk, hanem válluk, nyakuk, mindenük úgy lógott lefelé, mintha magához húzná az anyaföld.

– Nézd! – nyögött mögötte a kis Csóka. – Az ott már nem is él.

Egyik sem él! – futott át a fején. – Úgy látszik, nemcsak alva lehet menetelni, hanem holtan is.

– És mi történik avval, aki összeesik? – kérdezte valaki hangosan, de senki nem felelt a fölösleges kérdésre. Csak a hadnagy kiáltott fel diadalmasan:

– Így aztán el lehet érni a Dunát!

Az út két oldalán ugyanis az örök hanyagul vállra vetett fegyverrel haladtak, és fegyver helyett a kezében mindegyik hatalmas husángot szorongatott. Avval biztatták gyorsabb mozgásra az embereket.

A csapat eleje már messze járt, mikor hátul, az út kanyarulatánál feltűnt egy veszett gyorsasággal közeledő gépkocsi. Tisztek ültek benne. A vezető – egy kis tizedes – kétségbeesetten dudált, de nem mert lassítani.

A munkaszolgálatosok az út szélére futottak. Aki nem tudott elég gyorsan mozogni, azt magukkal rántották a társai. Az egyik ór egy vékony legényt egyetlen lökéssel az út túlsó szélére lódított. Ha a többiek el nem kapják, fejjel előre, az árokba zuhan.

Közvetlen előttük az egyik szerencsétlen megbotlott és elesett. Ketten is ugrottak érte, de már nem tudták felrántani. A sofőr az utolsó pillanatban félrecsavarta a volánt, és teljes erejével fékezett. Kocsija megcsúszott, de az árok szélén sikerült megállítania. Az utasok közül valaki hangosan felkiáltott. A következő pillanatban a sofőr mellől kiugrott az őrnagy. A szerencsétlenhez ugrott, akit közben térdre segítettek társai, és teljes erejéből a combjába rúgott.

– Állat!

Aztán a sofőrre ordított:

– Kiszáll!

A fiatal katona ijedten vágta magát vigyázzba. Két óriási pofont kapott.

A keret tagjai közül egy őrmester az őrnagyhoz futott. Mögötte, valamivel lassabban, egy hadnagy iparkodott. Az őrnagy magyarázott valamit, mire mindketten szalutáltak. A hadnagy újra elindította a menetet, az őrmester pedig a szerencsétlen zsidó mellett maradt. Ekkor az őrnagy visszaparancsolta a sofőrt a kocsiba, és maga is beszállt. Elfaroltak mintegy kétszáz méternyire, és onnan indultak vissza. Közben az őrmester talpra állította a foglyát, és a vállánál fogva tartotta.

– Most ugorj! – kiáltotta, mikor a koci húsz méterre érkezett.

A szerencsétlennek sikerült félreugrani, s ezért megkönnyebbülten mosolygott. Ám az őrnagy túl lassúnak találta a koci mozgását, ismét kiharancsolta a sofőrt, s megismételte a kísérletet. Most ő vezetett.

A szerencsétlent az őrmester térdre lökte és félreállt. Az felállt, leveregette térdéről a port, aztán előbb a közeledő autóra, majd az égre nézett, végül becsukta szemét, és fájdalmasan elmosolyodott.

– Ugorj, te barom! – ordította az őrmester.

Csóka meg ő egyszerre akartak a munkaszolgála-

tos segítségére rohanni, de hátulról lefogták őket. Csak akkor vették észre, hogy az örök, félkörbe állva, rájuk fordították a puskacsövet. Nem hallotta a parancsszavakat.

A zsidócska pedig állt az úton és mosolygott. És a nyomorult kis ember, halálra szánva és összetörve, erősebbnek bizonyult, mint a megvadult katonatiszt. Az őrnagy fékezett, aztán kiugrott a kocsiból. Tagolatlanul ordított, és a revolvere után kapott. Ekkor az őrmester felemelte husángját, és komótosan végigvágott vele a zsidón.

– Meg akarod ölni az őrnagy urat?

Az őrmester valószínűleg nem is akart rosszat, talán szerette volna megelőzni az őrnagy dühét. Ám a szerencsétlen az ütésre megtántorodott, aztán – mint valami automata, melynek megnyomták a gombját – dülöngélve szaladni kezdett. Az őrnagy kirántotta revolverét és lelőtte. Az egész tárat beleeresztette, pedig már az első golyótól a földre zuhant. Aztán magyarázó hangon azt mondta: „Szökni akart!” – holott nem is kérdezte senki. Az őrmester a holttest felé hajolt, cipője orrával meglökte egy kicsit, aztán bólintott, felegyenesedett, szalutált, és megindult a csapata után. A fiatalabb tisztek kiszálltak az autóból, és leverten álldogáltak az út szélén. A sofőr elfordította a fejét.

Ők pedig a századosra néztek, és az visszanézett rájuk.

Látták? – kérdezte a tekintete.

Többen cigarettára gyújtottak, mások pedig visszaültek a helyükre. Az örök vállukra vetették a fegyverüket. A hadnagy mondott valamit az őrmesternek, amire az rosszkedvűen nevetett. Hanem aztán elsápadt a hadnagy úr, és hirtelen beszaladt a fák közé.

*

Aztán útnak indultak. A százados nagyon vigyázott, hogy ne hasonlítsanak a munkaszolgálatosokhoz. Zárt sorokban meneteltette embereit, és térközt tartatott. Ők négyen, szökni készülők, egy sorban haladtak, de nem volt kedvük beszélgetni. Csupán Csóka jegyezte meg néhányszor:

– Ezt azért nem hittem volna! Nem én!

– Észrevették? – kérdezte Schopp a hátuk mögött. – Az a dög úgy nyújtózkodott a gyilkosság után, mint aki elévezett. Ilyent eddig csak egyszer láttam az SS-ek között. De az legalább asszonyt gyilkolt. Biciklipumpával verte szét a fejét.

Ő éppen akkor vette észre, hogy minden sor az előtte járó árnyékának a fejére tapos. Megborzon-

gott, s egy kicsit hátramaradt. Az őrmester meglátta, és rájuk kiáltott:

– Nyújtott a lé-pés!

Ez teljesen felesleges volt, mert idáig háromszor érték utol a munkaszolgálatosokat, és a százados mindannyiszor leállította a menetet. A hadnagy ugyan megpróbált tiltakozni, de ingerült választ kapott.

– Nem késsük le a csatlakozást, ne félj!

Végül már fenyegetőzött a hadnagy úr.

– Ezredkihallgatásra megyek. Hallottad, mit mesélt az őrnagy?

Am a százados lefricskázta magáról, mint a kukacot.

– Tisztázkodjon meg, hadnagy úr! Összehányta a kabátja elejét.

– Maga jóban van a zászlóssal, Pintér! – súgta Schopp. – Meg kell tudnunk, mit mondott az a dög.

Ugyanebben a pillanatban valaki felkiáltott:

– El sem temették szegényt!

Vállat vont, és nem felelt. Tudta, hogy Schoppnak igaza van, de nem bírt erőt venni magán. Egyelőre őt is az bántotta, ami a századost. Valahányszor utolérték a munkaszolgálatosokat, a gyomra felkavarodott. Nem félelem volt ez, sokkal rosszabb annál. Szinte megbénult, ha arra a lehetőségre gondolt, hogy

egy bizonyos idő múlva ők is ilyen készséggel fogadhatnák a halált. Voltak pillanatai, melyekben szinte szeretettel nézte az út két oldalán haladó, feltűzött szuronyú katonákat. Az árkon túl rosszindulatúan zúgtak a szélben a sürgönypóznák, s az ég tetején nyitott kipufogóval egy-egy felhő szaladt. A síkság apró erdőcskéivel gyanúsan és fenyegetően hallgatott. Csak a középben, ahol ők meneteltek, volt egy kicsit biztonságosabb.

– Kérdezze már, Pintér! – sürgette Schopp.

Csak ott lélegzett valamivel szabadabban, ahol az út egy kis erdőcske szélén végre elágazott, és ők erős ívben elfordultak bal felé. A sárga karszalagosok, messze elöl, éppen akkor értek egy emelkedésre, s aztán végleg eltűntek a túlsó oldalon.

Nyomban megkérdezte a zászlóst:

– Mit mondott az őrnagy?

Halkan, sietősen jött a felelet:

– Arra, hátul, saját emberei lelőttek egy hadnagyot. Az őrnagyot pedig megfenyegették, hogy kézigránátot vágnak a kocsijába. Most aztán nagy rémületében erősítésért szaladt.

– Annyira azért nem szaladt! – tört ki Vargából.

– Arra volt ideje, hogy agyonlője a szerencsétlent.

– Sőt, még ahhoz is, hogy magukat beparancsolja a muszosok közé – bölintott a zászlós. – Szerencsé-

jükre a százados úr megfelelt neki. A vezérkari főnök közvetlen parancsára hivatkozott, hogy magukkal Pesten tartozik elszámolni. Ezt így megúszták. De szökésről ne is álmodozzanak.

– Semmi esetre sem – mondta Csóka, mikor a zászlós választ sem várva tovasietett. – Hanem az első már meg is szökött.

– Ki? Hol? – kiáltották egyszerre.

– Schopp!

– És hogyan?

– Sehogy. Egyszerűen kilépett a sorból, és besétált az erdőbe.

Sápadtan néztek egymásra.

– Az ördögbe is! – kiáltott fel egy perc múlva Csóka, aki folyton hátratekingetett. – Ott szalad!

Valóban, a hatalmas lengyel rémült arccal rohant utánuk. Két kézzel fogta nadrágját, hogy le ne essen. Beugrott a helyére, és reszkető ujjakkal kezdte gombolni magát.

– Szerencsém volt, hogy már az erdő szélén leguggoltam – lihegte aztán. – Lestek rám a fák mögül...

– Kik?!

– Csendőrök!

– Csendőrök?! Fák között?!

Reménytelenül néztek körül. A síkság kíméletlenül széles és hosszú volt. Az apró facsoportok az út

két oldalán pedig mintha kajánul őket lesték volna ezután. Nem tudhatták, melyikben lapulnak fegyverek.

Varga sóhajtott. A fiú szinte sírt. Ő azonban, különös módon, egyszerre megnyugodott, és visszanyerte biztonságérzetét. Ha nem lehet, hát nem lehet. Őt nem vádolhatja senki sem.

– Talán majd Baján! – vigasztalta a gyereket. De ezt már nem hitte maga sem.

*

Hogy a következő faluban leventék táboroznak, azt Garas honvéd árulta el nekik.

– Ha én fiatal lennék, beállnék közéjük – mondta ravaszkodva. – Elcsellengenék egy ideig a legénykék között.

Ezután egy pillanatig sem habozott, nem is kérte ki társai véleményét.

– A faluba érve levezitek a szalagot! – mondta keményen. – Éjfélkor ott az asztagoknál találkozunk. Jól jegyezzétek meg az irányt!

Az örömtől döbenten meredtek rá. Az utolsó váratlan lehetőség elvette a szavukat. Csak nagy sokára szólalt meg Varga.

– Leventék? Azt hiszem, ez pompás dolog!

Aztán minden egyszerűen és gyorsan történt.

A falu eléggé rövid volt, egyetlen széles utcával a közepén. A járdát leventesapkás fiatalok özönlötték el, és nézték a vonuló csapatokat. De nem mindenki hordott sapkát, volt aki a nappal süttette meztelen fejét. Az egyik kútnál fiatal tiszt udvarolt egy csinos lánynak. Az átvonulás azonban nem keltett nagyobb feltűnést, láttak már menekülőt eleget.

Varga kilépett a sorból, lehajolt a cipőjéhez, egy mozdulattal elengedte maga mellett az őrt, aztán a járdára lépve megbújt a legények között. Ugyanakkor Takács is eltűnt a másik oldalon.

Csak ez az egyetlen mozdulat, amellyel az őrt el kellett maga mellett eresztenie, hiúsította meg a szökését. Akaratlanul felkapta a fejét, mikor a bakancs közvetlen mögötte csattant, s evvel elárulta magát. Az őr megállt, és az arcába bámult. Ugyanakkor a kútnál a tiszt is abbahagyta a beszélgetést, de ez bizonyára véletlenül történt. Pillanat alatt kellett döntenie. Visszalépett a sorba, és odaszólt a gyerekeknek:

– Eredj!

Csóka tiltakozni akart, de leintette:

– Ne vitatkozz! Ugorj!

A gyerek erre baloldalon kilépett az oszlopból, megvárt két sort, és akkor – szétlökdösve az embereket – nyugodtan átment a jobboldalra. Még az őrt is félretolta maga elől. Ő bánatosan elmosolyodott:

– Még szökés közben is csibészkedik!

Ez volt az utolsó józan gondolata. Mert aztán látta, hogy a gyerek, ahelyett hogy minél gyorsabban eltűnnék, a macskaköves járdán botladozva követi a menetet, és le nem veszi róla a tekintetét. Szemében könyörgés és csalódás volt. De talán nem is ez a sürgető szempár bolondította meg, hanem az, hogy egyedül maradt a sorban. Pár pillanatig még küszködött magával, aztán kiugrott ő is, és bal felé szaladt. Éppen akkor hagyták el az utolsó házakat. Mielőtt az árokba ért volna, valaki elkapta a karját és visszapenderítette. Garas honvéd volt.

– Megőrült? – sápadozott az öreg. – Nézzen körül.

Körülnézett. Nem messze tőlük egy kis csapat SS katona állott a mezőn és cigarettázott. Túl rajtuk csendőrök és magas rangú tiszték. Egy ezredes magához intette századosukat, meghallgatta jelentését, aztán előre mutatott.

– Az ott már Baja.

IV. FEJEZET

Az éjszakát már a Dunántúlon töltötték. Akadály nélkül haladtak át a kihalt városon, és csak a hídnál álltak meg. Itt már minden azt mutatta, hogy az átkelés befejezésére készülnek. Ideges katonatisztek álldogáltak a hídfőnél, és egy ezredes az óráját nézte.

– De hol maradnak a tüzerek? Nem érnek be idejére.

Az átbocsátást sürgető parancsnoknak pedig azt mondta:

– Saját felelősségére! A vontatók akkor sem fognak megállni, ha a hídon érik magát.

– Rendben van! – tisztelgett a százados.

Az ezredes udvariasan emelte sapkájához a kezét, és intézkedett, hogy eresszék őket előre. Már a töltésen sorakoztak, amikor messze keletről heves ágyúzás hallatszott. Az ezredes egy pillanatra kővé dermedt, aztán a földhöz csapta a sapkáját.

– Harcolnak! – kiáltotta panaszosan. – Pedig parancsot kaptak, hogy ne harcoljanak.

Segédtsztjéhez fordult.

– Indítsátok el újra az átkelést!

– Akkor nyomás! – parancsolta civil módra a századosuk. – Mielőtt lekergetnek!

Odaát megint órájukra néző, ideges katonatisztek. Vezetőjük, egy őrnagy, századosuk régi ismerőse lehetett, mert a feszes tisztelgés után összeölelkezett vele.

– Hát átértetek! – örvendezett. – Pompás! Reggelre alighanem felrobbantjuk a hidat.

Ám a százados további érdeklődésére már csak a vállát vonogatta.

– Itt még neked sem szabad megállnod, öregem.

Mögöttük egy utász század jött le a hídról. Parancsnokuk nagyot rikkantott:

– Derék gyerekek vagytok, fiaim! Kítüntetést érdemelnétek valamennyien!

Általában rajtuk kívül mindenki boldog volt, hogy a Dunának erre a partjára tehette a lábát. Az emberek nyújtózkodtak, káromkodtak, topogtak egy kicsit, aztán a felhangzó vezényszóra újult erővel siettek tovább. Mintha valami rettentő veszély végleg kieresztette volna a karjából őket.

– Lehet, hogy tévedtünk! – vont a végül Sas a helyes következtetést. – Valószínűleg Pintérnek volt igaza.

Hanem ő csak a nevét hallotta, a mondat többi része elment a füle mellett. Egy pillanatra felkapta a fejét, Sasra bámult, de sehogy se tudta megérteni, hogy ki ez az ember és mit akar. Mióta szökési kísérlete meghiúsult, teljes apátiába süppedve baktatott a többiek között. Egy kicsit fájt a feje, egyébként még csak nem is szenvedett. Gépiesen rakta egyik lábát a másik elé. Nem is járt: közlekedett. Ha megálltak, ő is megállt, ha vonultak, vonult – mindegy volt neki. A többiek kimerülten sziszegtek a pihenőhelyeken, földre guggoltak, vagy lábujjuk görcsös összehúzásával igyekeztek talpuk sajgását enyhíteni, ő pedig nem is érezte a tagjait. Állt, mint a fadarab.

Túl a hídon, már jó félóra járásnyira, azonban hirtelen elszállt agyáról a nyomás. Körülnézett és megkönnyebbedett.

– Furcsa! – mulatott magán. – Hogy becsapja az embert a teste!

Biztosra vette, hogy egész kábasága valamiféle titkos önvédelemből származott. Ha nem fásul el ilyen alaposan, talán addig kísérli meg egymás után a szökést, míg végül agyonlövik valahol.

Két német verssor jutott az eszébe, kimondta hangosan:

*Mut verloren, alles verloren,
Es wäre besser, nie geboren! . . .*

– Mit motyogsz? – kérdezte Sas idegesen.

Halkan nevetett.

– Nézd! – bökött állával az égre. – A Göncöl rúdja Pest felé mutat.

– Szedd össze magad – felelte a barátja. – Ott majd mindnyájan megszökünk.

Újból nevetett.

– Azt mondják – nyújtotta el titokzatosan a hangját –, hogy ha egy csikót ugrásra tanítanak, első alkalommal nem szabad addig abbahagyni a kísérletet, míg át nem viszi az akadályt, másképpen soha többet nem meri.

– Rémeket látsz! – morogta zavartan Sas és megismételte. – Szedd össze magad!

A reggel óta tartó marsolás rettenetesen kimerítette. Fájt a feje, és nehezen beszélt. Bármennyire megijesztette Pintér érthetetlen viselkedése, képtelen volt foglalkozni vele. A fiatalokat kérte meg, akik mégis csak jobban bírták a fáradaalmakat, ne hagyják magára barátjukat. Hanem azok egymás után jöttek jelenteni:

– Vidám. Tréfálkozik.

– Mut verloren!... – mondta, mikor végül magára hagyták. – Nem, kedveseim...

Most már szembe velük is vonultak osztagok, és az úton megint minden összekavarodott. Német moto-

rizált tüzéség dübörgött a Duna felé, és félóra hosszára az árokba szoritotta őket.

– Sietnek! – jegyezte meg a zászlós, aki eddig nem mutatkozott. – Sokan vannak.

– Úgy látszik – mondta ő –, attól tartanak, hogy az oroszok egy lendülettel átkelnek a Dunán. Nagyon közel lehetnek.

És Sasra nézett, vajon bosszankodik-e?

De Sas helyett a zászlós sértődött meg.

– Legyen esze! – csattant fel élesen. – Ha ezt más hallja meg, kaphat néhány pofont. Ideát vagyunk.

Tizenegy óra után értek szállásukra, egy kis faluban, melyben teljes volt a zűrzavar. Ők egy elhagyott malomban telepedtek le. A kapu előtt a kútnál megölthették kulacsukat, és megkapták a vacsorájukat: szálonnát és kenyeret.

Pár hete az egyik szerb fiú egy tarka keszkenőt ajándékozott neki. Ebbe csomagolta ételét és kulacsát, és az egész csomagot inge elejébe dugta. Háti-zsákját pedig a sarokba hajtotta. A többieknek nem tűnt fel, hogy mit csinál, hiszen senki nem volt már éhes. Mindenki aludni akart, és lázasan rendezkedett.

– Na, én megyek! – állt akkor Sas elé, és kurtán elmosolyodott. – Ég veled!

Elindult az ajtó felé.

– Hová? – kiáltott oda valaki. Egy másik pedig, aki már járt odakint, ezt mondotta:

– Balra, az udvar végében van!

Erre mind nevettek, mert Sas kérdésére vették válasznak a szavait.

– Jó utat – nevetett Sas.

Vállat vont, aztán kilépett az udvarra. Semmi izgalmat nem érzett. Könnyű volt, szinte vidám. A kapuhoz sétált, megállt az űr mellett, és nézte az utat.

A menetelés még mindig tartott. Gyalogosok szétzört csapata jött, majd autók. A megmenekülés mámorában úszó sofőrök nem tartották be az elsötétítési szabályokat, itt is, ott is kigyúlt egy fényszóró, és végigsöpörte az utat. Köd szállt lassan a falura, és fejük felett, a fák ágaiban megkapaszkodott. A malomépület egy kis mélyedésben feküdt, s így közvetlen előttük a levegő tiszta maradt. A menetelők mintegy függönyből bújtak elő a baloldali lejtő alján, és jobb felé újból elbújtak a függöny mögött. Motorkerékpáros küldönc száguldott valahova, s mikor az egyik autó reflektora ráesett, úgy látszott, hogy a vállán ködből készült uszályt hurcol maga után.

Bólintott az űrnek, és kilépett a kapun. Megindult ő is jobb felé. Lassan ment, de nem állt meg sehol. A ködben senki nem látta, hogy ki a szomszédja. Vétlenül nekiment egy századosnak, s az azt mondta:

„Pardon.” Erre már nem jártak tábori csendőrök. Észre sem vette, mikor elhagyta a falut. Ment még egy jó darabig, aztán bement a fák közé. Először ott akarta megvárni a virradatot, de aztán Schopp csendőreire gondolt és továbbment. Kiért a mezőre. Tapogatózva botorkált felszántott földeken, tarlókon, árkon és bokron keresztül. Lábon álló kukoricást keresett, mert tudj’ isten miért, de úgy érezte, ez adhat egyedül biztonságos menedéket neki. Erre azonban kisbirtokosok lakhattak, legalábbis amerre ő járt; csak vékony kis parcellákban került kukorica elébe. Már hajnalodott, mikor egy elég széles és hosszú táblához ért. Abba aztán bevette magát. A tábla közepén lefeküdt a hideg földre, összébbhúzta magán a kabátot, és nyomban elaludt.

V. FEJEZET

Kilenc óra tájban nyitotta ki a szemét. A kék eget látta maga fölött és sárguló kukoricaleveleket. A legmagasabb kukoricaszár csúcsán egy tömzsi kismadár ringatózott, majd megunva a hintázást, elrepült. Távolabb, gyengéd, zizegős zajt okozva, valami kis állat surrant tova. Egyébként teljesen egyedül volt. Tizenkét esztendeje először, leszámítva azt a négy napot, amit a sötétzárkában töltött s azokat a perceket, melyekben szükségét végezve, magára húzta a kübliház ajtaját.

Lajos egyszer azt mondta:

– Ha egyszer hazajutok, mindenkit kikergetek a szobámból, és egy félóráig grimaszokat fogok vágni a tükör előtt...

A többiek nevettek, de ő nagyon jól megértette ezt a vágyat. Míg Bednárczal volt egy cellában, reggelként az ablak felé fordulva öltözködött, hogy ne lássa, mikor az öreg – harisnyahúzás előtt – hosszan, élvezettel mozgatja szőrös lábujjait, Sas harákolását

pedig hét esztendő alatt sem szokta meg. Róla viszont senki sem gondolhatta, hogy azelőtt, odakint, olvasás közben gyakran mozgatta a fülét, sőt, akkor is, ha nagyon mélyen elgondolkodott. Az ember társas lény, legyen fegyelmezett. Akik éveken át, kényszerűen egymás mozdulatát figyelik, lassan megtelnek indokolatlan ingerlékenységgel. Otthon a felesége ilyenkor mögéje került, és megtapogatta a fülét.

– Gondolkodsz, buksikám? Úgy lebegtetsz, mint egy elefánt.

És azt is szokta mondani, ha nehéz kérdésben kellett dönteniök, és ő hirtelenkedett:

– Előbb lebegtess egy kicsit, talán . . .

„Lebegtetés!” – ilyen szavak nem születnek a börtönben. Az ember inkább ráordít a barátjára.

– Ne rázd, te örült! Megbolondulok!

Ezen aztán összevesznek, két hétig nem is köszönnek egymásnak, s ez alatt az idő alatt nemcsak kettőjüket, de mindenki mást is sárgára aszal az idegeség és a kín . . .

Szemérmes ember volt, bármekkora kedve lett volna hozzá, nem vágott grimaszokat. Hanem a fülét azért megmozgatta egy kicsit. Ezen aztán, szégyenkezve bár, de nagyot nevetett. És mintha nevetése jeladás lett volna, valahol felrepült egy nehézkes madár, majd csörtetés hallatszott a kukoricásban. Men-

tében széthajtva a kukoricaszárákat, valaki feléje közeledett. De még nem volt ideje megijedni, mikor az illető megállt, topogott egy kicsit, majd olyan zajokat hallatott, melyeket könnyűszerrel felismerhetett az, aki egy évtizedet töltött el a kübliházak szomszédságában. Röviddel rá, de valamivel messzebb felcsatant egy bosszús hang.

– Heinz! Was ist denn?!

– Es kommt vom Kraut, Herr Stolz! – válaszolt méltatlankodva a kukoricás.

Németek! – döbönt meg. – És milyen közel!

Most aztán egyszerre vett észre mindent. Azt, hogy a csontjai fájnak a hidegtől, és azt is, hogy a ruhája csupa víz. És hogy nem vált szabaddá, csak egy tágasabb és veszélyesebb börtönbe került, melyben nem minden börtönőr visel egyenruhát, és ahol soha nem tudhatja, hogy barát-e vagy ellenség, akit távolról figyel.

Megvárta, amíg Heinz kizörgött a kukoricásból, aztán felemelkedett, és végtelen óvatossággal távolodni kezdett az ellenkező oldalon. A kukoricatábla, szerencséjére, nappal sem bizonyult kisebbnek, mint amekkorának éjszaka látta; talán kétszáz lépést is tett a közepétől a széléig. Ott aztán sokáig nem mert kitekinteni. Nem attól félt, hogy észreveszik, hanem attól, amit ő fog látni.

– Gondoltam – morogta azután. – Gondoltam.

A kukoricás magányosan állt a mezőben. Semmi nem takarta el előle a kilátást, és őt sem takarta volna semmi, ha megpróbálja elhagyni a rejtekhelyét. Csak messze, az út szélén állt egynéhány fa, de annyira ritkásan, hogy rajtuk túl látni lehetett az úton haladó szekereket. Jobbra a fáktól egy férfi és egy nő hajladozott a földön, de hogy mit szednek, krump-lit-e vagy répát, azt ilyen távolságból nem tudta megállapítani. S ez, teljesen fölöslegesen, bosszantotta.

Napközben innen csak avval az ürüggyel távozhatott, hogy elvesztette a századát, és azt keresi. Az esti zürzavar és köd elfogadhatóvá tenné mentségét, és a csendőrök nem kezelnék szökevényként, hanem csapatához szállítanák vissza . . .

– Ezt azonban nem fogom megtenni! – döntötte el.

Pedig semmi kétsége nem volt, hogy éjjel valami-féle idegrohamában cselekedett. Sehol az országban nem található ennél rosszabb helyet a szökésre. Túl a Dunán, távol Pesttől s alighanem hadműveleti területen . . . Igazán szerencse dolga, hogy ha elfogják, szökevénynek vagy kémnek nézik-e. Nyílt parancsa – amelyet Szegedre állított ki, és Bácsalmáson keltezett –, ha megtalálják nála, itt csak annál gyanúsabb színben tüntetheti fel.

Tűnődött egy ideig, hogy eltépje-e? Aztán mégsem tépte el.

Az asszony messze világító piros fejkendője juttatta végül eszébe, hogy éhes, és hogy az inge alatt élelmiszere van. Kibontotta a tarka kendőt és megreggelizett. S mivel a kését a hátizsákjában hagyta, fogával tépte a szalonnát. Közben arra gondolt, hogy a Margit körüti fegyházban, ahol a cellákban szigorúan tilos volt kést tartani, a szövőszekek bordáiból köszörültek maguknak vágószerszámot, annyira utálták az efféle dolgokat.

– Ne kényeskedj! – mosolygott kényszeredetten.
– Nem vagy börtönben, öregem!

Aztán visszacsomagolta a maradékot, és átment a tábla másik szélére, hogy onnan is szemügyre vehesse a helyzetet. Ismét végtelen óvatossággal, oldalazva lépkedett, s azokon a helyeken, ahol sűrűbben állt a kukorica, hosszabban mérlegelte, melyik két tő között lehet a legkisebb zajjal átosonnia. Viszont, anélkül hogy észrevette volna, az egész idő alatt fütyörészett. Halkan, maga elé fütyült – de az amuri partizánok dalát. Szerencséjére Heinz és társa már eltűntek valamerre. Német katonák voltak-e vagy környékbeli svábok, azt most már soha nem fogja megtudni.

– A dialektusukat kellett volna megfigyelnem! – gondolta letörve.

A kukoricás ezen az oldalon egészen az út széléig ért. Túl az úton az ismert, lapos vidék. Szántások, krumpliföldek, itt-ott kukoricák is, de borzoltak, ritkásak, bűvőhelynek teljesen alkalmatlanok. Bűvőhelyétől balra, de szinte már az ég alján, erdő, talán nem is kicsi, mindenesetre az egyetlen vigasztaló hely az egész nagy táblán. Világosban azonban semmiképpen nem juthatott el odáig. Egy szeszélyesen kanyargó fűzfásor, amely az erdőtől egészen a jobbra rejtőző falucskáig húzódott, és éppen szemben párszáz méterre megközelítette az utat, mégis azt a reményt keltette benne, hogy már a teljes besötétedés előtt elhagyhatja bűvőhelyét. Ha egy kis szerencséje van, alkonyatkor már nem fogják észrevenni a fák között.

A falucska látványa azonban valamiért rossz érzést keltett benne. Házeit éppúgy kékre festették, mint azét, ahonnét az éjszaka megszökött. És túl a templomon egy idomtalan, sárga épület húzódott meg a fák között. Magtár? Urasági épület? Malom?

– Nem hittem volna, hogy ilyen sűrűn lakott ez a vidék! – jegyezte meg rosszkedvűen.

Később, nyomról nyomra haladva, újból felmérte a terepet. Igyekezett jól eszébe vésni a tájékozó pontokat, és megpróbálta különböző jelekből megfejteni, milyen lehet a talaj felszíne ott, ahol nem tudja jól áttekinteni. De hát régen volt az már, mikor a Pilis-

ben tûrákat vezetett, s avval brillírozott, hogy kitálalta, merre vezetnek az ismeretlen ösvények a fák között.

– A fûzfák alatt valószínűleg egy kis patak kanyarog. De hogy az a mélyzöld folt mi lehet, azt nem tudom.

Végül már annak is megörült, mikor egy nagy tábla ismeretlennek tűnő veteményről váratlanul megállapította, hogy ricinus. Éppen olyan volt, mint a városligeti díszbokrok a szökőkút körül, csak sokkal alacsonyabb.

Közben erős lökésekkel feltámadt a szél, és szúrós, keserû szagot hozott magával a mezõ felõl. Tudta, hogy nem elõször érzi ezt a büzt, és mégsem bírt rájönni, mi az.

– Mocsár? Trágyalé? – találgatta.

Aztán a szél egyre erõsödve felhõbe burkolta az eget, és porba az utat. A táj gyér növényzete esõre várva felmagasodott, majd újból a földre lapult. Magányos szekér jött a falu felõl, fiatal kocsisa aggódva nézte kalapja karimája alól az eget.

– Megszólíthatnám! – futott át rajta hirtelen. – Szekéren ülve aligha lennék gyanús!

Aztán leintette magát. Még csak egy községet sem ismert a vidéken. Ha a legényke megkérdezi, hova tart, nem tud válaszolni neki.

Valami baj lehetett vele, mert oly lassan, nehézkesen bújtak elő a gondolatai, ahogyan még életében soha. Mire kitalálta, mit kellett volna tennie, a szekér már messze járt.

– Nem baj! – vigasztalta magát. – Bizonyára nem ez volt az egyetlen alkalom. Ahol út van, ott utaznak is.

Arra határozta el magát, hogy ha újból kocsizörgést hall, kilép az útra, és elindul bal felé. Ilyen időben aligha hagyják megszólíthatlanul. S ha már nem hívják fel a szekérre, még mindig megkérdezheti őket, hogy hova tartanak. Ha megmondják, már van mivel játszania. Azt mondhatja: éppen oda megyek én is. Vagy azt: vigyenek magukkal egy darabon.

Még a legrosszabb esetben is legalább egy falu nevét megtudja.

Azonban – az ördög látott ilyen utat – nem jött rajta se szekeres, se gyalogos. Csak egy alacsonyan szálló repülőgép húzott el a feje fölött, és az erdőnél nagy ívben kanyarodva eltűnt a fák mögött. Nyúl ugrott ki az egyik barázdából, megállt, hátsó lábára emelkedett, majd riadtan lelapult. Fekete árnyék csapott le rá a magasból, de elhibázva az irányt, ismét felemelkedett, a nyuszi pedig néhány gyors ugrással a ricinus között termett.

Meggémberevedve kuporgott a földön és várt. Szem-

pillái néha lecsukódtak, és ilyenkor mellére hajlott a feje, majd összeszedte magát, és figyelt tovább. Nem tudta érzékelni az időt, s bizonyára órák múltak el, mire ismét kocsizörgés hallatszott jobb felől. Ekkor kilépett az útra, és sapkáját jól fejébe húzva, lassan megindult előre. Azután megállt, mintha a kocsizörgésre lenne figyelmes és hátranézett.

Két csontos, sárga ló húzta a közeledő szekeret. A bakon idősebb házaspár ült. A férfi pipázott, az asszony aludt. A saroglyában üres hordó – borért mehettek valahová. Hátul, farkát vidáman csóválva, fekete kiskutya szaladt.

– Jó napot kívánok! – köszönt ő fel a bakra. – Hova mennek, bátyám?

– Was? – kérdezte a férfi, és megállította a lovakat.

Sváb! – szaladt végig a hátán a hideg. – Volksbundista – alighanem.

Mindegy, most már nem volt visszakozás.

– Wohin fahren Sie? – fordította ő is németre a szót.

– Nach Lanktorf, natürlich. Steigen's auf!

Ez túl könnyen ment. És miért natürlich? Természetesen? ... Máshova tán épező ember nem is mehet?

– Ich aber will nicht nach Lanktorf.

A sváb csodálkozva vette ki szájából a pipát.

– Dieser Weg geht gerade zum Flugplatz. Sind Sie hier fremd?

Megijedt. Egy szót sem értett az egészből, és nem tudta, mit kellene felelnie. Az asszony segítette ki zavarából, aki a beszélgetésre felébredt, és megérintette az ura karját.

– Er will vielleicht nach Puggen.

Puggen . . . Lanktorf! . . . – már tudta, hogy ezekkel a nevekkel semmire sem megy, de azért hevesen bólogatott.

– Persze hogy Puggenbe akarok!

– Rék járt erre? – kérdezte most már magyarul az öreg. – Eszt asz utat tavasszal építették a katonák.

Lassan, szemmel látható élvezettel magyarázta el, hogy hol kellett volna a keresztnél balra fordulnia.

– Na ja! – mondta az asszony. – Teknap óta fan kidöntve a kereszt. Ety tank nekimente.

Végül megállapodtak abban, hogy legjobban akkor jár, ha átvág a földeken. Úgy egy negyedóra alatt elérheti a régi utat.

– Onnan már nincs messze Puggen.

Most aztán válogathatott. Az út-tévesztés ürügyével valóban átvághatott a földeken, és próbálkozhatott a másik úton egy szekérrel. De ki biztosíthatta

arról, hogy nem megint svábokat fog megszólítani? És egyébként is, arra lent még kevésbé tudhatta, hogy mi van a dombok mögött.

Az erdőcskébe kell eljutnom! – döntötte el. – Ott aztán meglátjuk, hogyan tovább . . .

Visszaült a helyére, és tenyerébe hajtotta a fejét. És most már valóban elaludt, mert álmában hirtelen zavaros lármát, lábak dobogását hallotta, s aztán megszólalt Sas, de valahol egészen a közelében.

– A felhőt elhajtotta a szél. Legalább ázni nem fog szegény . . .

Zavartan nyitotta ki a szemét – és meglátta a fiúkat. Ott mentek el előtte az úton, ha meg akarta volna őket szólítani, nem is kellett volna kiabálnia. Sast ekkor már eltakarta előle a kukoricás. Bárány jött és Weiszberger, mögöttük, kimagasodva Schopp. A hadnagy – szokása szerint – szembe velük, a csapat végére igyekezett. Az örök, akárcsak az út elején Szegeden, feltűzött szuronnal a menet két oldalán haladtak.

– Ezt alighanem nekem köszönhetik! – ismerte fel a helyzetet. – Megérdemelném, hogy elfenekeljenek!

Mindegy, most itt masírozott előtte a váratlan, hihetetlen szerencse. Félelem nélkül elhagyhatta bűvőhelyét, és a két sor fegyveres közé állva keresztülsé-

tálhatott a sivár lapályon, melynek eddig a látása is félelemmel töltötte el. Az eddigi tempóban haladva is Pest alá érhetne egy hónap alatt, közben felvehetné a kapcsolatot hozzátartozóival, új, jobb igazolványt szerezhetne és a város közelében, szerencsésebb körülmények között, megismételhetné a szökést, amelyről most már tudta, hogy nem is olyan nehéz dolog...

És mégsem mozdult. Még csak kísértést sem érzett, hogy csatlakozzék barátaihoz.

„Benn a bárány, kinn a farkas” – jutott egyszerre eszébe a gyerekjáték, aztán kritikusan rázta meg a fejét.

Nem, éppen hogy nem volt farkas. Nem tudta, hogyan kell észrevétlenül átváltania nádasból erdőbe, erdőből nádasba, ha üldözik. Nem ölhetett félelmében, nem rabolhatott éhségében, és a testét sem védte bunda a hideg elől. Nem magánosságra és nem bujdosásra termett. De éppen, mert ember, s nem a fogaiért, hanem a szívéért üldözik, minden faluban, minden tanyán kell lenni olyannak, aki azt várja, hogy mikor zörgeti meg éjjel az ablakát. Kell lenniök pajtáknak, istállóknak és szénapadlásoknak, amelyek azért épültek, hogy neki legyen hol eltöltenie az éjszakákat...

Nem szerette a fellengzős gondolatokat. De ha az

embert elcsigázta az izgalom, kilúgozta a szél, s most a földön kuporogva didereg, könnyes szemmel lesi, hogyan tűnnek el szeme elől a barátai, és mégis embernek érzi magát, akkor joga van ahhoz, hogy eldalolja magában az emberség himnuszát.

Azok, akik az úton távolodnak tőle, ugyancsak emberek: jók, bátrak, hűségesek. A nyelvét szakítaná ki inkább, semhogy rosszat mondjon bármelyikükről is. Nem kétséges: abban is van erő, hogy inkább vállalják a hosszú megaláztatást, minthogy esztelen vakmerőséggel kockáztassák szabadulásuk sikerét. Nem fogják gyávaságból elmulasztani az alkalmas pillanatot.

De ő mégsem tehet mást. Kívül került a fegyveresek során, s innen egészen másként látja az életet. Ha magányos is, mint a farkas, embernek érzi magát, emberek között. Nem fog többé beállni báránynak fegyveresek gyűrűjébe. Szökik, és harcolni fog, s ha elfogják, újra megszökik, amíg csak bírja a szíve, vagy ameddig eljönnek érte az oroszok...

VI. FEJEZET

Végre alkonyodott. A nap még nem bukott a látóhatár mögé, de már csak egy vékony szelete vöröslött elő a lila felhők mögül. A tárgyak körvonala feloldódott a párás levegőben, formátlan árnyak imbolgytak a mezőn. Indulhatott.

Az éjjel, úgy látszik, utolérte a vaktában menekülők sorsa. Az a sárga épület nem véletlenül kellett benne rossz érzéseket – az volt a malom. Míg azt hitte, hogy erős iramban hagyja maga mögött a falut, nagy félkörben majdnem ugyanoda került vissza, ahonnan elindult. Ezt a tévedést még egyszer nem ismételhette meg. A fűzfásor biztos vezetőnek ígérkezett, azt kellett még a teljes besötétedés előtt elérnie. De bár a táj nyugodt volt, elhagyatott, mégsem akart vállalni fölösleges kockázatot. Nem vágott neki toronyiránt, hanem kukoricástól kukoricáig haladt, készen arra, hogy az első gyanús jelre a földre vesse magát. A félhomályban már a legritkább kukoricás is eltakarta volna a figyelő tekintetek elől.

Végül mégsem érkezett világossal a fák alá. Már nem volt tőlük csak száz méternyire, mikor úgy vélte, hogy túl rajtuk emberi alakot lát mozogni a mezőn. Kissé különösen viselkedett, az igaz, mert hol megállt, hol nagy ugrásokkal sietett tova, szóval, a csalóka fényben akár őz is lehetett vagy kutya, de óvatossággal semmit nem veszíthetett, hebehurgyasággal pedig sokat. És valaki egyszer azt mesélte neki, hogy a farkas akár órákig is figyel egy völgy-nyiladékot, mielőtt átszalad rajta.

Most azonban már attól tartott, hogy észrevétlenül átmegy a fák között, és a sötétben eltéved a túlsó oldalon. Szemét kimeresztve, és kezével is tapogatózva, óvatosan haladt, és néha oldalt is tett néhány lépést. Számítása szerint már régen el kellett volna érnie, mikor végre jobbra, elöl megpillantott egy fekete, alaktalan tömeget. Idegességében szinte futva igyekezett oda. Ekkor megütötte orrát az a szag, melyet a szél napközben többször is a rejtekhelyére sodort. Most, hogy érzékeit felcsigázott működésre készítette az éjszaka, azon nyomban meg is fejtette, mi ez. Meg akart állni, de már elkésett. Lába alatt omlani kezdett a föld, és hiába csapta szét karjait, hogy megfogózzék valamibe, csak nyálkás, törékeny bürökszár akadt a markába, és így hasztalan erőlködés közben, valamiféle térdig érő vízbe csúszott.

Micsoda marhaság! – dühöngött magában. – Bűrök csak árokban nő. Ha előbb megismerem a szagáról, óvatosabban közeledem.

Rögtön megpróbált visszakapaszkodni, de sikertelenül. A puha föld omlott a lába alatt, és kétszer is visszazuhant. Végül erejét veszítve megállt, és sokáig lihegett. Majd, ujjahegyével az árok oldalát tapogatva, megindult a mederben felfelé. A víz egyre mélyebb lett, a fal meredekebb.

– Átkozott eset! – nyögte, mikor a víz már köldökéig ért. – És milyen hideg!

Halk zúgást hallott, és ezért előrenyújtotta karját. Most már mellmagasságban is vizet érzett maga előtt. Nyilván valami vízesés alatt zuhant a patakba, azért volt olyan mély.

+ De miért nem próbálkozom a másik oldalon?
– kérdezte csodálkozva.

És valóban, a másik oldalon könnyűszerrel elérte a part tetejét, és egyetlen rugaszkodással kikapaszkodott. Nyomban elárasztotta a metsző, fagyos szél, amelytől eddig megvédte az árok magas fala. Egész testében megrándult, aztán reszketni, majd tüszögni kezdett, és érezte, hogy orrából megindul a váladék. Gondolkodás nélkül nyúlt a zsebkendőjéért, megtörölte az arcát, és aztán káromkodva dobta földre a nedves rongydarabot. Még rá is taposott.

Ebben a pillanatban egész helyzetéből azt érezte a legelviselhetetlenebbnek, hogy még zsebkendője sincs. Előhalászta kebléből a tarka kendőt, s megkockáztatva, hogy maradék szalonnáját is elveszítheti, kicsomagolta, és zsebébe süllyesztette a kenyérével együtt. Aztán nekiesett a kendőnek, és foggal, kézzel addig marcangolta, míg sikerült kettéhasítania. Most egyik felébe visszatekerte, és inge elejébe dugta az ételt, a másik felét kabátzsebébe gyúrta, és kissé megnyugodott.

A kultúrrejtegek lázadása! – gondolta közben szorongva, mert mindvégig tudta, hogy ostobaságot csinál.

Nadrágjából, cipőjéből csöpögött a víz. Itt a parton kissé már világosabb volt, és a szeme is megszokta az árnyékokat. Bokrokat látott maga előtt, s ágaik közé bújva, hogy legalább a széltől védve legyen egy kicsit, levetette és kicsavarta ruháját, és a cipőjéből is kiöntötte a vizet. Nem sokat ért az egész, csak még hidegebbnek érezte aztán testén az ázott rongyokat. Sietni kezdett, hogy felmelegedjen, majd futott, végül már rohant. Lihegve, botladozva, végtelennek tűnő idő után érte el az erdőt, ahol a fák kissé mérsékeltek a szél erejét. Átölelte az egyik vastag törzset, és kérgéhez szorította a fejét. A szíve hevesen vert, a lélegzete akadozott, alig bírta lábon tar-

tani magát. Érezte, hogy lassú táncba kezd körülötte az erdő.

Később, fel s alá járva, és tenyerével dörzsölgetve merevedő lábait, a feleségére gondolt, aki annyira szerette fürdő után, mezíteienül plédbe csavarni magát. Majd azt képzelte, hogy cserépkályhák között sétál, s azok ontják rá a száraz meleget... Gyapot... Pulóver... Kertiszék... Sose lesz reggel – gondolta keservesen.

Végül kényszerítette magát, hogy azokra a téli éjszakákra emlékezzék, melyeket a soha nem fűtött sötétzárkában töltött el, s ahol az egyszál rongyos takaró alatt a csontjáig hasított a hideg. S mikor felidézte ezeknek az óráknak kínját, már tudta, hogy most is ki fogja bírni napkeltéig.

*

Az áhított erdő a hajnali fényben sovány akácoknak bizonyult, néhány terebélyes tölgygel és takaros tisztással a közepén. Mégsem volt egészen rossz hely, mert az országút felől egy sor cserje takarta el. Itt ott a szeder – hosszú indáival átfonva a mogyoróbokrok ágait – szinte áthatolhatatlan sűrűséget alkotott. Az egyik csoport, melyet kétoldalt még piros levelű fagyal is díszített, különösen megnyerte a tet-

szését. Átkínlódta magát a szúrós szövevényen, s a közepén egész kényelmes helyet talált magának, még a lábát is ki tudta nyújtani. Ha pedig hasra feküdt, a bokrok tövénél elég jól megfigyelhette az utat, míg ő maga láthatatlan maradt.

Az erdő teljes szélességében, sőt, azon túl is, az út másik oldalán az a bizonyos repülőter terület el, melyről az öreg sváb beszélt. Nem is igazi röptér: csak durván elegyengetett mező, az innenső szélén néhány barakképülettel. Hangárok sehol. Távolabb zöld ágakkal letakart hálókkaál alcázva néhány gép feküdt, szerelők sűrögtek körülöttük. Még a talajmunkákat sem fejezték be, német munkásszázadok s egy csoport piros-fehér-zöld karszalagos magyar fiú pizmogott rajta, kapákkal és ásókkal felfegyverkezve. Egy kis lovacska, nagy erőlködve, nehéz hengert húzogatótt fel és alá. A barakkok oldalán magyar bakák gyakorlatoztak.

Mosolyognia kellett ezen a nagy igyekezeten, mert bár soha nem foglalkozott katonai tudományokkal, azt sejtette, hogy ilyen közel a fronthoz nem lehet repülőteret fenntartani. A felsőbb hadvezetés valószínűleg elfelejtkezett az itt dolgozókról, s ők automatikusan folytatták, immár teljesen felesleges munkájukat, s nyilván még akkor is folytatnák, ha az orosz tankok már Langsdorfban dübörögnének.

– Hanem, ha most fedeznek fel, már igazán nem mosná le rólam a szenteltvíz sem, hogy kémkedtem! – állapította meg keserű humorral. – De legalább a szél állna el végre.

Később ez a megállapítása egyáltalán nem bizonyult olyan tréfásnak, mint hitte. A környék meg-elevenedett. A barakkokból német tiszték jöttek elő, és sétálni kezdtek az úton. Ott járkáltak a rejtek-helye előtt, s őt az éjszakai fürdő emlékeként veszett köhögési inger gyötörte. Bordái minden kilégzésnél görcsösen összerándultak, hányinger kínozza, szinte megfulladt kétségbeesett erőfeszítésében, hogy valamiképpen visszatartsa magát. Térdében tük szaladgáltak az idegességtől. Nyakán megfeszültek az erek, s a gégéje egyre erősebben kapart. Mikor a tiszték kissé távolabb kerültek tőle, megpróbált apróbb köhécseléssel könnyíteni magán, de gyorsan abbahagyta a kísérletezést, mert kiderült, hogy a teljes visszatartás óriási kínlódás árán, de mégiscsak megy valahogy, míg az első köhögés után feltartóztathatatlannul vesz rajta erőt a roham. Krákogott, szipákolt, és imádkozott magában, hogy végre történjék valami. De csak egy magyar százados jött ki az útra, egy hatalmas fekete farkaskutya kíséretében, és most már a szelet sem szidhatta többé. A barakkok felől fújt, s azt kellett kívánnia, hogy fújjon minél erősebben,

nehogy az eb megérezze a szagát. Dühösen rázta a fejét:

– És még azt mondják, a kutya az ember barátja.

Egyszerre erős motorzúgás hallatszott. Az úton és a röptéren mindenki felkapta a fejét, és az égre bámult, de mielőtt felismerhették volna a közeledő gépek nemzetiségét, már kopogott is körülöttük a gépfegyvergolyó. Néhány perc múlva pedig zuhogni kezdtek a bombák. A tisztek vad ordítással rohantak le az útról, és hasra vetették magukat a fák között. A bakák a futóárkok felé szaladtak. A kis lovacska megvadult, és vad iramban vágatott a mögötte zörgő hengerrel az útra. Ott hasra vágódott, mert a masina megakadt az árokban, néhányszor megpróbált mellső lábára emelkedni, aztán fekve maradt. A bombák második sorozata az erdő fái közé zuhant. Egy repeszdarab sivitva repült el a feje felett, és ferdén lemeteszte a mogyoróbokrok ágait.

Ez volt az első bombázás, melyet közvetlen közelből élt át, de egyáltalán nem törődött vele. Mikor megkezdődött a zűrzavar, halkán, boldogan felkiáltott, és aztán átengedte magát a köhögés gyönyörűségének. Ugatva, szinte diadalmasan köhögött. Sokkal hangosabban, mint szükséges lett volna, és a szünetekben sipítva szedte a lélegzetet. Mire pedig megkönnyebbült, már véget is ért minden. A repülőtér

szélén lángolva égtek a gépek. Az úton egy német tiszt holtteste feküdt, arcán keresztben elnyúlva az ugyancsak halálba dermedett kutya. A magyar bakák közül valaki sebesültvivőkért kiáltozott.

Ezalatt a nap felmelegítette a levegőt, és megszáritotta ruháját. Testi jóérzését visszanyerve, végre gondolkodni is tudott. Meg kellett állapítania, hogy a továbbiakban éppen azzal nem szabad próbálkoznia, amit eddig csinált. Ha éjjel elvánszorog néhány kilométert, nappal pedig a bokrok között csücsül, még a tél is a hadműveleti területen fogja találni. Pedig már tegnap is csak egyszer evett, mára pedig egy étkezésre sem maradt elege. Vagy kimerészkedik a nyílt útra, és nem kerüli el az emberket, vagy – esküdözés ide, esküdözés oda – jelentkezik a legközelebbi parancsnokságon, és kéri, hogy küldjék a csapata után. Harmadik eset nem lehetséges.

Egyelőre mindenesetre elfogyasztotta a reggelijét. Bántóan kevés volt, de nagyon jólesett. Ülve nem látott ki az útra, és nem figyelhette meg, hogyan távolítják el onnan a holttesteket. Csak arra lett figyelmes, hogy veszett iramban valami autó érkezik, és hirtelen lefékez, éppen a rejtkehelye előtt. Kilestett, s látta, hogy egy magyar őrnagy ugrik ki a kocsiból, magához inti a századost, hosszan sugdolózik vele, aztán visszaugrik autójába és elrobog. A száza-

dos pedig lerohan a barakkok közé, és riadóztatja századát.

Ezután különös dolgok történtek. A tisztt rövid, ideges parancsokat adott, mire a bakák felkapkodták fegyverüket, és futólépésben, szétszórt rajvonásban a rejtékhelye felé rohantak. De nem álltak meg, hanem jobbra-balra elhaladtak mellette, és eltűntek a fák között. Mintha átfésülnék az erdőt.

Kémeket keresnek! – dobbant meg a szíve.

Nem sokkal később a németek gépfegyvereket cipelték elő, és tüzelőállást foglaltak el a barakkok mögött. Néhányan pedig a nemzetiszín karszalagosokat puskatussal behajtották az egyik épületbe, és rájuk zárták az ajtaját.

Ejtőernyősök? – gondolta akkor.

A dolog azonban sehogy sem volt világos. Lehetetlennek látszott, hogy azon a néhány gépen akkora erőket szállíthattak volna ide, hogy a németeknek védelembe kelljen vonulniok. Talán valami értesítést várnak, vagy segédeszközöket...

– Kutyákat! – ijedt meg, de nagyon.

Mármost: próbáljon menekülni, vagy maradjon a helyén? Talán annyira közel rejtőzik hozzájuk, hogy itt már nem is keresik?

Egyszerre görcs szorította össze a hasát. Ilyen volt a természete: ha nem végezhetette el megfelelő körül-

mények között, egyszerűen nem jött rá a szükség. Három nap óta nem ment félre, s most aztán rátört hirtelen. Volt abban valami dühítő és lealázó, hogy éppen most jött rá. Maga előtt sem tagadhatta, hogy ebben bizony nagy szerepet játszott a félelem is.

Fogait csikorgatva próbálta megtartóztatni magát, de hasztalan. El kellett végeznie a dolgát. Akkor aztán úgy érezte, inkább meghal, de nem bír megmaradni a bűzös halom közelében. Egy ideig küszködött ösztönével, hanem aztán kimászott a bokrok közül, és végre kiegyenesedett.

Az erdő már ismét elhagyatott volt. A magyar katonák eltűntek valamerre, a németek pedig nem hagyták el a repülőteret.

Itt volt az ideje, hogy valóra váltsa a tervét, és nyíltan keresztülvágjon a terepen. Valószínűnek látszott, hogy ha kémeket vagy ejtőernyősöket keresnek, annál kevésbé lesz gyanús, minél nyíltabban mutogatja magát.

Lassan átvágott az erdőn, megállt a túlsó szélén, és fák mögött megbújva nézte a mezőt. Sírás szorongatta a torkát. Be kellett vallania magának, hogy mindenre lenne ereje, csak erre a vándorlásra nem.

– Tizenkét év! – sóhajtotta elkeseredetten.

Ekkor hirtelen megzörrent mögötte az avar. Megfordult, és látta, hogy egy alak emelkedik fel a fák

közül. Gondolkodás nélkül rávetette magát, de az felkiáltott, és ijedten emelte magasba a kezét. Fialat fiú volt, rettentően rongyos és megviselt. Szederjes arccal bámult a férfira, és alig érthetően, reszkető ajkakkal lökte ki magából a szavakat:

– Fogjatok meg! Verjetek agyon! Nem bírom tovább!

És éppolyan halkán és hideglelősen még hozzátette:

– Kutyák!

*

A fiú a zsidó munkaszolgálatosok közül szökött meg, és három napja egy falatot sem evett.

– Szedret sem? – kérdezte megrökönyödve. – Itt volt az orrod előtt.

A fiú letépett egy kék bogyt, és gyanakodva forgatta ujjai hegyén.

– Ilyen nem terem a Rombach utcában! – mondta, és óvatosan beleharapott. Aztán felderült az arca.

– Jól!

Szánakozva nézte a mohón szedrező gyereket. Beesett arcán ritkás, vörös szőrszálakkal olyan volt, mint valami kis meggyötört majom. Hosszú karjával buzgón kapkodott a gyümölcs után, majd hirtelen összerezsent, és hátrakapta a fejét.

– Közben szépen lepuffantanak...

– Ne légy már olyan csacsi! – szidta szelíden. – Nincsen bizalomgerjesztőbb dolog, mint nyugodtan szedrezni. Ha pedig végeztél, lemegyünk az országútra, és felkérezkedünk az első szekérre. Mi a neved?

– Schlésinger Náthánnak hívnak, de a barátaim Nándornak szólítanak – mondta a fiú, s aztán gyanakodva a mezőre sandított. – Oda lemegyünk? Magával? Jó.

Erre ő már fordult is meg, hogy előremegy.

– Úri módon fogunk utazni, fiam!

A következő pillanatban a gyerek hátulról rávetette magát, az egyik karjával átkarolta, a másikkal megpróbálta megszorítani a torkát. De mikor egyetlen mozdulattal maga elé kanyarította és a földhöz vágta, már nem próbált meg védekezni sem.

– Öljön meg itt! – kiáltotta gyűlölettel. – Úgyis tudom, hogy a csendőrségre akar csalni.

– Megvesztél? – kérdezte meghökkenve. – Kinek nézel te engem?

– Tudja azt maga nagyon jól...

Csaknem felkiáltott örömeiben.

Fantasztikus! – gondolta magában. – Még most sem látja rajtam, hogy szökevény vagyok. És ha jól meggondolom, rajta se venni észre. Nagyon rongyos,

de azért éppúgy szabadulhatott el a disznók mellől, mint a keretlegények közül.

Leült a fiú mellé a földre.

– Hát ide figyelj! Emlékszel arra a századra, amely a fák alól nézte végig az elvonulástokat? Na, én meg azok közül szöktem el.

A fiú tágra nyitotta a szemét.

– De milyen szerencse, hogy éppen magával találkoztam!

Hátha még tudnád! – nevetett befelé. – Úgy látszik, te nélkülem, én meg nélküled nem mennék semmire.

Az arca azonban komoly maradt.

– Azt a szívességet pedig nem fogjuk megtenni nekik, hogy legyilkolhassanak. Ez a vidék tele van katonával és csendőrrel, innen kell kikecmeregnünk valahogy. A hátszágban már könnyebben leszünk. Szekerezünk, ameddig lehet, azután megyünk gyalog. Ha pedig mégis elfognának, azt mondjuk, hogy a századunk után iparkodunk.

A fiú ismét felkiáltott, de leintette.

– Ne ijedezz! Te jössz velem! Csak jegyezd meg, hogy ezután nem hívnak se Náthánnak, se Nándornak, hanem Csóka Péter lesz a becsületes neved.

Hirtelen eszébe jutott egyik kedvenc szovjet

könyve: *Skid* és annak névrövidítései, és mosolyogva fejezte be szavait.

– Én pedig Nánápetnek foglak szólítani.

*

Nánápet az egész úton vidáman fecsegett. Idősebb bajtársa oldalán szemmel láthatóan elfelejtkezett félelméről, s a borzalomtól megszabadulva, feltartóztathatatlanul ömlött belőle a szó.

– Bácsi! – mondta minduntalan, és az arca átszellemült minden „bácsinál”.

Nem bánta a gyerek szájalását, mert már eltökélte magában, minél lármásabban viselkednek, annál kevésbé válhatnak gyanússá, de egyáltalán nem figyelt a szavaira. Ha észrevette, hogy választ vár, morgott egyet, amit nemnek és igennek egyformán lehetett érteni, de azt már nem tudta, hogy mire felel. Végig azon az apróságon törte a fejét, hogy mind a ketten álljanak-e ki az útra, vagy pedig a kicsit bújassa-e egy bokor mögé.

Elbújatom! – döntötte el.

Nagyon félt, de ez most már nem zavarta. Tudta, hogy amíg a gyerek vele van, arcáról nem lehet leolvasni igazi érzelmeit. De ha a gyerek ismét elveszítené a fejét, az bajba dönthetné mindkettőjüket.

Futólag elmosolyodott.

Nánápet!... Marhaság! Jobb, ha minél előbb megszokja a nevét...

– Lépj ide a bokor mögé, Péter, és csak akkor mozdulj, ha szólítalak.

*

Sokáig kellett állniok a bokrok mögött, míg végre feltűnt egy kocsi. Fiatal legényke ült a bakon. Vidáman csapkodta a lovait, de azok nem vették komolyan ostorát, hanem csendesen ballagtak az úton. Örökkévalóságnak tetszett, míg a szekér elébük ért.

Akkor kihúzta magát, és kilépett az útra. A gyerek nem mert egyedül maradni, hanem utánajött. Mi tagadás, ő is jobban érezte magát kettesben. Fel-szegte a fejét. Csak még azon gondolkodott, a kezét is emelje-e fel, vagy elég, ha odaköszön: adjon isten, jó napot.

Hanem a legényke nem várta meg, amíg megszólítják. Megállította a lovait, és rájuk kiáltott:

– Kapaszkodjanak fel gyorsan! Hallották már a nagy újságot?

– Mit? – kérdezte ő.

– Horthy Miklós békét kötött.

VII. FEJEZET

El fogja-e felejteni valaha az első örömet? Amikor hirtelen elszállt vállukról a több napos rémület minden terhe, és ők egészen elgyengülve kapaszkodtak meg a szekér oldalában, csak ennyit tudtak dadogni:

– Hogyan? Miért?

A legényke – Eberle Kornél, a Volksbund helyi vezérének, a messzi földön híres kupecparasztnak kocsisa és bizalmasa – pedig készségesen magyarázott. Boldog volt, hogy tőle hallották először a hírt, s miközben elég pontosan elmondta a beszéd tartalmát, minduntalan beleszötte elbeszélésébe gazdája bölcsességeit.

– Öreg hiba, hogy nem kérdezték meg előbb a német népközösség vezetőit... De, ami késik, az nem múlhatik...

– Bolond vagy te, Sándor József – nevette el ő magát. – Mi közöd neked a gazdád németjeihez?

A kis kocsis komolyan válaszolt.

– Én hívtam el hozzá a Volksbund vezetőit.

– Persze, Volksbund! . . .

Úgy érezte, mintha hideg vízzel öntenék nyakon. Körülnézett. Az úton álltak, az ismeretlen vidék közepén, és mögöttük ott lappangott a veszély. Szó nélkül felsegítette Pétert a szekérrre, maga pedig a bakra kapaszkodott.

– Indíts! – mondta csendesen. – Az erdőn túl állnak a német őrszemek.

Előhúzta utolsó cigarettáját és rágyújtott.

– Csak azt szeretném tudni, hogy állhatnak ott?

– Nem arról van szó, kérem! – indított a kocsi.

– Odaát Bajától Szegedig nem lehet járni az úton. Szörnyen hajtják a népet kifelé. Aki pedig nem akar menni, azt az árokba lövik.

– Hát ezt honnan veszed? – döbbsent meg, és eszébe jutott, amit a rémhírekről mesélt a századosa.

– Az éjjel ketten jöttek át a Dunán, azok meséltek – felelte a legényke, és rosszállóan csóválta a fejét. – Olyanok, uram, akár a madárijesztők. Pedig az egyik itt Erdélyben volt szolgabíró. Rongyokat húztak magukra, mert akin jó ruhát látnak az oroszok, azt már viszik is Szibériába. És képzelje, a Dunán elsüllyesztették a csónakjukat. Úszva érték el a partot.

– Itt, Erdélyben! – morogta Péter. – Hát hol van az az Erdély?

– Odaát – válaszolta sértődötten a legény. – Azt mindenki tudhassa, kérem.

Ő nem tudta, káromkodjon vagy nevéssen-e inkább. Végül az utóbbit választotta.

– Mondom, hogy bolond vagy, Sándor József! Nem vagy te sem kupec, sem gróf, mitől félsz? A gazdádát lehet, hogy elküldik valahova, de te itt maradsz. Most kocsis vagy. De ha ide érnek az oroszok, te leszel a bíró.

A legény tágra nyitotta szemét, aztán nagyot nevetett.

– Nem is lenne rossz, kérem. Tudja, van nálunk egy özvegyasszony . . . Akkor próbálna ellenkezni!

– Ezért szeretnél bíró lenni, Sándor József? – mosolygott szomorúan.

A legény most már egész komolyan gondolkozott azon, hogy mit is csinálna, ha ő lenne a bíró.

– Társulnék Eberlével – döntötte el végre. – Az aztán tudja, mitől döglük a légy, uram. Most is azt mondta nekem: menj Lanktorfba, és hozd el nekem Knaute urat, de előbb húzd ki a házából a boltost, és rakasd a szekérre, ami petróleuma, sója és gyufája van. Aranyat fog érni egy hét alatt.

Felemelte az ujját.

– Ilyen ember az, kérem!

*

A németek a repülőtér előtt elzárták a Langdorfba vezető utat. A legényke keservesen káromkodott. Hanem aztán felderült az arca.

– Megyünk Puggenon át! Még meg is dicsér a gazdám, ha onnan is elhozom a petróleumot! . . .

– Puggen! Puggen! – morogta ő. – Még ez is így hívja! Mintha nem is Magyarországon lennénk . . .

Különben is torkig volt már a legénnyel. Örült, mikor végre annak is elfáradt a nyelve, és hallgatott egy darabig. De aztán nem bírta sokáig, mert időről időre kimutatott a földekre, és közölte a fontosabb helyek nevét.

– Paprét . . . Kaskötő dülő . . . Barcika . . . ez már az óhát határ. – Most mondta először magyarul a falu nevét.

A gyerek elbóbiskolt a szekérben. Rajta is erőt vett a fáradtság, de aludni semmiképpen nem akart. Az volt az érzése, hogy ha lehunyja a szemét, a legfontosabbat fogja elszalasztani. Pedig semmi nem mozgott a tájon. És most nem volt érzéke ahhoz, hogy észrevegye a környék változását. Azt látta, ami napok óta örök egy maradt: erdőcskék, halmok, útszéli fák takarták el előle a kilátást, és büjtették az embereket. Tegnap, tegnapelőtt még örült annak, hogy ő maga is láthatatlan marad, most azonban alig várta, hogy végre értelmesebb emberrel is találkozzon.

zék, mint a kocsis. A bőrén érezte, hogy most az egész ország szétreped izgalmában, ő pedig ezalatt egy szekéren gunnyaszt, cselekvésre képtelenül, és hallgatja útitársa elviselhetetlen fecsegését.

– Farkastorok . . . Csonkafa . . . Törökhalom . . .

Törökhalmon túl végre emberekkel találkoztak. Egy század magyar gyalogos tanyázott a mezőn. Apró tüzek égtek mindenfelé, és azok körül guggoltak a legények. A tisztek az út szélén álltak, tanácskoztak valamiről.

Felrázta a gyereket.

– Nem ismerős neked az a százados?

– Dehogynem – rezzent össze Péter. – Ez volt az, aki a repülőtéren intézkedett.

Csak egy pillanatig gondolkozott azon, nem csinál-e jóvátehetetlen ostobaságot. Aztán elhatározta, hogy ilyen időkben a kommunistáknak mindent kockáztatniok kell. Megállíttatta a szekeret és a tisztekhez ment.

*

A kormányzó szózatáról Zöldi őrnagy tájékoztatta a repülőtéren állomásozó katonák parancsnokát. De hasztalan követelt határozott utasítást, nem kapott.

– Saját felelősségére kell cselekedni, százados! Védekezik, támad vagy elvonul – ahogyan helyesebb-

nek látja. Egy a kötelessége, megakadályozza, hogy a németek lefegyverezzék a századát.

Öt perccel az őrnagy távozása után a század futólépésben menekült el a repülőtérről, s az erdőn keresztül leszaladt az országútra. A katonák lihegve igazgatták vállukon a fegyverüket. A tisztek halál-sápadtan bámulták egymást. Mire a legénységet sorakoztatták és útnak indították, már mindenki tudta, hogy a százados a legostobább intézkedést választotta. A lőszerkészlet és a felszerelés nagyobbik része az egész konyhával a németeknél maradt. A legénység a gulyáságyúkra gondolt és káromkodott. Gombocz őrmester nyíltan a százados szeme közé nevetett, Szerdahelyi zászlós pedig úgy általánosságban megjegyezte:

– Így jár, aki lefekszik a zsidóknak . . .

Aztán parancsot adott a szakaszának:

– Nóta! Horthy Miklós katonája vagyok . . .

– Csend! – ordította a százados.

Halálos szégyenben menetelt a zászlóalj élén, és nem mert tisztjeire nézni. Hallotta, amint a háta mögött a zászlós Gábor hadnaggyal vitatkozik, hogy hazaárulás történt-e vagy sem, és érezte, hogy a füle lassan áttüzesedik.

Személyes leszámolni valója volt a németekkel, és elmulasztotta a kedvező alkalmat. A voronyezsi át-

törés előtt gyöngyélete volt. Von Tschammer őrnagy, Von Tschammer und Osten, a birodalmi sportvezető unokaöccse, megkülönböztetett barátságával tüntette ki, és mikor egyszer három emberét, akik arról panaszkodtak, hogy a németek eleszik előlük a húst, kiköttette, nyilvánosan példaképül állította a többi tiszt elé. Az áttörés után az őrnagy kocsiján menekült. Sztarigorodnál azonban két német tiszt, egy hadnagy és egy zászlós kérezkodott fel a kocsijukra. Von Tschammer kételkedve csóválta a fejét.

– A hadnagy elfér, ha összehúzózkodunk! – jegyezte meg ő.

– Lökjétek ki ezt a barmot! – mondta az őrnagy undorodva – és szálljatok be!

A két fiatal tiszt szó szerint teljesítette a parancsot, és ő térdelve, és orra-szája tele hóval, nézte, hogyan robot a terepjáró. Teljesen egyedül maradt. Ameddig a szem ellátott, mindenütt hó. Az út is méternyi magasságban elborítva, csak a kilométerkövek kiemelkedő buckái sejtették, merre kell haladnia, ha nem akar végleg eltévedni. Teljesen megzavarodott, s annyira elgyengült, hogy az arcáról is csak nagy sokára törölte le a havat.

A később történetekre soha többé nem tudott pontosan visszaemlékezni. Valamiféle német teherautókra próbált felkapaszkodni, s a benn ülő közlegények

csizmájukkal rugdalták le a kezét. Majd maga köré gyűjtött egy szakasznyi gyalogost, s éjszakára egy faházikóba húzódott velük, de éjfél után, a mindenütt jelenlevő németek ismét kikergették a szabad ég alá. Mikor pedig – a haragtól és szenvedéstől félőn – fegyverrel akarta visszafoglalni szállásukat, katonái egyszerűen megszöktek mellőle. Szédelegve és vakon addig botorkált az éjszakában, míg ereje fogytán hasra vágódott és elaludt.

Arra menekülő munkaszolgálatosok rázták fel fektéből és vitték magukkal. Hasztalan sírt, könyörgött, nem hagyták az úton, s mikor erőszakkal a hóra vetette magát, addig verték, míg újra talpra állt. E jó fiúk rángatták el valahogy a legközelebbi gyűjtőállomáshoz. Ott aztán az SS-ek az egész csapatot elfogták, és falhoz állították.

Útban a kivégzőhely felé, találkozott ismét von Tschammerrel. Az őrnagy gondosan borotválva, elegánsan szállt ki kocsijából, s egy pillantást sem vetve a rongyosok csapatára, valamilyen magasabb parancsnokság kapuja felé igyekezett. Őt hányinger fogta el az őrnagy megpillantásakor, s mégsem tehetett mást, könyörögve odakiáltott neki:

– Őrnagy úr! Von Tschammer őrnagy úr!

– Maga az, Török? – kérdezte csodálkozva az őrnagy. – Na, ez derék!

S a katonákhoz fordult.

– Eresszétek el!

De se kézfogás, se egy bocsánatkérő szó. Még csak cigarettával sem kínálta meg. Lezseren sapkájához emelte kezét, s befordult a parancsnokság kapuján.

Egyetlen munkaszolgálatos nem maradt életben, nem kellett félnie, hogy valaki elárulja menekülésének történetét. Megdicsérték, és kitüntetést kapott. Elő is léptetik, ha boros fővel el nem meséli, hogyan dobatta ki von Tschammer a kocsijából a hóra. Ez után az ostobasága után kegyvesztett lett, apró helyőrségekhez rendelték szolgálattételre, s még örülhetett, hogy legalább a frontra nem küldték vissza.

A repülőtéren különösen utálta a szolgálatot. A német őrnagynak éppolyan állatian szögletes arca volt, mint von Tschammernek, és a modoruk is hasonlított. A százados rettegve gondolt arra a percre, melyben újból menekülni lesznek kénytelenek, s a hidegen udvarias Bruck őrnagy megvadulva fogja őt és tisztjeit az árokba rugdalni. Ha pedig az a lehetőség jelent meg előtte, hogy Németországban fejeződhetik be Odisszejük, ajka elfehéredett a rettegéstől. Néha éjjel arról álmodozott, hogy az őrnagy valamilyen képpen a kezébe kerül, s lábánál fogva akasztatja fel a hangár ereszére, de ilyenkor nappal kétszeres

buzgalommal teljesítette parancsait. Voltaképpen álmódni sem mert arról, hogy valaha is megszabadulhat a német szövetségeseiktől.

Zöldi őrnagy parancsa a voronyezsi réműletet keltette benne újra. Úgy rohant be embereivel az erdőbe, mint egykor a kunyhóból az ütlegelés és rúgások elől az éjszakába. Csak lent az úton, mikor már nem látta a német egyenruhákat, értette meg, hogy csúnyán bakot lőtt. Bruck őrnagy soha olyan közel nem volt a hangár ereszéhez, mint most. A gyanútlan németeket lefegyverezhették volna, mielőtt magukhoz térnek meglepetésükből.

Röstelkedve intette magához helyettesét, Entz hadnagyot.

– Mit gondolsz – kérdezte –, komoly ez a dolog? Nem kellene visszafordulnunk?

Entz vállát vonogatta.

– Bolondokháza! Ki tudja, mi van és mi nincs?

Kis gondolkozás után még hozzátette:

– Én nem fordulnék vissza. Egészen biztosan megnyitottuk valahol a frontot az oroszok előtt. Másként ez el sem képzelhető. Úgyhogy most voltaképpen előlük menekülünk.

Félúton, Óhát előtt, a munkaszolgálatos századok tisztjeivel találkoztak. Tornay százados idegesen nyújtotta a kezét.

– Gyalázat! – kezdte mindjárt. – Elárultak bennünket!

– Igazad van, százados úr! – kiáltotta a zászlós.

Tornay bosszúsán intette le.

– Nektek semmi bajotok. De minket itthagytak a sárban a zsidainkkal. Pedig, ha arra kerülne sor, én kinyitom a számat. Megmondom, hogy ők adták a parancsot a kinyírásokra.

Megcsendesedve tette hozzá:

– Mit akar az az örült? A németek megeszik reggelire.

– Talán megnyitatta a frontot... – vélte ismét Entz.

A százados összerázkódott, és ráüvöltött az örmes-terére:

– Rugdaljátok fel őket! Indulunk Nyugat felé.

Aztán azt mondta a tisztjeinek:

– Bár, a legjobb lenne itt elteríteni őket. Ne maradjon életben egyetlen tanú sem.

Török százados undorodva hagyta ott a beszélgetőket. Így ő vette először észre, hogy egy különös alak rohan feléjük a mezőn. Valami SS-tiszt volt, de letépte magáról a rangjelzéseit, és a sapkáját is elveszítette. Kezével kaszálva, furcsa bakugrásokkal közeledett, s mielőtt hallótávolságba ért volna, már messziről kiabált:

– Civilruhájuk van? – értették meg végül a szavát.

– Minek az, Sturmbannführer úr? – kérdezte Török, találmra választva a címzést. Az SS azonban felhördült, és fegyveréért kapott.

– Honnan tudja a nevemet? Ismer?

Hanem a pisztolytáskája üres volt.

– Elhajítottam! – mondta. – Minek is az? Revolver nem véd meg az oroszoktól. Civilruha kell!

– Miféle oroszoktól? – üvöltötte Tornay.

– Jönnék! – nyögte kimeredt szemekkel az SS. – Aki nem öltözik civilbe, kinyírják! Romániában egyedül szöktem ki a bekerítésből.

Észrevette a munkaszolgálatosokat, és rájuk mutatva felkiáltott:

– Húzzátok le a ruhájukat! Átöltözni!

A zászlós, a német hadsereg nagy csodálója, előkapta a revolverét.

– Áruló!

Az SS nagyot kiáltott és elszaladt.

– Marhák! – röhögött vissza messziről. – Paprikajancsik! Romániában is előbb voltak a nyakunkon, mielőtt hallottunk róluk.

– Borzalmas! – mondta Tornay. – Úgy látszik, neked volt igazad.

Entz vállat vont.

– A Sturmbannführer bolond – ezt láthatnád rajta. Vagy itt őrült meg, vagy Romániában, vagy mindig is bolond volt. Tébolyában menekül. Nem kell azért a fejeteket veszíteni.

– Bolond? – rikácsolta Tornay. – De mások is menekülnek ám! Előbb láttam Zöldi őrnagyot civilruhában, parasztszekéren.

– Beszélte veled? – döbönt meg Török.

– Messze volt. S persze, mikor utána kiáltottam, úgy tett, mintha nem hallott volna meg.

Entz hadnagy félrehúzta századosát, s a fülébe súgta:

– Egy bolond százat csinál. Gyerünk innen, mielőtt a mieink között is kitör a hisztéria.

Ekkor jöttek le a Törökhalomhoz. Ám alig ütöttek tábornok, reszkető, magukból kikelt munkaszolgálatosok rohantak utánuk.

– Megölték őket! – dadogta egy kis zsidó. – Magukra vették a ruhájukat!

De hiába könyörögtek a századosnak, hadd maradjanak mellettük, Török hajthatatlan volt.

– Menjetek tovább... A faluban már semmi veszély nem fenyeget titeket.

Közben bosszúsan gondolt arra, hogy voltaképpen az életét köszönheti ilyen alakoknak, és nem ébredt fel szívében a szánalom.

– Ez a Tornay komplett örült! – mondta Entz halálápadtan. – Nézz körül! Égen és földön nem mozdul semmi...

A százados azonban nem volt teljesen meggyőződve arról, hogy nem fenyegeti őket veszély, s mikor látta, hogy a parasztszekér megáll előttük, s egy kopott civilruhát viselő, de katonás arcú férfi ugrik le róla, szolgálatkészen elébe ment.

– A ruhájától akár még tábornok is lehet...

Ő pedig – ismervén a fellépés értékét – köszönés nélkül elébe vágódott és rákiabált:

– Maga őrizte a repülőteret? Miért nem fegyverezte le a németeket? Most már berendezkedtek a körvédelemre.

– Nem volt parancsom a támadásra, tábornok úr! – ijedt meg a százados.

Ő nyomban megértette, hogy álrühás tisztnek hiszik, és még jobban kihúzta magát.

– Tábornok azért nem vagyok... És visszavonulásra kapott parancsot?

Török most már biztosra vette, hogy Tornay helyesen ismerte fel a menekülőben Zöldit, s így az már nem hazudtolhatja meg, tehát magabiztosan válaszolt:

– Arra volt, ezredes úr!

Ezt a címzést már nem utasította el, hanem elfe-

ledkezve arról, hogy utolsó cigarettája is elfogyott, a zsebében kezdett kotorászni. A tisztek közül hárman is elébe nyújtották a tárcájukat. Automatikusan kivett néhány darabot a legközelebbiből, aztán bólintott.

– Maguk, persze, most azt hiszik, hogy ez a parancs mentségükre szolgál, de tévednek. A legfelsőbb hadúr szózatában eo ipso benne volt, hogy le kell fegyverezni a németeket. Nekem most meg kell vizsgálnom a németek állásait, de aztán visszajövök. Gondolkozzon a hallottakról, százados!

Török összeharapta a fogát. Aztán elszántan megszólalt.

– Háború van, ezredes úr... Láthatnám az igazolványait?

– Semmi köze hozzá. Én nem parancsot adtam, hanem közöltem a véleményemet. Én, a maga helyében, legalább azt megakadályoznám, hogy a németek támadásra indulhassanak. Megértette?

Most már Entz hadnagy sem vette biztosra, hogy az SS minden ok nélkül menekült. Hanem a hidegvérét nem vesztette el. Az ezredesek igazán nem maguk szokták kikémleni az ellenséges állásokat. És ha ez mégis álruhába öltözött, aligha van szándékában, hogy egyhamar visszatérjen.

Engedélyt kért, hogy négyszemközt beszélhessen

parancsnokával, s azt javasolta neki, húzódjanak az erdőbe, ott senki nem fogja őket izélgetni.

Török ragyogó arccal jelentette az állítólagos ezredesnek:

– Teljesítem a parancsát!

Közben a tisztek sorakoztatták a legénységet, s aztán Entz vezényelt:

– Irány az erdő! Futólépés!

Török százados szalutált, s aztán gúnyosan meghajolva elindult a csapata után.

Ő ebből értette meg, hogy becsapták. Dühösen nézte a futó katonákat.

– Nem sikerült . . .

Csak a zászlós maradt a mezőn. Sarkával dühösen kapálta a földet, távozni nem akart, közeledni nem mert. Meg volt győződve arról, hogy Horthy és ezek az ő tisztjei elárulták az országot. Mindenáron meg akarta mondani a véleményét az ezredesnek, de a vérévé vált függelem érzés elvette a szavát.

Ő pedig azt hitte, hogy a fiatal tiszt azért maradt a mezőn, mert hozzá hasonlóan gyűlöli a németeket, s tanácsot akar kérni, hogyan győzze meg a századost. Biztatóan rámosolygott.

– Gazember! – kiáltotta a zászlós, a mosolytól végleg megvadulva. – Ezért még lógni fogsz! – S aztán, mivel azt hitte, hogy az ezredes megpróbálja

lelőni, előkapta revolverét, és hátrálva lőtávolságon kívülre húzódott. Végül megfordult és elszaladt.

– Legjobb ilyenkor nem ugrálni – mondta a kocsis. – Eberlének is ez a véleménye. Márpedig neki hihet, uram!

*

– Milyen bátor vagy, Pista bácsi! – mondta később Péter.

– Ördögöt! – felelte ő bosszúsan. – Ez nem bátorság volt, hanem hisztéria!

*

Puggenben Csigának hívták a borbélyt. Kicsike férfiú volt, nagyfejű, elálló fülű.

– De csak az esze csiga! – szokta róla mondani a jegyző, aki szellemes férfiú hírében állt. – A keze villám!

Lassú esze és könnyű keze nagy népszerűséget biztosított a borbélynak falujában. Az intelligencia alig várta, hogy elmúljon a nyár, amikor a mester nappal a földjén dolgozott, s csak este a lakásukon látogatta úri vendégeit. Ha beállt az esőzés, és Csiga már reggel kinyitotta az üzletét, Puggenben kezdetét vette a társadalmi élet. Ebéd előtt mindenki, aki számított

a faluban, ellátogatott a mester műhelyébe, és a kopott bársonyszékeken elkezdődött a kaszinó. Pletykák és információk cseréltek gazdát, s a jegyző jóvoltából a helyi intelligencia nagykanállal ette a magas politikát. A mester előtt nyugodtan beszélhettek, felét sem értette annak, amit hallott.

A kormányzó szózatának napján szokatlanul korán jöttek össze az urak, és türelmetlenül várták a jegyzőt. Nélküle sehogy sem tudták eldönteni, hogy mit gondoljanak az eseményekről. De nem is akartak egymás előtt nyilatkozni, mert csak a kaszinóban voltak egységes véleményen, és ott is csak akkor, ha a jegyzőnek adhattak igazat. Egyébként a patikusról az a pletyka járta, hogy titokban belépett a nyilas-keresztes pártba, az igazgatótanító pedig állítólag a liberálisokkal rokonszenvezett. Nem lehetett tehát tudni, hogy – a viszonyok változása esetén – ki ellen, ki fogja felhasználni annak óvatlanul elejtett szavait. A jegyző azonban késett, s mikor végre megjött, akkor is igen rezerváltan viselkedett.

– Meg kell értenetek... Csak annyit közölhetek, hogy minden menetrendszerűen történik... A többi talán ebéd után, a lakásomon.

– Egyet mondj meg – kérte a patikus –, beszéltél-e Péccsel?

– Természetesen... Pongrácz maga hívott...

– Ó, ó – morogták az urak, és látni lehetett, hogy a jegyző szokásos vasárnapi tarokkpartijának ezúttal rendkívül népes kibicdtáborra lesz.

Ők ketten ekkor érkeztek a borbélyműhely elé. A hosszú út kifárasztotta a gyereket. Merev lábakkal kászálódott le a szekérről, és a legközelebbi ház falának támaszkodott. Persze, neki sem volt nagyon rózsás a kedve. A kis eset megértette vele, hogy Eberle tanácsát éppen neki jó lesz követni.

– A németek, a volksbundisták készülődnek, mi pedig nem mozgunk sehoh. Úgy látszik, a kormány Pestre koncentráta az erőinket. Ott már bizonyára folyik a harc. Ezt a területet pedig talán fel is áldozzák – egyelőre. Majd visszafoglaljuk, ha beérkeznek az orosz csapatok. Addig pedig, fiam, én továbbra is katonaszökevény maradok, te pedig zsidó.

A gyerek nem szólt semmit, csak nyögött.

Ő először is ruhát akart szerezni maguknak – pénze szerencsére volt. Ám amikor meglátta Csigá ajtaja felett a borbélytányért, odairányította a szekeret. Talán jobb is lesz, ha először a szakálluktól szabadulnak.

Péter azonban sehogy sem akart bemenni vele az üzletbe.

– Még soha nem borotválkoztam! – tiltakozott. – A hajam pedig rövid.

Jól látta, hogy a gyerek fél, s azért akar az utcán maradni, tehát nem erőltette. Azon a kamaszpelyhen, ami az arcán serkedt, messziről látni lehetett, hogy még nem érte borotva. Ha pedig csak idétlennek hiszik, az nem olyan nagy baj. Bátorítóan megvereggette a gyerek vállát, s egyedül lépett be a műhelybe. Az urak nyomban feléje fordultak, és ellenséges tekintettel méregették.

Kosz és szakáll – gondolta. – Ez az, ami előnyösen különböztet meg tőlük . . .

Máskor aligha törődött volna az ilyen emberek véleményével, de most szeretett volna megismerkedni velük. Ha valakitől, hát tőlük kaphatott pontos híreket. Egy pillanatig gondolkodott, aztán eszébe jutott a kis kocsis meséje, és elmosolyodott.

– A ruhámat nézik az urak? – kérdezte udvariasan. – Az éjjel szöktem át a Dunán, és a part előtt elsüllyesztették a csónakomat.

– Az éjjel? – szisszent fel a jegyző. – De hisz ez valóságos hőstett! Ezt el kell mesélnie!

Könnyedén meghajolt és bemutatkozott.

– Eördögh Csaba. Erdélyből. Szolgabíró.

– Krasznay jegyző! – ugrott fel borbélyszékéről fürgén az öregúr. – Parancsolj, szolgabíró úr! Neked sürgősebb, mint nekem.

A többiek is megnevezték magukat, és tisztelettel

szorongatták a kezét. Ő pedig méltósággal ült le a jegyző helyére, és míg a mester nyakába terítette lepedőjét, tovább csevegett.

– Lehet itt valahol ruhát kapni, uraim? Persze, városi ruhára gondolok, nem valami kordbársony nadrágra. A pénzemet, szerencsémre, a kabátomba varrtam. Minden egyebem a Dunába veszett.

Könnyedén tette hozzá:

– Iratok nélkül egy kicsit kényelmetlenül érzem magamat . . .

– Arra ne legyen gondod! – készségeskedett a jegyző. – Átfáradsz hozzám, és minden rendben lesz. Élelmiszerjegyekkel is szolgálhatok.

Összerezzen a váratlan ajánlatra. Ő csak az igazoltatást akarta megelőzni, és mi lett belőle?!

– Az unokaöcsém – használta ki nyomban a helyzetet – kint vár az utcán. Szegény fiú félszeg egy kicsit. Teljesen lerongyolódott, és most szégyelli magát az emberek előtt.

– De micsoda gondolat! Nem a ruha teszi az úriembert! – kiáltott fel a patikus, és kiment a gyerekért. Ő pedig rátért a tárgyira.

– Vannak megbízható híreid, jegyző uram?

A nagy politikus öntelten húzta fel szemöldökét, és aztán – nem törődve többé a mesterrel – kivágta a nagy szenzációt:

– Az angol ékek Kanizsánál állanak!
– Micsodák, kérlek? – kérdezte egy kicsit megzavarodva. Ám a többiek egyáltalán nem csodálkoztak.

– Óriási! Nagyszerű! – hallatszott mindenfelől. Az igazgatótanító még tapsolt is egy kicsit.

– Az angol katonák állnak Kanizsa alatt! – magyarázta a jegyző szívélyesen.

– A kifejezést értem! – felelte ingerülten, mert felbosszantotta ez az ostobaság. – De hogy kerültek oda? Úgy gondolom, honnan és miért?

– Természetesen Olaszországból. A megegyezés alapján.

A tükörből látta, hogy Péternek tátva marad a szája.

Bedőlt nekik! – gondolta és elmosolyodott. A jegyző azonban azt hitte, hogy rajta nevet, és ezért idegesen kérdezte:

– Mióta vagytok úton, szolgabíró úr! Négy hete? Akkor értek mindent!

Kényelmesen leült az egyik székbe, és elkezdte az ige hirdetést.

– Országunknak ismét történelmi szerep jutott: mi lettünk az összekötő kapocs a németek és az angol-szászok között. Ottó királyfi készségesen továbbította Horthy üzenetét az angol királyhoz, majd a kor-

mányzó közvetített Hitler és Churchill között. A főméltóságú úr a tőle megszokott bölcsességgel irányította az ország hajóját. A megegyezés értelmében az angol hadsereg három nap alatt eléri a Duna vonalát, és leváltja a német seregeket. A nyilatkozat egyes félreérthető mondatai azt a célt szolgálták, hogy megtevésszék az oroszokat. Mire észhez térnek, már óriási túlerővel találják magukat szemben, és vissza kell vonulniok Nagyváradig.

Vendégére pillantott, és megértve, hogy egy erdélyi szolgabírónak ez még nem eléggé lelkesítő perspektíva, készséggel ígérte meg a saját számlájára:

– Székelyföld természetesen a mienk marad.

*

– Ottó király! Ottó király! – mondta, amikor elhagyták a község szélső házait. – Máris megkezdődött a szellemjárás. Nehéz dolgunk lesz evvel a horthysta bagázssal.

Pedig a jegyző mindent megtett az érdekükben. Nemcsak iratokat, de tiszta fehérneműt is adott, s mindegyiküknek egy-egy rend ruhát.

– Ha visszatérsz, vigyél magaddal Erdélybe, szolgabíró úr! – mondta a búcsúzáskor nyíltszívűen. – Hadd szedjem meg egyszer már én is magamat...

Kimosakodva és két pohárka pálinkától felhevülve azt hitték, könnyűszerrel fogják megtenni az utat, ami még a vasútállomásig hátra van. Fejük kicsit szédelt a szesztől, és gyomrukban a paprikás csirke vidám nótákat énekelt.

– Csigavér! – kuncogott a fiú. – Csak még azt a dombot ugorjuk át. Kapaszkodj belém, szolgabíró uram!

Hanem mire a dombtetőre értek, már mind a kettő nehezen lélegzett. A háromnapos tűzben állás kiszívta belőlük az erőt, és az elcsigázott test gyorsan követelni kezdte a magáét. A fiú szeme mulatságosan kicsinyre szűkült, és egyre rekedtebb hangon bátorította magát.

– Megy az, öregem! Mi az nekünk, egy óra!

Megszánta a gyereket.

– Tisztázzuk az alapfogalmakat – mondta szigorúan. – Hova sietünk tulajdonképpen? Pestre vagy Kaporiba? Mert Pest távolságával mérve mindegy, hogy végignyaljuk az országutat, vagy alszunk előbb egy órát.

– Ahogyan te akarod! – hősködött még egy utolsót a fiú, és avval már rohant is le a mezőre, ahol éppen kényelmes pihenőhely ígérkezett. Mire lassúbb lépteivel melléje ért, már aludt is a gyerek. Melléje feküdt, és lehunyta a szemét.

Azt álmodta, hogy a svábok hatalmas ponyvát terítettek Puggen fölé, és azalatt pipáztak nagy kényelmesen, miközben körös-körül minden tűzben állt. A kis kocsis a jegyző urral a körön kívül térdepelt egy halom filckalapon, és egy nagy kondérban kevergették a csirkepaprikást.

A gyerek költötte fel.

– Odanézz! – rázta a vállát idegesen. – Mi az ott?

Ekkor már sötétedett, de még egészen jól lehetett látni az utat. Egy kis csoport férfi vonult el előttük – megszámolta őket –, heten. Tényleg volt abban valami idegesítő, ahogyan óvatosan, szinte oldalogva surrantak el előttük.

Am a gyereket nem ez a különös óvatosság izgatta fel.

– Csillagok! – nyögte. – Sárga szalagok! Ha már elszöktek, miért nem dobták el valahol?

Vállat vont.

– Hja, fiam! – mondta bölcsen. – Ha valakinek a csontjába ivódott a félelem!...

Vidáman kiugrott az útra, és a munkaszolgálatosokra kiáltott:

– Csillaghullás van, hé, jó emberek! Dobjátok el már azokat a vacakokat!

A hét ember egyszerre fordult meg, és sötét arccal bámult visszafelé. A hátul haladó férfi tett is feléje

néhány lépést, de mikor Péter lába alatt megreccsent egy ág, a többiek rászóltak, mire – félfordulatot téve – levonultak a mezőre.

– Úristen! – lihegte Péter. – Annak a pasasnak éppen olyan bajusza volt, mint a századparancsnoknak!

– A századparancsnokok nem hordanak sárga csillogot. Gyerünk.

*

Óhát-Kapori állomás a nagyobbak közé tartozik ezen a vonalon. A két falu között van, de Kaporihoz jóval közelebb, talán egy negyedórányira. Várótermében huszonöt embernek van helye a padokon. Most nem ültek benne csak húszan. Parasztok, parasztasszonyok és egy idősebb vasutas. A padlón batyúk, katonaládák, kosarak. A levegőben pipafüst és az izzadt emberi test hánytató szaga. A petróleumlámpa kormosan pislogott.

– Jó estét! – köszönt hangosan, mikor beléptek, de senki nem felelt. Csak a vasutas intett, hogy mellette még találnak helyet.

– Pestre? – kérdezte aztán köszönés helyett.

Letelepedtek. Péter fázósan húzta összebb a kabátját. Pedig nem is a levegő, a hallgatás volt fagyos.

– Ezek itt, úgy látszik, nem nagyon boldogok! – morogta ő kelletlenül.

A vasutas ránézett, és messzebb húzódott tőlük. Lehajolt, és a csomagján igazított valamit. A parasztok sunyin pislogtak maguk elé. Csak a kályhán túl, az árnyékban sűgött valamit egy asszony a szomszédjának, és csak az ő börtönben kiélesedett füle kaphatta el szavait.

– Azt hittem, zsidók . . .

A hátán végigfutott a hideg:

Azt hittem, zsidók? Mi ez?

Az öreg mellettük szalonnát, kenyeret csomagolt elő, és falatozni kezdett. Közben, mintha csak véletlenül tenné, alaposan szemügyre vette szomszédjait. Őrajta közömbösen siklott végig a tekintete, de mikor Péter arcát vizsgálta, egyszerre megmerevedett.

– Maguk . . . – suttogta idegesen, és egy pillanatra elállt a szava. – Maguk dél óta nem hallottak híreket?

– Miért? – kérdezték egyszerre. – Történt valami?

– Semmi! – felelte az öreg, és az ajtóra mutatott.

– Csak ez.

A bejáratban két csendőr jelent meg és mögöttük két zöldinges civil. Beléptek, körülnéztek, aztán azt kiáltotta az egyik:

– Kitartás! Éljen Szálasi!

Ezt a köszöntést sem fogadta senki. Hanem ekkor a civil intett a csendőröknek, és azok levették a vállukról a fegyvert.

– Azt mondtam, éljen Szálasi! – kiáltotta aztán. – Vigyázz az egész!

– Felállni! – rikkantotta a társa, és csípőre tette a kezét. – Menekülnek a patkányok, mi, Kazi?

Az emberek egymásra néztek, aztán lassan felcihelődtek. A két fegyver és az érkezők ábrázatja semmi jóval nem kecsegtetett.

– Ne izéljen már, Sági úr! – mondta az egyik aszszony. – Vásár lesz, tudja jól. Oda megyünk.

– Az majd kiderül, ki megy és ki marad! – dörögte a nyilas, és a csendőrökhöz fordult.

– Szakaszvezető úr . . .

– Lássuk az iratokat! – parancsolta a szakaszvezető, és vállára vetette fegyverét. Társa puskával a kézben az ajtónál őrködött, ő pedig két részre osztotta az embereket.

– Aki a vásárra utazik, az álljon oda. Aki más-hova, álljon ide.

A fal felé kellett fordulniok és égre emelni a kezüket. Az igazoltatást a vásározóknál kezdték.

– Ez az, uram! – súgta az öreg vasutas. – Átvették a hatalmat.

– Csak itt, vagy Pesten is?

– Pesten is.

Elégedetten állapította meg, hogy semmi izgalmat nem érez. A múlt napok félelmei után joggal tartott attól, hogy cserbenhagyják az idegei. De csak a régi játék ismétlődött meg vele. A veszélyre várást mindig nehezebben viselte el, mint a veszélyt magát. Amikor szemtől szembe került az ellenséggel, egyszerre nyugalom szállta meg.

– Őrparancsnok vagy csendőr... egyremegy.

Hirtelen elhatározással, de lassan leeresztette és zsebre vágta a kezét.

– Hé, maga! – rikkantott az őrt álló csendőr. – Dugja csak fel a patáját!

Hátrafordult.

– Hallja, tizedes! Tegye hozzá, szolgabíró úr, ha velem beszél!

A szakaszvezető meghallotta a vitát, abbahagyta a túlsó oldalon az igazoltatást, és igen udvariasan az ő iratait kérte el. Belenézett, és sapkájához emelte a kezét.

– Parancsoljon helyet foglalni, szolgabíró úr.

– Inkább az ajtóhoz megyek! – felelte könnyedén.

– Jobb a levegő.

– Szolgabíró, az semmi! – lármázott Sági. – Előbb még fel kell esküdnie.

– Majd Pesten, Sági úr! – intette le a csendőr, és most Pétert fordította maga felé. Tőle is elvette az írást, de nem nyitotta ki.

– Hászen te zsidó vagy! – mondta fenyegetően. – Hogy kerülsz ide?

Az unokaöcsém! – akarta odakiáltani, de szerencséjére torkán akadt a szó. Elkéste az alkalmas pillanatot. Tüstént bele kellett volna karolnia a gyerekekbe, és magával vinnie az ajtóhoz. Most már csak azt érthette el, hogy maga is gyanúba kerül.

Péter valami tiltakozásfélét morgott.

– Úgy? – rántott egyet a derékszíján a szakaszvezető. – Akkor mutasd a... – és meg is mondta mit.

– Itt asszonyok vannak, szakaszvezető úr! – tiltakozott egy asszony.

– Forduljon el, aki még nem látott olyat! – szellemeskedett Sági, és nagyot nevetett a saját viccén.

A gyerek előbb elsápadt, aztán elpirult, és ezzel már el is vesztette a csatát. A szakaszvezető kettétépte, majd elhajította az írást, és ugyanazzal a mozdulattal szájon is vágta a fiút.

– Lódulj a sarokba, és ne mozdulj, amíg végzek! Aztán majd számolunk!

Most a vasutasra került a sor.

– Hát maga itt van, Baranyai úr? – csodálkozott az egyik nyilas. – Ahol valami rumli van, abból maga nem maradhat ki, ugye?

– Hazalátogattam – felelte nyugodtan az öreg –, most megyek átvenni a szolgálatot. Eresszenek, mert ha nem indul el miattam a vonat, azt nem köszönik meg maguknak odafent.

A nyilas válaszolni akart, de akkor újból nyílt az ajtó, és bejöttek a terembe az úton látott munkaszolgálatosok. Libasorban jöttek egymás után, és sárga csillaggal a mellükön, szalaggal a karjukon olyan jámboran tekingettek széjjel, hogy a csendőrök egy pillanatig nem tudtak szólni sem.

Sági tért először magához.

– Hu-hu! – sivította kéjesen. – Egy rakás tetű! Hogy meritek bedugni a pofátokat, rühesek?

A két csendőr egyszerre húzta fel fegyverén a ravaszt. A hét zsidó pedig megállt a középén, és csep-pet sem ijedten, inkább hűledezve egymásra lesett. Ekkor az öreg vasutas karonragadta Pétert, és az ajtó felé lódította. Ő is mellettük termett, és egyetlen rántással átlökte a küszöbön. Ott azonban a gyerek megvetette a lábát, és nem mozdult tovább.

– Ezek – kiáltotta kínlódva – nem zsidók! Ezek az én tisztjeim!

Az öreg becsukta az ajtót, és az ablakhoz húzta a

társaságot. Belestek. A piszkos üvegen át csak homályosan látták a szobát. Péter reszketett.

– Hol szerezték ruhát a gazemberek?

Odabent Sági szinte táncolt gyönyörűségében. Lábujjhegyen közeledett a bajuszoshoz, és közben félkézzel befogta a saját orrát.

– Hogy kibírjam a szagukat! – magyarázta a többinek. – Nem akarok addig megdögleni, míg nem végzek velük.

Pofonra lendítette a kezét. A bajuszos alig észrevehető mozdulattal hátrahajolt, elkapta Sági csuklóját, és egyetlen mozdulattal kicsavarta a karját. Társai ugyanabban a pillanatban revolvert rántottak elő.

– Hát ezek nem zsidók! – mondta tárgyilagosan a vasutas.

A két csendőr leejtette fegyverét. A bajuszos rájuk ripakodott.

– Ezt holnap jelentitek a törzsnél! Hogy engedheti egy magyar csendőr lefegyverezni magát!?

Aztán elengedte Sági csuklóját.

– Tarnay százados vagyok. Ezek az urak a tisztjeim.

– Ebben a ruhában, százados úr? – nyögte a nyilas.

A tisztiek elrakták a revolvert, és cigarettát kotorak elő.

– Látod, százados úr! – mondta az egyik. – Fölösleges volt . . .

A százados összeráncolta homlokát.

– Zsidókat kinyírni sohasem felesleges . . .

– Megölték őket! – jajdult fel mellettük Péter, és öklével kishíján beverte az ablakot. Úgy rántották el az utolsó pillanatban, és vitték tovább, bárhogyan ellenkezett.

– Láttátok? – sírt hangosan. – Hogy ölelgette az a bitang . . . „Igaz magyar.”

– Hova megyünk? – kérdezte ő.

– Járgányhoz, de hajtsanak, ahogy bírják. Nyakunkon a vonat.

És mikor Péter tovább ellenkezett, valósággal feldobta a járműre.

– Ha megérkeztünk, kibőgheted magad. De most húzd, ahogy tudod, különben mi is meghalunk.

És a gyerek megragadta a járgány karját és húzott.

*

Egy elhagyott kis állomáson állították meg a járgányt. A forgalmista riadtan rohant elő az irodából.

– De miért nem jelzett, Baranyai úr? Itt a vonat.

– Ne sopánkodj! – reccsent rá az öreg. – Ugorj a váltóhoz és vigyázz!

Vissza kellett szaladniok a kitérőig. A mozdony lámpája már a kanyarban villogott, mikor lekerültek a fővágányról. És még nem értek vissza az állomásra, mikor megállás nélkül már el is robogott mellettük a vonat. A forgalmista gyöngyöző homlokát törölgette.

– Az istenfáját! Ez vérre ment!

Baranyai most már barátságosan veregette vállon fiatal kollégáját.

– Most már minden vérre megy, fiam. Ül vissza az irodába, és felejtsd el, hogy ma este egyáltalán találkoztál velem.

Nekik pedig azt mondta:

– Jó barátom volt az apja. Együtt szerveztük a vasutas sztrájkot Szászrégenben. Most egy kicsit begyulladt a gyerek.

A peronon elaludtak a lámpák, és egyszerre bársonyos sötétség fogta őket körül. Csak nagyon messze pislogott egy csillag az égen, aztán azt is eltakarták a fellegek. Akkora volt a csend, mintha hármójukon kívül nem is lett volna élet a földön.

– Vége az előadásnak! – mondta ő szárazon. – Mehetünk haza.

S hogy senki nem felelt, kissé rekedtebben folytatta:

– Hanem az mégis különös, hogy ha 1912-ben nem

lett volna vasutas sztrájk, akkor mi alighanem ott pusztulunk Kaporiban.

Péterhez lépett, benyúlt az inge alá, és megtapogatta a testét.

– Csupa víz. Ha rövidesen nem jut fedél alá, aligha volt érdemes megmenteni.

– Van itt a tanyában egy jó emberem – mondta az öreg –, annál megbújhatnak. Egy ideig.

*

Már elég messze jártak, mikor eszébe jutott, hogy illenék megköszönni az öregnek a segítséget. Hanem a börtönben, ahol naponta tettek egymásnak megfizethetetlen szolgálatokat az elvtársakkal, elszokott attól a szótól, hogy köszönöm. Ehelyett belekarolt az öregbe, és azt mondta:

– Nem szeretném elveszíteni.

Az öreg pedig egy pillanatra a tenyerére tette a tenyerét, és aztán szótlánul ment tovább. Ez jó volt, igazi férfidolog. Különös, hogy az ember, ha nehéz helyzetben van, ezt mennyire tudja méltányolni.

– Egy barátom azt szokta mondani – mondta érdesen –, hogy lámpaoltás után valamennyien filozófusokká leszünk. Egyre különösebbek lesznek a gondolataink.

Közben mindenféle talpfákon botladoztak keresztül, majd egy láthatatlan dűlőúton botorkáltak tovább. Péter, akit átölelve vezetett, egyre erősebben reszketett a karja alatt, s végül már hangosan vacogott a foga.

– Szaladj egy kicsit! – tanácsolta. – Talán az felmelegít.

– Filozófushoz méltó ötlet! – bosszankodott az öreg. – Legalább rögtön kitöri a nyakát.

Lekapta magáról rövid bekecsét, és a gyerekre rángatta.

– Nesze.

Péter engedelmesen bújt a kabátba, és aztán megpróbált erőt venni didergésén, de rettenetesen fázott továbbra is.

– Érdekes! – kiáltott fel ekkor ő. – Ez a nap bele fog kerülni a történelembe, és csak kevesen fogják tudni, hogy valójában miről nevezetes.

– Én nem bánom! – mérgelődött az öreg, mert bekecs nélkül ő is fázott. – Filozófgasson, ha úgy hozta a sors, de legalább magyarázza meg, miről beszél, mert egy szavát sem értem. Mindnyájan hallottuk a kormányzó szözetát.

– A kormányzó az utolsó napján éppolyan alávalóan viselkedett, mint azelőtt. A kormányzó szöra sem érdemes. Egy töpörtyű-májér különb nála. –

Tudja, mi az? Olyan lovag, aki egy stanicli töpörtyűt kap szolgálataiért az utcalányoktól.

Valami éleset csikordult a talpa alatt, és rá hangosat kiáltott a gyerek:

– Esküdj meg, hogy ha meghalok, te állsz bosszút helyettem a barátaimért!

Idegesen vágta hátba.

– Arra esküdj te magad! Most akarsz meghalni? Te bolond.

– Hagyja a gyereket! Majd a melegben magához tér – morogta az öreg. – Hanem ez nem találós kérdés. Most mondja maga, mit talál olyan különlegesnek a mai napon?

– Magát! – felelte egyszerűen. – Azt, hogy olyan könnyedén kockáztatta az életét egy ismeretlen zsidó fiúért.

VIII. FEJEZET

A gyermeknek végül is nem lett semmi baja. Végigaludta az éjszakát, a rákövetkező napot, és aztán kipihenve és jókedvűen ébredt. Ő viszont csaknem belebetegedett az újabb rabságba. Fel-alá szaladgált a kis szobában, és százszor is az ajtókilincsre tette kezét.

Tizenkét évet ültél, te bolond! – csillapította magát. – Csak ki bírod várni ezt a pár napot?

Csakhogy a kis ház egyáltalában nem emlékeztette a fegyházra. Ajtaja nyitva állt a csendőrök és a nyilasok előtt, s csak a bújkálás adott benne biztonságot nekik. A halál, amely a börtönben a távoli jövőben fenyegetett, most minden pillanatban a küszöbükre léphetett. Azonkívül a konyhában Bazsánt néni zörgette az edényeket, az udvaron Bazsánt bácsi vágta a fát. Most derült ki, hogy a teljes elszigeteltség, melyet annyira gyűlöltek, tette elviselhetőbbé rabságukat. Az élet behatoló zajai szinte megőrzítették. Megállt az ágy előtt, nézte az alvó gyereket, s vad vágyat érzett, hogy felrázza.

Ha tegnap fele ilyen nyugodt lett volna – dühöngött magában –, akkor most nem kellene itt rostokolnunk!

Végül kiment a konyhába, s bár nem volt szomjas, kért egy pohár vizet. Bazsánt néni megmerítette a kék vödörben a virágos bögrét, s közben rámosolygott.

– Nem kell félni, lelke, télen nem jár erre senki.

– Nem félek én, édes néni – bosszankodott. – Csak már mennék tovább.

Megállt az ablaknál, és nézte a friss napfényben gőzölgő határt. Aztán vállat vont, és visszament a szobába. A vízről megfeledkezett. Az öregasszony behozta utána a poharat, szó nélkül az asztal szélére tette. Aztán a gyerekhez lépett, megigazgatta a takaróját.

– Szegénykém! – suttozta.

Óvatosan hátrasimította a fiú csapzott haját, s aztán olyan csendben, ahogy jött, ismét kitípegett a szobából.

– Ó, anyák! – tört ki belőle hangosan. – Csodálatosak vagytok – de rémesen tudjátok az embert idegesíteni . . .

Újra kezdte a járkálást.

A zsebében ott volt a jegyző igazolása, mely már fényesen kiállotta az első próbát. Ha a gyerek nem

lenne a nyakán, akár holnap elutazhatna Budapestre... Megkereshetné feleségét és az elvtársakat...

Ha ugyan élnek! – szorult el a szíve. – S ha élnek, akkor sem valószínű, hogy a lakásukon várnák, míg eljönnek értük a nyilasok.

Csak most értette meg, hogy Szálasi uralomra jutása alighanem véglegesen elszigetelte az elvtársaktól. Vagy saját erejéből jut ki a bajból, vagy sehogy. Bazsánték ugyan készséggel siettek segítségére, s minden bizonnyal máshol is talál ilyen embereket, de az tisztán rajta múlik, felismeri-e őket, s ha igen, megnyerje a bizalmukat.

Mostanáig csak azt a nehézséget látta, hogy a gyerekek irata elveszett, s hogy zsidós külseje egyébként is könnyen árulójukká válhat. Most pedig rájött, hogy az ő igazolványa is csak addig használható, amíg Bazsántéknál bujkál – bármikor mondhatta ugyanis, hogy megbetegedett az úton, s csak most nyerte vissza az egészségét –, vagy ameddig utazik valahová. Ha azonban meg akar állni valahol, más igazolványt kell szereznie. Egy szolgabírónak, ha városba ér, nyilván jelentkeznie kell státuszba vétel és az élelmszerjegyek megszerzése végett. Ő azonban nem jelentkezhetett sehol.

– Nem is olyan egyszerű!

Leült ágya szélére, és két öklére támasztotta a fe-

jét. A börtönben számtalan órát töltött ebben a helyzetben, bonyolult kérdések megoldását forgatva eszében. Most is hamar elsüllyedt körülötte a világ. Azt már nem is vette észre, hogy voltaképpen nem gondolkodik, hanem csak élvezi, hogyan árad el benne a nyugalom.

Arra eszmélt fel, hogy rányitják az ajtót. Ebédelni hívták.

– A gyereket nem kellene felkelteni? – kérdezte Bazsánt.

– Hagyják – felelte az asszony. – A jó alvás mindennél többet ér.

Egyszerű ebédjük volt. Nagy tál paprikás krumpli, de vastagon megszírozva, és kolbász is volt benne elég. A bor sárga cserépkancsóban állt az asztalon.

Ebéd után az öreg paraszt odakínálta dohányzacskóját.

– Pipázik az úr?

– Cigarettnézék, ha volna papírom.

– Tépjén le a kalendáriumból egy darabot – ajánlotta Bazsánt. – Ha nincs más, az is megfelel.

Némán rázta a fejét. Igaz, nagyon hiányzott a dohány, de inkább kínlódott, mintsem hogy bizonyos dolgokra rászánja magát.

– Az ember – vallotta – addig ember, amíg utálkozni bír...

– Kár – mondta az öreg. – Én bizony a fronton a falevelet is elszívtam. Látszik magán, hogy erős ember. A társa bizony elég gyöngécske legény.

– Igen – válaszolta elgondolkozva –, de az az érdekes, hogy az ő gyöngesége az én erőm forrásává vált. Ha nem találkozunk, talán még most is ott gubbasztok a bokrok között. Ha olyan emberrel vagyok, aki reám szorul, egyszerre megnő a bátorságom. Maga érzett már ilyet, Bazsánt bácsi?

Az öreg gondolkozott, aztán tagadóan rázta a fejét.

– Én bizony jobban érezném magam, ha itt volna Baranyai ...

– Baj van? – kérdezte szagot kapva.

– Nagy a mozgás mindenfelé. Délelőtt kétszer is láttam csendőröket. Szerencsére nem jöttek errefelé.

– Mindnyájan Isten kezében vagyunk! – mondta Bazsántné nyugodtan, és lerakta az asztalról az edényt.

*

Péter reggel jókedvűen ébredt. Először tanácstalanul hunyorgott, mint az álmos kisgyerek, de aztán kérdés nélkül is megértette, hogy hol van. Köszönés helyett rámosolygott barátjára, majd kiment a konyhába mosdani. Sokáig locsolta magára a vizet.

Aztán hosszan tárgyalt valamiről Bazsánt nénivel, majd a fenőszíj csattogása elárulta, hogy borotválkozni készül. Végül bejött a szobába, kezében egy csésze gőzölgő tej és egy nagy karéj kenyér. Így kipihenve és megtisztálkodva egészen csinos gyerek volt, s hogy levakarta arcáról a vörös pihét, már zsidónak sem hatott.

Úgy látszik, az volt a baj, hogy elengedtem neki a borotválkozást! – gondolta ő rosszkedvűen.

A fiú leült az ágy szélére, áhítattal ajkához emelte a csészét, s el sem vette onnan addig, amíg egy csepp is maradt a fenekén. Aztán nagyot nyújtózott.

– Milyen jó! – kiáltotta halkan.

– Itt? Te állat! – tört ki belőle hirtelen a visszafojtott idegesség. – Meg kell veszni veled!

A gyerek csodálkozva meredt rá. Nem értette, mi hibát követett el, s várta a magyarázatot. De hogy az késett, vállat vont, és sértődötten kezdte eszegetni a kenyerét. Ő pedig újra kezdte a sétát. Fel és alá, fel és alá, a teljes elszédülésig. Láta ugyan, hogy a fiú minduntalan utána fordítja a fejét, de nem törődött vele. Csak ment, és automatikusan számlálta a lépéseit.

– Hagyd abba! – kiáltotta félóra múlva a fiú. Aztán megijedt saját hangjától, és zavartan fejezte be:

– Te veszejt meg az embert, nem én.

Megállt, és összeharapta az ajkát. Tudta, hogy a fiúnak igaza van, s hogy fel-alá szaladgáló társa már sok fogolynak készítette ki az idegeit, de nem tudta fékezni magát. Kirohant a konyhába, és felhajtott egy bögre vizet. Talán egy kicsit lecsillapodott, leg-alábbis avval a szándékkal ment be a szobába, hogy egy szót sem felel a fiúnak. Ám Péter ugyanabban a helyzetben ült, ahogy elhagyta, és vesztére, tovább panaszkodott.

– Most mondd meg!... Az is baj, hogy jól érzem magam?

Hát igen – gondolta sajnálkozva józanságának utolsó maradékával –, az ilyen folyamatot, ha egyszer elkezdődik, csak a halálos összeveszés állíthatja meg...

– Jól érzed magad? – mondta aztán könnyörtelenül.
– Mert aludtál és ettél? Tele gyomorral a legyilkolt barátaidat már szabad elfelejtened?

Csakhogy Péterben még nem fejlődött ki a börtönpszichózis. Találva érezte magát, és egyszerre ellepte szemét a könny.

– Igazad van! – felelte tehetetlenül. – Rémesen viselkedem.

Ez a normális emberi viselkedés egyszerre kijózanította. Undorító dolgot csinált. Ha ezt valamelyik társa a börtönben követte volna el, azonnal fegyel-

mit indíttatott volna ellene. De hát így mit csináljon? Ússe pofon magát? Nem voltak ott a barátok, hogy közbelépjenek, ő pedig már elfelejtette, hogyan szokás bocsánatot kérni. A börtönben ilyenkor néhány napig nem beszéltek egymással a cellatársak, aztán mintha mi sem történt volna, újra kezdték az érintkezést.

Péter azonban azt hitte, azért hallgat, mert nem akar neki megbocsátani, s ezért felkelt és kiment a szobából. A következő pillanatban ijedten utánaugrott. És valóban, a fiú keze már a konyhaajtó kilincsét nyomta le.

– Vissza! – kiáltotta. – Csendőrök járják a határt! Péter még bánatosabb arccal somfordált vissza.

– Igen – sóhajtott. – Tegnap is bajba kevertelek. Egy pillanatra elmosolyodott, mert ebből megértette, hogy a fiú nem is sejti, milyen hosszú ideig aludt, hanem aztán még nehezebb lett a szíve.

– Ne kínozz! – mondta szelíden. – Én vagyok a bolond, nem te. Én követem el az egyik hibát a másik után. Egészen elvesztettem lábam alól a talajt.

– Nem értem! – tört ki a fiú. – Magyarázd meg végre!

*

Végül ő nem bírt uralkodni tovább az idegein, és hagyta el először a házat.

– Kitűnő igazolványom van! – magyarázta a hűmögő Bazsántnak. – Ne féljen, nekem nem lehet semmi bajom.

Persze, ezután a gyerek sem akart bent maradni, hanem utánajött. Vidáman szaladgált, mint a kiskutya, önfeledten énekelgetett. Az egyik dalára felkapta a fejét. Ezt énekelte:

*Szegény medvét megfogták,
Táncolni tanították...*

– Mi az ördög?! – kiáltott fel. – Hiszen ez mozgalmi dall

– Az hát – felelte a fiú, és tovább énekelt.

*Orrát fűzték karikába,
Dibben, dobban táncos lába...*

– Mi vagy te tulajdonképpen? – kérdezte csodálkozva. – Kereskedősegéd?

– Nemesfemes vagyok.

– És az apád?

– Az is. Ő aranyműves, én meg tálcás.

Nevetve csóválta a fejét. Úgy látszik, ő sem men-

tes egészen az előítéletektől. Ha valaki a Rumbach utcában lakik, azt ő is mindjárt vizesnyolcasnak hiszi. Pedig a fiú alighanem kommunista is, hiszen csodálatos kis szakmájának dolgozói törhetetlen hűséggel követték baloldali vezetőiket, és keményen kézben tartották ifjúmunkásaikat.

– Maradjunk bent a házban, fiam. Ne vállaljunk feleslegesen kockázatot.

Újból elkezdtek a remeteéletet. De Baranyai nem jelentkezett, s ő végleg elvesztette a türelmét.

– Marhaság! – áltatta magát. – Hozzá kell szokni az effajta találkozásokhoz.

Ettől fogva csak azt az egy óvatossági rendszabályt követelte meg, hogy Péter is borotválkozzék minden reggel, no meg, hogy csak vele együtt tartózkodjon házon kívül, nélküle nem.

– S ha jön valaki, húzódj a hátam mögé.

Már-már kívánni kezdte, hogy találkozzanak a csendőrökkel. Akármi sül ki belőle, de történiük végre valami, ami megszünteti ezt az ostoba helyzetet.

A hét végén, éppen Bazsántnak segítettek a ház körül, s ő irigyen nézte, milyen ügyesen kezeli a szerzőket a fiú, mikor valaki hátulról rájuk kiáltott.

– Hát maguk hogy kerülnek ide?

A csendőrök voltak. Észrevétlenül közelítették meg a házat, s már itt magasodtak előttük az úton. Mind

a kettő kezében tartotta a fegyverét. Majdnem azt mondta magában: Végre! Nézte a kakastollasok konok arcát, s azt érezte: „Kitolni velük, de minél alaposabban!”

– Előbb köszönjön, őrmester! – mondta a kipróbált receptet. – És nekem az a megszólítás jár: tekintetes úr!

Az őrmester zavarában lábhoz eresztette fegyverét, és erről egyszerre eszébe jutott Tarnay százados szereplése a váróteremben. Nála helyesebben úgysem viselkedhetett.

– Ezt viszont jelenteni fogja a parancsnokságon! A fegyverét nincs joga leereszteni, míg nem látta az igazolványomat. Tessék...

Morogva tette hozzá:

– Nem olyan időket élünk, őrmester!

Az őrmester megnézte az írást, és összecsattantotta a bokáját.

– Parancsára, szolgabíró úr!

Hátában érezte Bazsánt csodálkozó tekintetét, s ettől hirtelen ihletet kapott.

– Ismeri Pettenkoffert? – kérdezte nyersen. – Nem? Hát az hogy lehet?

A két csendőr zavartan nézett össze.

– Keresni fog. Hogy fogja akkor neki jelenteni, hogy itt várom?

Az őrmester ismét vigyázzba állt.

– Jelenteni fogjuk, tekintetes úr!

– Pettenkoffert nem ismerik!... – fordult vissza a fiúhoz. – Érted ezt?

Hanem Péter már eltűnt. Csak Bazsánt állt mögötte, s hüledezve nyomogatta a földbe az ásó vasát.

A csendőrök végül örültek, hogy távozhatnak. Ő pedig bement a szobába. Péter az ágyán hasalt, és párnája csücskét tömködté a szájába, hogy röhögése ne hallatszon át a falakon.

– Ki az a Pettenkoffer? – kérdezte fuldokolva.

– Ha jól emlékszem, egy orvos, aki zsiros kenyérral ette a kolerabacilusokat – felelte gögösen, közben a tükörben figyelte, hogy teljesen ura-e arcvonásainak.

*

Péter az utolsó napokban azt a szokást vette fel, hogy ha a szobájukban tartózkodtak, a sarokba húzódott, és onnan figyelte Pintért. Ha barátja két könyökére támaszkodva az asztalnál töprengett, az ő arca is egészen elsötétedett, ha pedig, felpattanva helyéről, újra elkezdte véget nem érő sétáját, kissé megkönnyebbült, de soha nem tűnt el teljesen a szorongás az arcáról. Mozdulni is alig mert ilyenkor, s csak egyszer kérdezte meg félénken.

– Ha a füledet mozgatod... akkor gondolkodol?

Meglepetésére, barátja komikus zavarba jött.

– Mozgatom a fülemet? Igazán? És ez téged bosszant?

– Hogyan bosszanthatnál te engem? – kiáltotta szinte ijedten, s nem mert többet kérdezősködni. Pedig meg volt győződve arról, hogy a férfi gondoljai vele függnék össze, sőt, hogy elég pontosan érti is a gondolatait.

A szakszervezetben megszerette, és meg is ismerte a kommunistákat. S ha kérdezték, habozás nélkül magát is annak vallotta, bár forma szerint ehhez nem volt joga. Az olyan kis szervezetben, mint az övé, nem maradhatott titokban, hogy ki tartozik a párthoz és ki nem, és legalábbis a régi kommunistákat az újjával meg tudta volna mutogatni. És számtalanszor tapasztalta, hogy ezeket az embereket semmi nem tarthatja vissza kötelességük teljesítésétől. A legjobban sikerült kirándulást – de mit kirándulást, a biztos állást is otthagyták habozás nélkül, ha valami feladat végrehajtása hárult rájuk.

Nos – gondolta sokszor –, neki Pesten kellene lennie. Egyedül én tartom vissza ezen az átkozott tanyán. Ha én nem akaszodom a nyakába, rég vonaton ülhetne. Ha Baranyai nem érkezik meg időre,

elémbe fog állni, és közölni fogja, hogy magamra hagy. Nem tehet mást.

Néha azonban így fejezte be gondolatait: A frász törje ki! . . .

Páni félelemmel várta ezt az elkerülhetetlen pillanatot. Ha csak rágondolt is, hirtelen sötét árnyakkal telt meg a déli mező, s a felhők Tarnay százados po-fáját formálták ki az égre. Pedig azelőtt nem volt félős gyerek. Nem vert hangosabban a szíve, ha tilos területen mentek át, vagy ha röpcédulát kellett osztania. A századnál eltöltött két esztendő után azonban elviselhetetlennek tűnt fel számára, ha egyedül kell maradnia.

Pintér pedig csak járt fel és alá, és nem osztotta meg vele a gondolatait.

A csendőrök távozása után még nevettek egy darabig Pettenkofferen, azután a férfi megkezdte sétáját a szobában. Ezúttal minden eddiginél különösebben viselkedett. Meg-megállt, csóválta a fejét, felnevetetett, aztán ment ismét tovább. Amikor pedig rövid időre az asztal mellé telepedett, a szokottnál is szaporábban billegette a fülét.

Ő pedig arra gondolt, hogy miután ismét galibát csinált, és a nyakukra hozta a csendőröket, barátjának végleg döntenie kell, és elérkezett a válás pillanata.

– Ne kínozz! – tört ki belőle egyszerre. – Áruid el már, min gondolkozol?

De kétszer kellett megismételni a kérdését, amíg Pintér meghallotta. Akkor pedig dühítő választ adott.

– Különös dolgokon. S csak akkor fogom elmondani neked, ha már tudom, hogy nem tévedek.

– Különös dolog?! – kiáltotta elkeseredetten. – Nincs abban semmi különös! Túl soká lógtam a nyakadon, ennyi az egész! Csak mondd meg nyugodtan, kibírom! Ül fel a vonatra és kész. Megleszek én egyedül is.

– Megbolondultál? – állt meg Pintér. És csendesebben tette hozzá: – Szegény gyerek!

– Nem vagyok gyerek! Elmúltam huszonnégy éves, s azért, mert nincs olyan erős szakállam, mint neked, még tudhatok felnőtt módra gondolkozni. Téged vár Pest, a munkád, a barátaid . . . Vagy azt akarod hazudni, hogy még nem is gondolkoztál azon, szabad-e neked ilyen időkből velem törődnöd, ahelyett hogy utazol?

Volt valami a gyerek hangjában, ami arra készítette, hogy megmondja az igazat.

– De igen. Sokat.

– Akkor mire vársz? Röstelled magad?

Azt hitte szegény, hogy nagyon keményen viselkedik, de látszott rajta, hogy mindjárt könnybe borul a

szeme, és egész arcán előmlött a kisfiús rémület. Ő megszakította sétáját, és melléje ülve, vállára tette kezét.

– Sokat gondolkoztam rajtunk, s úgy határoztam, hogy veled maradok.

– De miért?

– Először is mert megszerettelek – mosolyodott el melegen.

– Ez még nem ok! Ha kell, ti elhagyjátok anyátokat, apátokat is.

Nézte a gyereket, és megértette, hogy nem térhet ki többé a beszélgetés elől.

– Akkor viszont beszéljünk komolyan.

De nem kezdett hozzá azonnal, előbb gondolkodott. Péter pedig szorongva várta ítéletét.

– Pest és az elvtársak – ez igen hatásos érv. Eleinte majdnem elfogadtam magam is. Segítség a bujkáláshoz, pártkapcsolat, kézre adott munka, iratok – ez annyira csábító, hogy nem is szégyeltem magam, amiért ingadoztam. Szégyellnem csak azt kellene, ha nem maradtam volna veled.

Először nézett Péterre.

– Hogy terhemre vagy-e? Nem. Csak egy kicsit húzod a karom. Veled egy kevéssel lassabban lehet mozogni, mint nélküled.

Ironikusan mosolygott:

– Valahogy úgy, mint mikor ezerkilencszázhuszonnyolcban megbíztak, hogy szervezzek meg egy tüntetést. Akkor is terhemre voltak egy kicsit a pártonkívüliek. Túl sokat kérdeztek, túl nagyok voltak az aggályaik. A párttagokkal sokkal gyorsabban lehetett mozogni. Ha hívtuk őket, jöttek, nem kellett attól tartanom, hogy lekésem a terminust. Így aztán kimentünk az utcára mi magunk. A rendőrség pedig lefogott közülünk tizenhetet.

Ismét Péterre nézett.

– Bármilyen furcsán hangzik, számomra most te vagy a nép, amelytől nem szabad elszakadnunk. Egy ember – ez persze mutatja, hogy milyen gyenge vagyok. De ki mondja, hogy nincs erre rajtunk kívül más szökevény? Biztosan van. Nem lehetne őket esetleg összegyűjteni? Vagy csak Pesten van mozgalom? Itt például a partizánharcra sokkal alkalmasabb a terep. Fegyverhez jutnunk nem is lenne olyan nehéz . . .

– Nem! – kiáltott közbe a gyerek, és kigyulladt a tekintete. – Például leüthettük volna a csendőröket, és a holttestüket eláshattuk volna a küszöb alá!

Roppant harcias volt, hogy ne látszódjék rajta a meghiúsultság.

Elnevette magát, és egyszerre elszállt róla az a nyomás, amely a beszélgetés kezdete óta megülte az agyát.

– A küszöb alá – ez gyönyörű! Melyik könyvben olvastad ezt a kifejezést?

– Nem tudom! – pirult el a fiú.

Ő pedig felugrott a helyéről, és izgatottan fel-alá járva most már nagyon biztosan mondta el következtetéseit, melyen órákon át törte a fejét.

– Bolondokházában élünk, fiam. A nyilasok átvették a hatalmat, de senki sem hiszi, hogy sokáig meg tudják tartani. Talán legkevésbé a vezérek. Nem tudom elképzelni, hogy éppen ők komolyan vegyék a csodafegyvereket. Talán abban hisznek, amiben a puggeni jegyző: hogy az angolszászok és a németek megegyeznek az oroszok terhére – s ez nem is egészen lehetetlen gondolat. Akkor pedig őket is meg fogják menteni. De hogy itt ki lesz az úr aztán, Horthy, Peyer vagy Rassai, azt egyikük sem tudja elképzelni. Így aztán senki nem bízik a másikban, senki nem segít senkinek, illetve mindenkinek segít – ami majdnem egyremegy. Ha pedig valaki komoly problémával kerül szembe, az meg sem próbálja megoldani, hanem elmegy másfelé. Szóval, mindenkinek megvan a maga Pettenkoffere.

Az ilyen helyzetben akadálytalanul terjednek a rémhírek. Mindenki elhisz mindent. Lassanként csak abban fognak kételkedni, ami igaz. Minél vadabb hazugságot találsz ki, annál inkább beveszik. Ezt,

persze, nem ártana még egyszer kipróbálni, de a százados már magától nevezett ki tábornoknak, a csendőr pedig egyetlen szavamra úgy a háta mögött érezte Pettenkoffert, mint a jehovisták az ördögöt. Minden a fellépés kérdése.

Nos, én arra gondolok, hogy szerezni kellene valami igazolványt Baranyaitól, amivel sétálgatni lehet a vasút mentén, és szemügre vételeznénk a terepet. Néhány hét alatt kapcsolatokat szerezhetnénk, és kiépíthetnénk támaszpontjainkat. Akkor pedig...

Legyintett.

– No, de ne ábrándozzunk. A helyzet az, hogy egyelőre nem tudom, milyen munkát adhatna Baranyai, amivel tíz perc alatt nem buktatnának le a pályamunkásai. Valami soha nem volt, nem is létező megbízásra gondolok, mint...

– Telengálás! – kiáltotta közbe a gyerek.

– Telengálás? – hökkent meg ő. – Nagyon jó szó. De honnan veszed?

És Péter, addigi gondjairól megfeledkezve, dadalmasan kezdte mesélni telengálása történetét.

A Bednárca, Korai és Krausz cégnél volt tanonc. A három tulajdonos ekkor már nem élt. Korai özvegyéé volt a műhely. A nagy természetű öregasszony mindenféle bolondságra kész volt. De hiába rendelte magához a tanoncokat, még a legvagányabb közülük

sem tudott vele mihez kezdeni. Végül vidékről feljött egy bizonyos Varga Jeromos nevű segéd, az belefeküdt az özvegy ágyába, és testével együtt birtokba vette az egész üzemet. A munkások nem bánták volna, akárki parancsol nekik, ha az illető érti a dolgát, de Varga hatökör volt az ezüstművességhez. Az öregebb segédek azt suttozták róla, hogy korábban gyertyamártó volt Szegeden. Annyi tény, hogy sohasem látták dolgozni, s oly könnyen vezették az orránál fogva, ahogy csak akarták. Tudatlanságát aztán nagy hanggal igyekezett takarni, és szünet nélkül veszekedett. Akkor a segédek a gyerekeket biztatták fel ellene, s azok egyre újabb csínyeken törték a fejüket.

A legjobb ugratást végül Péter találta ki. Közönséges szépia festékekkel bemázolt egy ezüst tálcát, s egy kis rézlapocskával elkezdte dörzsölni. Varga előbb csak messziről nézte a gyerek munkáját, aztán közelebb óvatoskodott. Péter olyan komoly arcot vágott, amilyent csak tudott, és olyan hevesen dörzsölt, mintha tőle függne az egész műhely jövője. Ekkor aztán megkérdezte Varga:

– Mit csinálsz, te gyerek?

– Telengálok – vágta rá szemtelenül, és látta, hogyan bújnak a munkapadok alá a barátai. Viszont a válasz minden elképzelését alul múlta.

– Azt látom, te marha! De még soha nem láttam ilyen rongy munkát! Mosd le, és kezd elölről az egészet.

– És én elölről kezdtem – fejezte be elbeszélését a gyerek –, és aztán telengáltam négy teljes napig.

*

Este végre jelentkezett Baranyai. Bazsánt már a ház előtt tájékoztatta mindenről. Felheccelve robbant be a szobába.

– Szolgabíró? – kiáltotta utálkozva. – Miért eszi a szegényember kenyerét az úr? Még jó, hogy nem adott csendőrkézzre bennünket.

Bazsántné félénken rángatta a felhevült ember kabátját.

– A gyereket pártfogásba vette! Nem lehet egészen rongy ember.

– Nem egészen rongy ember – ez jó! – mérgelődött az öreg. – Hány szerencsétlent küldött börtönbe az úr, mert katonaszökevényeket rejtegetett?

– Nem sokat – felelte, és iparkodott minél közönyösebbnek látszani. – És azóta változott a világ.

– Jesszus Mária! – kiáltott fel Bazsánt néni, az öreg pedig szörnyülködve csapta össze a kezét.

– Le sem tagadja! Legalább tagadná le!

– Micsoda bolond világ! – nevetett fel vidáman.
– Egyszerűen mindent elhisznek az emberek. Ha most azt állítanám, hogy Szergej Szergejevics nagyherceg vagyok, azt is elfogadnák. Egyébként már az állomáson szolgabíró úrnak szólítottak a csendőrök, s így jogtalanul vádol avval, hogy megtévesztettem magukat.

– Ki törődött akkor az úrral! – csendesedett el egy kicsit Baranyai. – Én akkor a gyereket néztem, hogyan remeg.

– Erről viszont nem én tehetek – vágta rá keményen. – Most már, akár akarja, akár nem, szövetségesek vagyunk. Én hű maradok őfőméltóságához, nem esküszöm fel Szálasira, és amíg ő van uralmon, a csendőröknek sem fogok segíteni. Hogy pedig a jövőjüktől se kelljen félniök, kössünk egyezséget. Ha mi jövünk vissza, én megmentem magukat, ha viszont maguk győznek, mentsenek meg engem maguk.

Nemcsak azért beszélt így, hogy ugrassa az öregeket. Komolyan érdekelte a válaszuk. Most ellenőrizhette új elméletét. És még a recept sem tőle származott, hanem Homelka testvér állt elélbük evvel a furcsa ajánlattal a börtönben.

Homelka testvér Szegeden töltötte tizenöt esztendejét, amit kormányzósértésért kapott. Törpe növésű kis ember volt, s talán ezért gonosz. Még a börtön-

őrököt is felháborította állandó spicliskedésével. Megfigyelés alatt tartotta a kollektívát, és rendkívüli rendőri ösztönről tett tanúságot. Apró jelekből félelmetes pontossággal kitalálta, hogy milyen módon játsszák ki ők a szabályokat, és észleleteit közvetlenül az őrparancsnoknak adta tovább. Szemtől szemben azonban nyájasan és barátilag viselkedett, s nem győzte hangsúlyozni:

– Ne feledjék, hogy mi is, maguk is Horthy ellen vagyunk.

Ez a diplomatizáló hajlama adta a kollektívának azt az ötletet, hogy Homelkát próbálják megszeliíteni. Ő kapta az utasítást, hogy rendszeresen politizáljon a testvérrel, Lajosnak pedig minden vasárnap sakkoznia kellett vele, sőt, az is elő volt írva, hogy egy-egy játszmat köteles elveszíteni.

Végül azonban nem a diplomácia, hanem az oroszok előrenyomulása szelidítette meg Homelkát. Lemberg felszabadulása után megkérte őt, továbbítsa ajánlatát a kollektívához: kössenek respektivikus megegyezést, akármelyikük győz, személy szerint kímélni fogja a másikat. Sikerült komolynak maradnia, pedig nem volt könnyű, ha a kis ember idegen szavakat használt, és megkötötte a szerződést, megegyezésüket erőteljes kényszerítésével pecsételve meg.

Ez volt különben az utolsó kézfogásuk. Homelka

áprilisban kegyelmet kapott, és búcsú nélkül távozott.

Most pedig kíváncsian várta, hogyan válaszolnak Homelka ajánlatára a tagok.

– Becsületes bót! – vélte Bazsánt.

– Gyalázat! – hördült fel Baranyai. – Kimondom áperté, ha hatalomra kerülünk, én magát felakasztatom.

– Szóval, elismeri, hogy kommunista? – jegyezte meg ő nyugodtan. – Tudomásul vettem.

Az öreg a kenyérvágó késhez kapott.

Ekkor lépett be a gyerek a szobába, ki eddig dolgát végezte a félreeső helyen.

– Valami baj van? – állt meg az ajtóban.

– Láttad az igazolványát? – kérdezte vádolón az öreg.

– Nemcsak hogy láttam, hanem ott voltam, amikor szerezte. Miért?

Baranyai megzavarodva nézett előbb rá, aztán a gyerekre.

– Hogyan szerezte? Hát nem szolgabíró?

– Nem hát. Kommunista. Börtönből szökött.

A konyhakés tompa koppanással a padlóra, az öreg pedig egy székre esett.

– Bocsánatot kérek! – előzte meg jogos méltatlankodását. – Nem azért hazudtam, hogy ugrassam ma-

gát. Ki akartam próbálni valamit, amitől talán az életünk is függni fog. Mindent meg fogok magyarázni. Csak előbb árulja el, talált-e már valami megoldást a részünkre?

– Igen – felelte még mindig hűledezve Baranyai.
– Szabadságos levelet hoztam a vasúttól. Valószínűleg Pestig is eljuthatnak vele, Székesfehérvárra pedig bizonyosan.

– Én pedig egészen mást gondoltam! – kiáltotta felvillanyozva. – Figyeljenek ide . . .

IX. FEJEZET

Másnap délben átöltöztek az öreg raktárából kapott ruhákba, és elindultak a vasútvonal mellett, észak felé. Péter kalapácsot és egy olyan akasztófát cipelt, amilyent a szintezéshez használnak a mérnökök, neki pedig imponálóan hosszú nyelű csavarhúzó volt a kezében. Időnként a sín-forrasztásoknál megálltak, Péter kalapácsával figyelmesen megkopogtatta a sínt, ő pedig úgy tett, mintha meghúzná a csavarokat. Zsebükben szolgálati jegy lapult, amely szerint, felsőbb utasításra próba-telengálást végeznek a baja-székesfehérvári vonalon. Baranyai ugyan sehogy sem akarta kiállítani ezt az ostobaságot, de végre kiszorították belőle.

– A tisztektől nem félttem magukat – bosszankodott az öreg. – A pálya mellett egyébként se járnak olyan gyakran az aranygallérosok. De ha munkásokkal találkoznak! . . .

– Azoknak azt mondjuk, hogy ezért az ötletért valamelyik aranygalléros akar kitüntetést kapni! . . .

Erre aztán beadta az öreg a derekát. Ők pedig hamarosan megbizonyosodtak arról, hogy nekik volt igazuk. Eleinte hegesztéstől hegesztésig haladva úgy másztak előre, mint az araszoló hernyó a fán. Aztán megértették, hogy munkaruhában, szerszámaikkal felfegyverkezve akkor sem keltenek senkiben gyanút, ha egyáltalán nem csinálnak semmit. Péter vidáman lógázta a kalapácsát, és ha csendőrökkel találkoztak, egyszerűen maga elé fordította a keresztlécet, hogy ne láthassanak az arcába. De a csendőrök egyszer sem állították meg őket, felköszöntek a töltésre, és mentek tovább.

Inkább mások állták az útjukat: öreg parasztok, akik a szomszéd faluba baktattak, asszonyok, akik az állomásra mentek, pályamunkások, suttyó legénykék. Ezek se kérdezték tőlük, mit keresnek a töltésen. Jöttek, köszöntek, ha egyfelé vitt az útuk, beszélgetésbe elegyedtek, ha pedig elváltak, újból köszöntek. Néha letelepedtek a talpfákra, és együtt falatoztak velük, megkínálták őket hagymával és szalonnával, és aki nek volt, készséggel nyújtotta át a butykosát.

– No, isten éltesse mindnyájunkat!

Ezek inkább aziránt érdeklődtek a városi emberektől, hogy mi lesz mindebből. Ki fogja megnyerni a háborút, jönnek-e a csodafegyverek, panaszkodtak a „testvérek”-re: rongy emberek. De se hangosak nem

voltak, sem nagyon elkeseredettek. Legalábbis eleinte nem. Olyan volt ez a hosszú utazás a töltésen, mint valami csónaktúra a folyón: lassú, békés és szinte ringató. A szél kifújta fejükből az izgalmakat, a déli nap felmelegítette csontjaikat. Óráról órára erősebbnek és nyugodtabbnak érezték magukat. Rendszerint Péter ment elől, keresztjét lóbálta, és vidáman fecsegett mindenről, ami eszébe jutott. Ő pedig hátul mosolyogva engedte el mindezt a füle mellett. Eszeágában sem volt válaszolgatni a fiúnak, de azért hiányzott volna, ha egyszer abbahagyja a csacsogást.

– Lábadozok! – mondta magáról, ha Péter megkérdezte, hogy érzi magát.

A harmadik pénteken – ez nagy nap volt számára – fiatal lányok haladtak el alattuk az úton. Péter leszólt hozzájuk valami tréfásat, és azok felfeleltek.

– Úgysem mer lejönni! – vélte az egyik lány.
– Az ilyen legény elszalad, ha csókot kínálnak neki.

Hamvas, piros képe volt a lánynak, szőke haja és kíváncsú gömbölyűségei. Nézte-nézte onnan felülről, s hirtelen heves vágy fogta el, hogy megölelgesse és megveregesse a fenekét.

– Istenemre! – dadogta megzavarodva, aztán boldogan felkacagott. Arra még nem vitte rá a lélek, hogy részt vegyen a fiatalok kötözködésében, de ami-

kor a lányok elkanyarodtak másfelé, rákiáltott a gyerekre:

– Gyere, Péter, birkózzunk!

Ettől fogva valahogy más értelme lett a beszélgetéseknek is, amiket véletlen útitársaikkal folytattak. Szenvedélyesen próbálta megérteni, hogy milyen az emberek privát élete ezekben a napokban, s ha fiatal emberkével akadtak össze, feltétlen megkérdezte tőlük: Van-e már szeretőd?

Az emberek azonban nem sokat éreztek még a változásokból, és nemigen tudták kíváncsiságát kielégíteni. Ha a nyilasokról esett szó, leginkább legyintettek, s aztán másról kezdtek beszélni.

A vasúti telefonon néhányszor felhívták Baranyait, s tőle tudták meg, hogy a csendőrök nem zaklatták többet Bazsántékat.

– Nofene! – nevetett. – Ilyen nagy hatalom lett Pettenkoffer úr?

Pár nap múlva, mikor egy aranygalléros beléjük kötött, meg is próbálta ismét.

– Ismeri Pettenkoffert? Jó lenne, ha felhívná előbb.

Az aranygalléros káromkodni kezdett, szidta azokat, akik azt hiszik, hogy ha beléptek a pártba, már fűtyülhetnek a hivatali fegyelemre – viszont igen gyorsan visszaült sínautójára és továbbrobogott.

– Pettenkoffer pártállást változtatott – vonta le tréfásan a következtetést. – Bazsántéknál még horthysta volt, itt nyilas!

– Mi közünk hozzá? – vont vállat Péter, és fecsegett tovább.

Szekszárdon túl megsűrűsödött a levegő. Az emberek mogorvábbá lettek, s nemigen akartak beszélgetésbe kezdeni.

– Sokan járnak most errefelé, uram! – mondta egy idősebb férfi, de nem adott közelebbi magyarázatot. Egy nénike meg azt kérdezte tőlük:

– Hát magik nem tudják, mi történt?

Hanem aztán, hiába könyörögtek neki, csak sápi-tozott.

– Ne szólj szám, nem fáj fejem . . .

A következő utast aztán már nagyon ravaszul szólították meg.

– Hallotta már, bátyám?

Keménykötésű öreg paraszt volt a megszólított, egyenesen válaszolt.

– Láttam is. Még most is ott lógnak a piacon.

Végigfutott hátukon a hideg.

– Hol?

– Ott el – mutatott a közeli falucskára az öreg. – De most már csak négyen, mert egyet közülük leloptak a kötélről az éjszaka. A többieket nem engedik

eltemetni. Az egyik anyját megverték, mikor meg akarta csókolni a fiát.

Látta a két vasúti arcán az iszonyatot, s ezért magabiztosan tette hozzá:

– Uram, annyi közülük volt a Hájas halálához, mint maguknak vagy nekem! . . .

Most már rövidesen kiderült, hogy éjszaka, a szőlők között valaki eltett láb alól egy pártszolgálatost. A hatóságok pedig, mivel a tettes nem került elő, öt ártatlan embert felakasztattak a községháza előtt.

– És miért ölték meg az illetőt? – kérdezte ő, közben hevesen dobogott a szíve, mert azt hitte, hogy ez már az ellenállás kezdete.

– Hát miért szoktak leginkább embert ölni, uram? – jött a válasz. – Természetesen szoknyáért. Ez a kakas minden menyecskét meg akart búbolni, s az egyikén rajtavesztett.

Sötétedésig beszélgettek. Igen értelmes ember volt az öreg paraszt.

– Mert, lássák – magyarázta –, azt már megszokták a népek, hogy a jegyző a szoknyák alatt kutat. De hogy ezek a senkiháziak kakaskodjanak, akikkel tegnap még együtt őrizték a tehenet, azt már nem veszi be a gyomruk. Meg aztán másért is idegesek a népek. Viszik az állatokat rettenetesen. Mondják meg, meddig tűrje ezt a nép?

Búcsúzáskor már egészen összelelegedtek.

– Úgy mondják – súgta –, hogy az oroszok Bajánál átjöttek a Dunán. Csúnya világ lesz itt nemsokára. Akinek esze van, még a fazekát is elássa. Na, minden jót.

*

A hír eléggé felabajgatta őket. Megint egyszer ellenkező irányba mentek, mint ahonnan közeledtek az oroszok.

– Visszafordulunk! – ez volt az első gondolatuk.

Az éjszakát a legközelebbi állomáson töltötték. Persze, ismét álmatlanul. A legfőbb probléma az volt, vajon idejében visszaérhetnek-e Baranyaiékhoz, vagy saját erejükből kell-e rejtekhelyet keresniük arra a pár napra, amíg a front átmegy rajtuk.

– Azért visszajutni – az se lesz könnyű – morogta ő. – Aki délnek halad, az mostantól kezdve gyanús.

Reggel megborotválkoztak a kútnál, és sietősen indultak tovább. Minél előbb valami nagyobb helyre akartak kerülni, hogy ott informálódhassanak. Ám a vasút kilométereken keresztül egy országúttal haladt párhuzamosan, amit éppen javítottak. Mindenféle munkaszolgálatosok dolgoztak. Az altisztek komisz megjegyzéseket tettek azokra, akik a vasútnál lapítanak a front előtt. Végül jobbnak látták, hogy újból

a telengáláshoz lássanak, beletörődve abba, hogy csak araszonként juthatnak előbbre. A legrosszabb pedig az volt, hogy közben akarva-akaratlanul végig kellett nézniök, hogyan hajtják munkára a keretlegények a védtelen zsidókat. Mert akadtak ugyan szakaszok, ahol különösebb lárma nélkül, viszonylag nyugalmasabban mozoghattak az emberek, de a legtöbb helyen suhogott a vessző, folyt a vér, és káromkodással vegyes jajszó szállt fel hozzájuk a töltésre. Ő halálos szégyenben vonszolta magát előre, a feje fájt, a lába remegett a kibírhatatlan izgalomtól. Ha eddig nem, itt aztán a saját szemével láthatta, mi folyik az országban, s érezte gyalázatát annak a helyzetnek, hogy senkinek, semmit nem bír segíteni, s hogy amíg mások a kintől jajgatnak, ő saját életéért remeg.

– Ez rosszabb, mint a vesszőfutás – tört ki belőle végre keservesen.

– Átkozott banda! – morogta a gyerek.

A vonat itt, végig töltésen haladva, nagy ívben került valamiféle dombokat. Az épülő út pedig nyílegyenesen vonult északról dél felé. Az ív és egyenes találkozásánál az építők a vasúti töltésről is lefaragtak egy darabot. Éppen a megrongált hely felett dolgoztak, mikor Péter, aki az útnak háttal állva a csavarokkal piszmogott, hirtelen megfordult, körülnézett,

majd megsimogatta a homlokát, és valamit morogva a sín felé hajolt. Pár perc múlva megismételte az egészet.

– Mit kapkodod a fejedet? – szólt rá bosszúsan.

– Valaki figyel – felelte a fiú. – De ha visszafordulok, nem látok senkit.

Feltétlenül hitt az efféle megérzésben, és ezért átment a töltés túlsó oldalára, hogy jobban szemügyre vehesse az úton dolgozókat. És valóban, az árokparton, félig elbújva az alacsony bokrok mögött, egy idősebb, szakállas munkaszolgálatos figyelte Pétert, és valahányszor az hátranézett, lehúzódott a bokrok mögé.

– Az apám! – kiáltotta rekedten a gyerek, mikor kellő figyelmeztetés után megmutatta neki a szakállast. – De miért bújik el?

– Hogy valamiképpen el ne áruld magad! Nem szabad megszólítani.

Ez megint olyan munkahely volt, ahol a zsidót előbb megverték, és csak aztán kérdezték, hogy mit akar. Egy őrmester felfedezte Péter apját a bokrok mögött, kiráncigálta a középére, és egy hajlós pálcával ütni kezdte a fejét. A negyedik suhintásra az öreg homlokát előntötte a vér.

Ijedten kapta el Péter lábát, és lerántotta a töltés oldalába.

– Megölöm! – dadogta a gyerek.

Lenyomta a földre, és ott tartotta, amíg egy kicsit lecsillapodott.

– Eressz vissza! – könyörgött akkor. – Látni akarom.

Visszakapaszkodtak a sínekhez. A gyerek iszonyodó arccal, de kényszerítette magát, hogy végignézze apja ütlegelését. Az öreg már tántorgott, de nem a kínzóját nézte, hanem rájuk meresztette tekintetét, és kezét imádkozó mozdulattal összefonva könyörgött a fiának, hogy ne árulja el magát.

– Jóhoz imádkozol! – röhögött az őrmester. – Megismertetem veled a magyarok istenét.

Hirtelen ötlettel ellökte magától a gyermeket, és a töltés szélére ugrott.

– Hé, maga ott! – kiáltotta hidegen.

Az őrmester sandán felpillantott, de nem hagyta abba a verést. Egy hadnagy lépett elő, és a revolvere után nyúlt.

– Gyere csak, barátocskám!

– Éppen maga kell nekem! – mondta a tőle telhető legdurvább hangon. – Szabotál maga, vagy csak bolond? Hogy merészelte lefaragtatni a töltést?

Péterhez fordult.

– Szaladj az állomásra! Jelented Pettenkoffer úrnak, hogy ezek itt ki akarják siklatni a vonatot!

A hadnagy egyszerre megfedkezett revolveréről.

– De uraim! – kiáltott fel ijedten. – Itt valami tévedés van. Tessék lefáradni, és megnézni a terveket.

– Mi közöm van nekem a maga átkozott terveihöz?

– Könyörgöm, uraim . . .

Most már az őrmesternek sem volt fontos az öreg zsidó. Egy tervrajzot húzott elő köpenye ujjából, és messziről mutogatta.

– Itt, kérem, itt . . .

Leszálltak a töltésről.

– Ezt majd intézzék el Pettenkofferrel – mondta könnyörtelenül.

– Kérem tisztelettel, két óra alatt kijavítatom . . .

– Maga? – az őrparancsnok se tudta volna ezt a magát megvetőbben mondani. Ledobta a kabátját.

– Egy-kettő, szerszámokat, embereket! De olyan legyen a rézsú, hogy lábát törje rajta a tetű.

Több évi katonai fegyház után, jelentős szókincse volt az effajta katonai szakkifejezésekből. A hadnagy nem is kételkedett tovább, hogy neki joga van intézkednie, és hadarva utasította őrmesterét.

– Csak csinálják úgy, ahogy a munkavezető úr parancsolja.

Ő pedig kivette Péter kezéből a keresztet, leállította az úton, és intett az apának.

– Fogja, öregem. Tudja tartani?

– Pattanj! – üvöltötte az őrmester.

Összehúzta a szemöldökét.

– Töröljék le a vért a homlokáról! Nem lát.

Az őrmester saját zsebkendőjével törölte le a vért az öreg ráncos homlokáról. Ő pedig tovább fenyegetőzött.

– Ez persze semmi ahhoz képest, amit maguk fognak kapni, ha Pettenkoffer előbb ideér, mint ahogy helyrehozzák a hibát. Szaladjon talicskákért!

Aztán az öreghez fordult.

– Szedje össze magát, Schlésinger bácsi. Ha egy kicsit jobban lesz, ideküldöm a fiát. De vigyázzon, mert most Péternek hívják.

Az öreg rátámaszkodott a keresztre, és nézte Pétert, aki a csoport másik szélén állott, s hol vagánykodó hetykeséggel szórta a töltésre a homokot, hol megállt és az apja felé lesett.

– Tud már uralkodni magán?

– Én mindig – mondta Schlésinger. – De azért ne küldje ide.

– De miért? – kiáltott fel megütközve.

– Láttam, egészséges – ez nekem elég. Mondja meg neki, hogy ha bajba kerül, Fehérváron elbújhat az Árvaházban. A főnökasszonyt kell keresnie, és Groszmann úrra hivatkoznia.

Sóhajtott.

– Én is ott akartam elbújni, de most már nem jutok el oda.

– Ostobaság! – szakította félbe. – És egyáltalán, miért nem akarja, hogy a fia idejőjön? Teljesen veszélytelen. A gyerek viszont semmit nem tud a családjáról...

– Éppen azért ne jőjön ide! – vágta rá keményen az öreg.

– Értem – felelte ő és elsápadt. – Hanem, ha maga most nem beszél vele, ebből is ki fogja találni, mi van. Nagyon értelmes gyerek.

– Tagadja le – felelte egyszerűen az öreg. – Magának könnyebb lesz, mint nekem lenne.

Kabátja elejével megtörölte homlokát, melyen megint szivárogni kezdett a vér.

– Aztán meg sem ölelhetném, ha idejön...

Zavarában cigarettát vett elő, és kínálta Schlésingernek is.

– Köszönöm. Hanem az őrmester már azt sem fogja megbocsátani, amit eddig tett értem.

– Nem-e?

Az ilyen pillanatokban szokott ő fejjel a falnak is menni, ha éppen kellett. A tiszt elé lépett.

– Ez így nem lesz jó, hadnagy úr! Az állomáson van egy magyar mérnök, ide küldöm segíteni.

Intett Schlésingernek.

– Jöjjön, öreg! Majd maga ide vezeti a mérnök urat.

Senki nem merte őket megállítani. Egy darabig a töltésen mentek, aztán elbújtak a túlsó oldalán.

– Gyorsan – mondta ő. – Meg kell borotválni apádat.

És mikor a gyerek a kulacsából kiöntött vízzel előbb az apja homlokát kezdte mosogatni, idegesen lökte el a kezét.

– A vérrel ráérünk később! Siess, vagy elveszünk.

– Anya? – kérdezte Péter, míg ecsetelt.

Nem hagyta szóhoz jutni az öreget.

– Hallgass! Én már kérdeztem. Semmit sem tud a családról. Nagyon aggódik.

Péter elsápadt, és remegni kezdett a keze.

– Az utolsó híreim nagyon vigasztalók voltak – mondta Schlésinger rezdüléstelenül. – Csak régiek.

Hirtelen fájdalmasan magához szorította fiát, és fejére tette egyik kezét.

– Mimini Michael...

Nyomban kitalálta, hogy ez valamiféle áldás lehet.

– Majd elmondja háború után, most sietünk!

– De mit akar velem? – kérdezte az öreg.

– Igen – mondta Péter is. – Mi a szándékom veled?

– Marha vagy! – felelte idegesen. – Elfelejtkezel

arról, hogy a jegyző igazolványa még a zsebemben van.

– Neki adod?! . . .

– Székesfehérvárra eljuthat vele.

Ezután már nem is beszélgettek tovább. Mentek olyan gyorsan, ahogyan az öreg gyöngye lábaitól tellett. Apa és fia szorosán egymásba karolt.

A töltésre csak a kanyar végén, a bakterháznál kapaszkodtak vissza. A bakter a ház előtt állt, csüggedten lógatta kezében a vörös zászlót, és tanácstalan rémülettel meredt az állomás felé. Megálltak ők is. Az állomás körül minden csupa rom. Az épület megrokkant. Felismerhetetlenségig elgörbült vasdarabok heverték szerteszét. A sínek összegyűrődve tekeregtek a levegőben.

– Mi történt itt? Így lebombáztak egy ilyen kis állomást?

– Elkaptak egy lőszeres vonatot – felelte fáradtan a bakter.

Összenéztek. Innen ma már aligha utazhatnak tovább.

A roncsok körül emberek mozogtak. Arra indultak ők is.

– Ne menjenek oda! – szólt rájuk a bakter. – Lehet, hogy még robbanni fog.

Vállat vont.

- Eh mit, egyszer úgyis meg kell halnunk.
- Akkor se menjenek! – nyögte a bakter, és aztán a szája elé kapta a kezét.

*

Csak egy percre hagyott ki a figyelme. De mire megértette, hogy a bakter figyelmeztetni akarta valamire, már késő is volt. A ház mögül fegyveresek jöttek elő, piros-fehér csíkos nyilaskeresztes szalaggal a karjukon.

- Ismét három! – mondta a vezetőjük. – Lökjétek őket a többihez!

X. FEJEZET

A számonkérő szék egyik vezetője a bombázás idején osztagával a szomszéd városban tartózkodott. Azonnal a helyszínre utazott.

– Árulás. Ad absurdum, hogy kémeek nélkül megtalálták volna a szerelvényt.

Megparancsolta, hogy mindenkit fogjanak el, aki az állomás környékén tartózkodik. Négykilométeres körzetben. Az épületen túl volt egy régi borospince, oda dobatta be az elhurcoltakat. Az épen maradt irodákban rendezte be főhadiszállását, és személyesen vezette a kihallgatásokat.

Az újonnan elfogott három embert is a borospincébe lökték. Meg sem nézték az igazolványukat.

– Majd a kihallgatáson megmutatjátok.

Nem tehetett róla, elmosolyodott. Humorérzéke a leglehetősebb helyzetben is működött.

– Mintha csak Pettenkoffert hallanám . . .

– Kit? – kérdezte a karszalagos, és egy pillanatra megzavarodott. Pettenkoffer neve még itt is, kis

híján, csodát tett. Hanem aztán azt mondta a nyilas:

– Értesítem a Sturmbanführer urat, mondja meg, hol található.

– Ahhoz magának nincs köze, nekem pedig nincs jogom...

Valószínűleg ezért kerültek rövidesen a kihallgatók elé. Hanem előbb még le kellett menniök a borpincébe, ahol mozdulatlanságig összezsúfolva álltak a szerencsétlenek. Egy férfi hangosan méltatlankodott.

– Mit tehetek én erről? A lódoktorért küldött a nagyságos úr.

Mire egy magas, borvirágos orrú kupec így felelt:

– Az, kérem, nem úgy van! A kémeket mindenáron kézre kell keríteni. Aki igaz magyar ember, az nem fél a kihallgatástól.

– Apám! – suttogta Péter, és gyöngéden átfogta apja derekát. Schlésinger nyomban lefejtette magáról az ölelő karokat.

– Hagyj! – tiltakozott. – Most mindenki magáért játszik.

Mikor Péter továbbra is hozzásimult, felcsattant.

– Nem érted? Megparancsolom! Takarodj!

Gyöngé testétől váratlan erővei átfúrta magát az előttük állók között, és nem törődve a szitkozódással,

messze távolodott fiától. Péter utána akart tolnakodni, de ő visszahúzta.

– Maradj! Igaza van!

A gyerek egy kicsit megtántorodott, és a szeme könnyel lett tele.

– Nagyszerű ember az apád! – mondta ekkor. – Ha életben maradunk, ki fogjuk őt is szabadítani.

Nemsokára kinyitották a pince ajtaját, és bekiáltottak a feje felett:

– Hé! Az a kofferes!

– Most gyerünk! – ragadta meg Péter kezét.

*

A főnök irodájába egy várótermen és egy kis folyosón át vezetett az út. Kétoldalt, a forgalmi irodában és a raktár ablaka mögött valaki jajgatott. De ha nem hallja a kiáltozást, akkor is tudja, hol jár. A szűk folyosót már megtöltötte a vér, verejtek és vizelet különös szaga, amely annyira jellemző volt a csendőrök kihallgatási helyiségeire.

Megborzongott, és fázósan húzta összebb a sálját a nyakán.

Őket egyenesen a főnök elé vezették. Az alacsony kis ember felugrott a helyéről, és kimeredt szemmel bámult rá. Egyszerre ismerték meg egymást.

– Pintér úr! – kiáltott a kis ember. – Micsoda meglepetés!

Elvesztem! – futott át az agyán, majd ugyanabban a pillanatban: de nem! Ez egy állat! Meg kell kísérlni...

– Az a kérdés, Homelka testvér, magának is kellemes-e a meglepetés? Mert nekem – sejtethi – az!

Homelka zavarában az őrré támadt.

– Miért hoztad be a gyereket?

– Ugye mondtam? – szólt ő is az őrré, és már tudta is, hogy Pétert el fogják bocsátani.

Csak legyen annyi esze, hogy menekül! – fohászzkodott. Aztán Homelkára nézett, és várakozóan elmosolyodott.

*

– Nos? – mosolygott vissza Homelka. – Emlékeztessen a szerződésünkre, Pintér.

Vállat vont.

– Minek? Maga mindig mindenre emlékszik.

Úgy tett, mintha cigarettát keresne. A nyilas készséggel pattantotta fel az orra alatt a magáét.

– És mit gondol – kérdezte közben –, mennyire kötelez az engem?

– Semennyire – felelte. – Éppen azért bizakodom. Maga kiválóan ismeri a történelmet, Homelka úr.

Jól tudja, hogy viselkedett hasonló helyzetben Napóleon.

– Le van a történelem! – mondta erre nyers kedélyeskedéssel a kicsi ember. – Ha nem akasztatom fel az első fára, az csak azért lesz, hogy legyen módjában tanulni. Maguk fantasztikusok, s ha most öl-ném meg, képes lenne azt hinni, hogy meg fogják bosszulni a társai. De én azt akarom, hogy kétségbeesve pusztuljon el.

Akaratlanul is elnevette magát.

– Miután az oroszok átjöttek a Dunán, ez nagyon is ésszerű. Hagyjuk ezt, Homelka! Egyszerűen azért nem ölet meg, mert most túl könnyű zsákmány len-nék, s maga sose szerette az egyszerű partikat.

Homelka megrezzent, és az arca kipirult.

– Dél felé, persze, nem engedem. Ne is próbál-kozzék velem.

Gyorsan megállapította, hogy az átkelésről szóló hír igaz volt, s aztán közömbösen odább lépett, és ki-nézett az ablakon. Összeráncolta a homlokát.

– Akasztófák? Valóban azt hiszi, hogy szabotázs történt?

– Nem ért maga a politikához, Pintér – gyújtott rá Homelka. – Fogadjunk, azt sem tudja, miért je-lentettem fel magukat annyiszor?

– Mert nem bírta nézni, hogy jobban élünk, mint

maga! – vágta rá tüstént. Érezte, hogy az egyenlőtlen párbajban lassan túlfeszülnek az idegei, de nem is hitt abban, hogy alázkodással sikert érhetne el. Inkább úgy fogalmazta meg magában a feladatát: ügyesen bosszantani . . .

Homelka pedig megperdült a sarkán, és mohó tekintettel nézte Pintér nyakát. Aztán félig lehunyta szemét.

– Hát csak szemtelenkedjék, Pintér! – mondta gögösen. – Megengedem. Akinek hatalma van, az sokat megengedhet magának!

Elszégnyelte magát, hogy a kis törpe ilyen ügyesen fölébe kerekedhetett. Valóban, az ő viselkedésének csak akkor lett volna értelme, ha Homelka kötéllel fenyegeti.

„Vigyázz magadra, fiam!”

– Hát akkor mondja meg maga, miért spicliskedett . . .

– Spicliskedett . . . Nagyon jó. Fogalma sincs a pszichológiáról. Még csak nem is gyűlöltem magukat. Egyszerűen azt akartam, hogy az örök jobban féljenek tőlem, mint a kollektívától, és ezt el is értem. Az őrparancsnok frászt kapott, valahányszor kihallgatáson jelentkeztem nála.

Nézte a törpe önhitt ábrázatát, és hirtelen elhatározta, történnék bármi, letörli ajkáról a mosolyt.

– Megértettem! – nyomta el a cigarettáját. – Megértettem, és ezennel felbontom a szerződésünket. Ölessen meg, mert ha életben maradok, én magát a győzelmünk után a legmagasabb fára fogom felakasztatni.

– Nem fog fát találni, Pintér úr! – felelte sötéten a gnóm, de ajka továbbra is vigyorra torzult. – Ha maguk győznek, ezen a területen egy fűszálat sem hagyunk épen. És egyébként is: maga csak ne bontson, és ne kössön semmit. Itt én parancsolok, én pedig megtartom a szavamat. Maga élni és üvölni fog. Megjósolom, végül saját kezével fogja megölni magát.

Nagyot szippantott cigarettájából, és így folytatta:

– Vagy pedig hozzánk csatlakozik. Tárt karokkal fogjuk fogadni . . .

Hanem ezt a szemtelenséget már nem volt hajlandó eltűrni.

– Valóban így gondolja, Homelka testvér? Akkor maga bolond.

Homelka gúnyosan pislogott.

– Az egyszeri örült is ezt mondta orvosának, Pintér. Jegyezze meg magának, mindig az az okos, akinek a fegyver a kezében van. Én értem magát, de maga nem ért engem. Maguk nekem nem bocsátanak

meg a múltamat, de maguk fantasztikusok és nem politikusok. Mi – persze a legkülönbeket értem közülünk – államférfiak vagyunk, s ezért nincsenek előítéleteink vagy erkölcsi gátlásaink. Mink mindent az eredmény szempontjából mérlegelünk. Én, személy szerint még a legyet is csak akkor ütöm agyon, ha kellemetlenkedik, de akkor alaposan. Maga most veszélytelen, tehát elengedem. Ha veszélyessé válik, felköttem. Ha csatlakozik hozzánk, keblemre ölelem. Elég széles a keblem, elfér azon maga is.

– Tegyük próbát, Homelka – mondta hirtelen ötlettel. – Eresszen el még valakit velem. Teljesen veszélytelen.

– A gyereket kéri? Vigye.

Ismerte Homelkát, és megértette ennek a kérdésnek rendőri mélységeit. Azonnal válaszolt.

– Miféle gyerek? Egy öreg zsidóra gondolok, aki miattam került a borpincébe.

– Maga tényleg bolond – legyintett Homelka rosszkedvűen. – Ha valahol az országúton találkozunk, magának ajándékozom. Itt azonban fel fogom akasztatni, mert, ha nem tudná, minden szabotázs értelmi szerzője zsidó, és minden zsidó szabotőr. Menjen egyedül, és örüljön, hogy él.

– Nagyon köszönöm – felelte gúnyosan.

– Maga nem értékeli eléggé a jóságomat, Pintér.

Nem tudja, mitől menekül. A mi vallatásunk nem olyan kíméletes, mint a csendőröké volt. Jöjjön, majd megmutatom.

Karonragadta, és kivitte magával a folyosóra. Ott be akarta tuszkolni a garderoab ajtaján, de ő megvetette lábát a küszöbön.

– Nem megyek.

– Félsz? – kérdezte gúnyosan a kis gnóm. – Ne félj, téged nem parázssal kínoztatlak meg, hanem a puszta étleteddel.

Eszébe jutott, hogyan nézte végig apja megkínzását Péter, és engedett.

Muszáj! – bátorította magát, de gyomra már előre felkavarodott.

A raktárnak köpadlója volt. A kőre parazsat hintettek, és gumibotos legények azon hajtottak körbe-körbe egy mezítlábas és vonítva ordító alakot. Megismerte. A kupec volt, aki a borpincében hangoskodott. Most a kezét rágta fájdalmában, és félőrülten üvöltötte:

– Mindent bevallok! Én tettem! Én magam!

– Űsd! – kiáltotta Homelka. – Míg meg nem nevezi a társait is.

– Nem tudom a nevüket! – bögte a kupec.

Homelka felemelte a kezét.

– Elég. Hozzátok ide a névsort.

Megfordult, és kiment a helyiségből. Neki is in-
tett, kövesse.

– Rosszul van? – kérdezte odakint. – Ej, ej! Én
sem szeretem az ilyen látványt, de nézze, azért nem
remeg a kezem.

Leküzdötte émelygését. Kiegyenesedett.

– Jelzem, kitűnően működnek – adta vissza a
gúnyt. – Az a kupec odabent éppen a maguk embere.

Homelka őszintén meglepődött.

– No és? – kérdezte. – Mit akar evvel mondani?

Aztán megvetően legyintett.

– Hja, úgy! A szabad levegőn majd magához tér,
Pintér. Ami pedig azt illeti, hogy Barabás véletlenül
nyilas, az engem a legkevésbé sem érdekel. Maga,
persze, hasonló helyzetben szabadon engedné. De ne-
kem kémeik kellene, és nem fogom ítélkezéseim hi-
telét holmi érzelmességekért kockára tenni.

Hozták az elfogottak névsorát. Homelka gondosan
tanulmányozta a listát, és azellen sem volt kifogása,
hogy ő a válla felett beleolvasson. Megkönnyebbülten
látta, hogy Péter neve nem szerepel a papíron.

– Schlésinger! – mondta Homelka. – Hm. Ez az
egyetlen zsidó?

– Sajnos!

Kipipált néhány nevet.

– A munkaszolgálatosokból hozhatnánk egypá-

rat, de már nincs rá idő. Akasszátok fel akkor ezt az ötöt! Schlésinger utolsónak marad. Barabással írásátok alá, hogy ők voltak a társai.

Egy kézmozdulattal elbocsátotta az árpádsávosoakat, aztán udvariasan ismét hozzá fordult.

– Ezt az egyet még megtehetem a maga kedvéért. Kínzás nélkül küldöm a másvilágra Schlésinger urat.

És mint akinek hirtelen ötlete támadt, elnevette magát.

– Különben lehet, hogy meg is kegyelmezek neki. Üljön le arra a padra, és várjon, míg magáért jövök.

– Nem mehetnék most már az utamra? – kérdezte rosszkedvűen.

– Előbb még mutatni akarok valamit.

Fáradtan ült a padon, és azon törte a fejét, mit akarhat tőle még ez a bitang. De nem bírta kitalálni.

– Na jöjjön, Pintér – mondta meg aztán ő maga.

– Kezdődik az akasztás.

– Végig kell nézmem? – döbbsent meg.

– Nem hinném! – hunyorított Homelka. – Mondtam, hogy alkalmat akarok szolgáltatni a zsidájának, hogy megmenthesse az életét.

Mire az akasztófák alá értek, már hozták a halálraítélteket. Az öt ember lehajtott fővel lépegetett. A kupec ment az élen, és hangosan sírt. Schlésinger bá-

csi a kezét dörzsölgette, s mikor őt meglátta ott állni a nyilasok között, földre sütötte a tekintetét.

– Álljatok ide – parancsolta Homelka –, és néztek meg ezt az embert. Aki felismeri, annak kegyelmet adok.

Neki pedig odasúgta:

– Azért ne izgulj! Nem foglak felakasztatni! Csak azt akarom, ismerd meg az embereket...

– Én ismerem! – kiáltotta a kupec. – Én, én...

– Vigyétek félre! – intett Homelka, és a következőhöz fordult. – Te ismered? Te? Te?

A három embert egymás után felakasztották, s aztán Homelka legördögibb mosolyával nézett a zsidóra.

– De te ismered?!

Schlésinger rájuk emelte szép, szomorú tekintetét, és elmosolyodott, aztán megfordult, szilárd léptekkel az akasztófa alá ment, felállt a székre, és saját kezével tette nyakára a kötelet.

– Bitang! – üvöltötte Homelka. Az akasztófához ugrott, és kirúgta a széket az elítélt lába alól. Aztán őrlöngve kezdte öklözni a rángatózó testet.

– Bitang! Bitang!

Ő pedig levette a sapkáját és várt. Homelka végül megfordult, és végigfuttatta a körülállókon véres tekintetét.

– Ez nem sikerült, Homelka! – mondta ő hidegen.
– Most mehetek?

A nyilasok néma csendben várták, hogy mi következik.

– Akasszátok fell – nyögte a törpe, de mikor rája rohantak a hóhérok, elkergette őket. – Nem őt, hülyék! A kupecot!

Aztán odaállt elébe. Arca sárga volt, mint a citrom, és a szeméből eszelős düh sütött. De azért megmutatta, hogy rendkívüli akaratereővel rendelkezik. Megvárta, amíg kiszállt fejéből a vér, csak akkor szólt meg, mikor már biztosan uralkodott a hangján.

– Mehetsz! – mondta ekkor kurtán. – A töltés mellett és észak felé, mert ha másfelé fordulsz, felköttelek téged is.

Megvárta, míg eltűnik az állomás mögött, és akkor magához intette a kivégzés vezetőjét.

– Jól megjegyezted az arcát? Utánamész, és holnap megölöd.

XI. FEJEZET

A gyereket sokáig kereste hasztalanul. Végül egészen véletlenül találta meg egy domb tetején, ahova azért mászott fel, hogy áttekinthesse a terepet. Eredetileg Péter is hasonló szándékkal rejtőzködött el éppen itt. Innen szemmel tarthatta az állomást, és ha barátját szabadon engedik, könnyen csatlakozhatott hozzá. Mióta azonban az öt halálraitétet elvezették a vágányok között, minden másról megfeledkezve, az akasztófákat bámulta. Erős szél fújt, és a halottak lassú táncot lejtettek kötelükön. A bal szélső fán Schlésinger bácsi teste forgott maga körül.

– Most már nincs senkim! – mondta Péter köszönés helyett, mikor végre megismerte őt.

– Hát anyád? – kiáltott rá tüstént. – Hát a testvéreid?

Ám a gyerek fásultan legyintett.

– Ne hazudj! Neked mindent elmondott... Ismerem...

A legmegrendítőbb az volt, hogy nem is látszott

rajta szenvedés. Egyik talpát a fa derekának támasztva, könnyedén előrehajolt, és közönyösen, sőt, szinte kíváncsian nézte apját és társait. Közben egy fűszálal piszkálta a fogát.

– Elengedtek? – kérdezte érdektelenül. – Akkor továbbmehetünk?

Váratlanul megrázkódott, és az arca eltorzult.

– Ugyanis nem tudom, hogyan kell annak viselkednie, aki megölte az apját.

– Megőrültél? – ragadta meg a vállát. De a gyerekek kihúzta magát a fogása alól.

– De igen! Ha nem szöktetjük meg erővel, életben marad.

– Hagytuk volna ott? – kiáltotta csodálkozva.

– Vagy haltunk volna vele! – felelte a fiú, és aztán vállat vont. – Bár, azt hiszem, ezen most már hiába vitatkozunk. Azt mondd meg, hogy éljünk tovább?

Nagyon aggódott a gyerekekért. Tapasztalatból tudta, hogy aki ilyen állapotba kerül, az, ha fel nem rázzák valamiképpen, hamarosan elpusztul. Akkor is elpusztul, ha semmi különösebb baja nincsen.

Am, míg a megfelelő válaszon törte a fejét, a bokrok között megszólalt valaki.

– Bocsánat, de olyan ponthoz érkeztek, amit tisztességgel már nem hallgathatok végig. Ha úgy tetszik,

beszéljenek tovább, de vegyék észre, hogy kihallgatják magukat.

Pattanva fordult hátra, látta, hogy valami jegyzet-tömbbel a kezében egy hosszú hajú, Krisztus-szakállú fiatalember emelkedik fel a bokrok közül. Fején ócska nyúlszőr kalap, lábán cúgos cipő, baljában ceruza. Bocsánatkérően rájuk mosolygott, és hosszú lábait óvatosan rakosgatva, feléjük indult a köves úton. Kék szeme jóságosan csillogott.

– Igazán sajnálom... Nem sejthettem, hogy komolyabb dologról akarnak tárgyalni, máskülönben azonnal jelentkeztem volna.

Félszemmél Pétert figyelte, s látta, hogy a gyerek tekintete csak egy pillanatra siklik az újonnan jöttre, s aztán visszatér az akasztófákra. A gyerek közöm-bössége jobban megijesztette, mint a Krisztus-szakállú váratlan megjelenése. Azért megkérdezte:

– Maga kicsoda?

– Nem ismer meg? Pedig egymás mellett álltunk a borpincében. Kolb vagyok – nyújtotta a kezét, aztán Péterhez fordult. – Ismerőse van közöttük?...

– Az apám! – felelte a gyerek szárazon.

Kolb levette a kalapját.

– Ó! Őszinte részvételem...

Észrevette a két ember ellenséges tekintetét, s ezért így folytatta tovább:

OSZK

Nemzeti Széchényi Könyvtár

Könyvtár

1802

1802

1802

– Ostobaság. Tudjuk, hogy egy rosszkor alkalmazott konvenció a legderekabb fickót is meggyűlöltetheti, de azért nem tudjuk megtartóztatni magunkat. Különbem magam iránt is kifejezhetném a részvéte-met, mert én is ember vagyok, és azt hiszem, ez a lényeg. Különbem, amíg a nyilasok azt akarják, hogy mind úgy hajtsuk le a fejünket, mint azok a szerencsétlenek a fán, addig magamtól nem teszem meg ezt a szívességet nekik. És maga se tegye, fiatalember. Meghalni – az ostobaság. A maga feladata az, hogy jegyezze meg, amit látott, és mesélje el az unokáinak.

– Mit csinál itt tulajdonképpen? – kérdezte ő, hogy megállítsa a fecsegést.

– Rajzolok. Mindent lerajzolok, ami a szemem elé kerül.

– Kinyitotta mappáját.

– Sikerült?

Ránézett a rajzra s megborzongott. A művész kívárta azt a pillanatot, amelyben az akasztott emberek a szél háttal fordította egymás felé, és a képet úgy rajzolta meg, hogy a nyakak különös hajlása – amiről az előbb beszélt – lett az uralkodó. A fák, az ágak, az egész környék átvette valamiképpen a fejek vonalát, még az állomás is ugyanabban a ritmusban hajtotta félre a tetejét.

– Igen – mondta a festő –, ebben ez a lényeg. No,

meg hogy emberek vagyunk, s azt hisszük, hogy a természet sem bírja elviselni a kettétört gerinceket.

Új oldalra fordított mappájában.

– Mutassa meg az apját – kérte Pétert. – Lerajzolom külön, és magának ajándékozom.

Péter ennek valamiért megörült. Valószínűleg azért, mert így az akasztófák helyett a papírt nézhetette, melyen a művész gyorsan varázsolta elő Schlésinger bácsi halálba tört alakját. S mintha a rajz értetőbbé és elviselhetőbbé tette volna fájdalmát, lassan peregni kezdtek a könnyei.

A művész felpillantott.

– A halál különben nem olyan borzalmas, mint hiszik. Én azelőtt azt reméltem, hogy nagy festő válik belőlem. S mikor megtudtam, hogy fiatalon kell meghalnom, az mégis csak addig volt rettenetes, míg ott nem hagytam a szanatóriumot. Mióta lassan csavarogok fel és alá az úton, elszállt belőlem a félelem. Lerajzolom a borzalmakat, és úgy érzem, hogy teljesítem kötelességemet. Megakadályozom, hogy az emberek el tudják felejteni, ami történt.

Elrakta rajzeszközeit.

– Mert egyébként el fogják felejteni. Még maga is, fiatalember!

Péter ismét megrázkódott. Ő karonfogta.

– Menjünk vissza a töltésre. Gyerünk.

A művész felkapta a fejét.

– Oda le? – kérdezte. – Akkor magára vár az a két fiatalember?

Az állomásépületre mutatott, ahol a peronon két fiatal pártszolgálatos verte a blattot. Géppisztolyukat kezügyben a falhoz támasztották.

– Árpádsáv! – húzta el az arcát. – Szerintem Árpádnak egyáltalán nem voltak sávjai.

Neki most nem kellett sokáig gondolkodnia, hogy megértse a figyelmeztetést. Sejtette, hogy Homelka törí még valamiben a fejét. Ezért csak ennyit kérdezett:

– Honnan tudja?

– Hallottam, amikor megbeszélték, hogy megölik magát. Káromkodtak, hogy nem mehetnek a lányokhoz.

Nézte a békésen kártyázó két embert, és keserűen elmosolyodott.

– Ilyen lehet az, ha valakinek a raktárban megmutatják a bombát, amely később a fejére zuhan. Most nyilván az a legnagyobb gondjuk, hogy nincs a partijukhoz harmadik. De azután a nyomomba erednek, mint a vérebek...

Gondolkodott.

– El kell csípnünk egy vonatot. Kaptam egy címet Székesfehérváron, ahol elrejtőzhetünk.

- Vonatot? – húzta el a szót a művész. – Ma nehezen. Holnap is alig.

Péter egyszerre nagyon eleven lett.

- Tegyük el őket láb alól! Nyerünk egy-két napot.

- Nem is rossz! – mondta ő. – De hogyan?

A művész pipára gyújtott.

- Ez éppolyan dajkamese, mint a vonat. Tegyük fel, hogy meg lennének hozzá a fizikai adottságai, kultúrember akkor sem bírja megfojtani az ellenfelét. Próbáljanak elrejtőzni valahol a környéken.

Ő felhúzta karján a ruhát, és megmutatta duzzadó izmait. Aztán bólintott.

- Fiatal koromban bokszoltam. Egyebekben azt hiszem, igaza van. Sőt, meglepő módon, nemcsak a kultúremlerek nem bírnak, hogy úgy mondjam, testileg érintkezni a gyilkossággal, hanem még a katonatisztek sem.

Elmesélte az autós őrnagy esetét a munkaszolgálatossal.

- Revolver, autó – mindegy az! – kiáltotta Péter. Aztán kiköpte a fűszálat, és zsebre dugta a rajzot, amit eddig a kezében szorongatott.

- Fázom. Gyerünk.

*

Hármasban mentek tovább. Hajnalig rohantak a töltés aljában, és minden állomáson megkérdezték, lesz-e vonat. Hiába. Csak egy segélyszerelvény ment végig a vágányokon, munkásokat vitt helyreállítani a szétbombázott síneket. Hajnalban aludtak egy órát, és aztán siettek tovább. A művész nehezen lélegzett, de nem panaszkodott.

– Ne kísértsék tovább az Istent! – mondta végül.

– Térjenek le a mezőkre.

Tudta, hogy pillanatnyilag ez lenne a legbiztonságosabb. De végső értelemben azt jelentené, hogy eldobnának maguktól minden reményt. Ha körözést adnak ki ellenük, elvesztek. Névtelen szökevénynek lenni – ez még megy valahogy. De személy szerint keresettnek – kilátástalan.

– Ha elérjük Tolnát! – felelte, és ment tovább.

– Tolna nem is ezen a vonalon van! – mérgelődött a festő.

De még a szomszéd állomásig sem jutottak el. Amikor az autót, orrán az apró nyilas zászlócskával, meglátták, éppen egy keresztútnál álltak. Még megpróbálták annyit, hogy elindulnak rajta nyugat felé. A koci stoppolt, és kiugrott az útra két nyilas.

– Hé! Hé! – kiabáltak.

Megálltak. Visszafordultak.

– Ő az! – kiáltotta az egyik nyilas, és szaladni

kezdték feléjük. Futás közben biztosították ki géppisztolyukat.

– Rohanj! – lökte meg a gyerek. – Hátha sikerül.

– Hátha – igen! –, de semmi kedve nem volt hozzá. Szaladjon és jobbra-balra ugráljon a golyók elől? Undorító!

– Ezt az egyet nem, fiam!

A gyilkosok elérték őket. Mögöttük lihegve szaladt a sofőr, aki nem akart kimaradni a komédiából.

– Hát maguk? – kérdezte az első legény.

– Az úton találkoztunk! – vágta ő el a szót. – Ne teketóriázzunk! Végezzenek!

– Pofa be! – mondta a másik nyilas.

Megfogták két oldalról, és egy útmenti fához lökdözték. Közben látta, hogy Péter visszafelé somfordál. Ez rossz is volt meg jó is.

Nem tehet mást! – gondolta.

Megállt a fa tövében, és nézte az eget.

– Legalább nem akasztanak.

Ekkor megszólalt a festő.

– Csak ne olyan gyorsan! Előbb lerajzolom magukat!

– Mit csinál?

– Homelka testvér parancsára! – mondta a festő zavartalanul. – Hadd lássák a népek!

Megmutatta az albumot. A két gyilkos egymásra

nézett. Tetszett nekik a dolog. Pózba álltak, felemeltek a fegyverüket. A sofőr vigyorogva állt meg mögöttük.

– Kitűnő! Akkor egy kicsit álljanak nyugodtan.

Ő bosszankodott. Minck ez a komédia? A halál nem lehet olyan rossz, mint a várakozás.

Egyszerre valami sivitást hallott, aztán ordítást, koppanást, s azt már látta is, hogy a nyilasok autója elzúgva a háta mögött, egy útmenti fának rohan. Az utolsó pillanatban Péter ugrott ki belőle az ellenkező oldalon.

Egyszerre rohantak oda a festővel, de a gyerek már fel is állt.

– Semmi! – morogta. – Csak a ruhám szakadt el.

És amikor két oldalról átölelték, diadalmasan elmosolyodott.

XII. FEJEZET

- Fogat fogért, szemet szemért! – mondta a festő.
– Hanem ezt majd emlékezetből fogom lerajzolni.

Aztán a gyerekre kiáltott.

- Maradjon így! Ne nézze meg a holttesteket!

Péteren látszott, hogy nehezen állja meg hátrafordulás nélkül, hanem azért beleegyezett.

- Akkor nektek kell elszedni az igazolványaikat.
Igazolvány? Tényleg. Milyen gyorsan vált egyszerre a gyerek esze!

Vonakodva hajolt a nyilasok felé.

- Gondolja, hogy a sofőr is halott? – kérdezte, mert azon nem látott sérülést.

– Tökéletesen! Hallatlan szerencsénk volt. Tízezer eset közül egyszer fordul elő ilyesmi.

Finom ujjával ügyesen húzta ki a sofőr igazolványát. De a fegyveresek véres testétől visszaborzadt.

- Ezt már nem bírom.

Szó nélkül térdelt le a holttestek mellé, és kifor-

gatta a zsebeiket. Kicsit töprengett, aztán az igazol-
ványon kívül mindent visszarakott a helyére.

– Remélem, nem keresnek ujjenyomatokat.

Mire végeztek, a gyerek mögöttük állt, és nézte az
elgázolt embereket.

– Egyáltalán nem borzasztanak! – jelentette ki.

Elsőnek fordult sarkon és indult el az országút
felé.

Szótlatlanul ügettek végig a nyílt terepen, és a me-
zőkön átvágva, ismét felkapaszkodtak a töltésre. Itt
elbúcsúztak a festőtől.

– Jobb lesz magának, ha elválunk!

Az csodálkozva rántotta fel a szemöldökét.

– Soha nem hittem volna, hogy szívesen fogok ke-
zet szorítani egy emberrel, aki ölt!

Hosszan nézett utánuk, s amíg csak hátra-hátrafor-
dulva látták, nem tűnt el arcáról a csodálkozó kife-
jezés.

– Mit fognak gondolni, ha megtalálják őket? –
kérdezte aztán a gyerek.

– Akármit. De ami történt, azt semmi esetre
sem.

Szó nélkül siettek tovább. Egyszerre zúgni kezdett
mögöttük a sín, megfordultak: egy tehervonat köze-
ledett lassan észak felé. Egymásra néztek. Megálltak,
megvárták a szerelvényt, aztán felugrottak az egyik

üres marhavagonra. A fékező kihajolt fülkájéből, de aztán látta ruhájukat és üdvözlően integetett.

Leültek a vagonajtóban, és kilógatták a lábukat. Az egyik fordulóban Péter arcára szorította kezét.

– Fogj meg! – suttogta. – Szédülök!

Bevitte a kocsiba, és lefektette a padlóra. Kis idő múlva a gyerek kinyitotta a szemét, és kínosan elmosolyodott.

*

Estére megjött a tél. Vonatjuk lassan döcögött Fehérvár felé, órákig vesztegelt aprócska állomásokon, s ők hiába húzták magukra a vagon ajtaját, a frissen érkezett hideg beáradt hozzájuk a repedéseken, és megdermesztette tagjaikat. A vasutasok azt mesélték, hogy hajnalra érnek a városba.

– Addigra éppen megfagyunk! – mondta ő.

Péter behúzódott a kocsi sarkába, és munkaszolgálatos szenvedéseiről mesélt. Valami ellenállhatatlan erőtől hajtva, dadogva és sietősen lökte ki magából a szavakat, mintha egész szomorú ifjúságát most egyszerre kellene elpanaszolnia. Az volt az érzése, hogy a fiú észre sem venné, ha ő most átmenne egy másik vagonba, hanem hajnalig folytatná monológját a vak-sötétben. A belső tűz szokatlan megelevenítő erőt kölcsönzött szavainak, mikor az első Ukrajnában töltött

telükről beszélt, szinte hallani lehetett, hogy a vízbe kergetett s aztán órákig vigyázzba állított emberek ruháján hogyan ropog a jég.

– Miért kínozod magad! – szakította végül félbe, mikor már az idegességtől sajogni kezdett a válla. – Ez igazán nem a mai éjszakára rendelt szöveg!

– De hiszen öltem! – csodálkozott a gyerek. – Széttapostam a fejüket!

Elpirult a sötétben. Egész nap olyan természetesen vette a gyerek hősiességét, hogy már ezért is meg kellett volna pofoznia magát. Szegényke, a hősiesség lendületében szinte öntudatlanul végzett három emberrel, s ezt a nem az ő keskeny vállára méretezett terhet csodálatos elszántsággal próbálta elviselni. Ő pedig semmit sem tett, hogy segítsen rajta. Pedig hány órája – semmi esetre sincs több, mint nyolc –, hogy még ő sem tudta elképzelni, hogy legyilkolja az ellenségét. Nagy írók vallják, hogy felnőtt embereket is órákig kínoz a hányinger, amikor a háborúban megölik első áldozatukat. De azt még senki sem írta meg, hogyan lehet őket megvigasztalni.

– Poloskákat tapostál el, fiam! – próbálkozott. – A fasiszták nem emberek.

– De, emberek – borzongott a fiú. – Fejük van, fülük, arcuk, lábuk, éppen olyanok, mint te meg én.

Egy pillanatra előtte is felvillant a három halott véres képe, és összerázkódott.

– Csodálatos! – kiáltott fel. – Nekik mindent szabad! Asszonyok, öregek, gyerekek hevernek mögöttük az úton, amerre járnak. Két szememmel láttam, amikor parázson sütögették az embereket. Tudjuk, hogy veszedelmesebbek, mint a tigrisek. De míg a tigrisekre habozás nélkül fegyvert fognak, és ha kell, a fák tetejéről lövöldöznék őket halomba, addig borzadunk, ha ezekre kell kezet emelni, csupán azért, mert a fejük, a kezük és a lábuk éppen olyan, mint a miénk. Bíróságra, törvényes formaságokra várnánk, míg ez a vádlottak padjáról képes lenne hasba löni az elnököt, ha nem veszik el a pisztolyát. Hát mik vagyunk mi? Örültek? Lottyadt puhányok? Hogy nemcsak a magunk, de még asszonyaink védelmében sem merjük a gyilkosnak elvágni a nyakát?

– Hagyd abba – könyörgött a fiú. – Rettenetes!

A vonat hosszan fütyült, állomáshoz közeledtek.

– Látod? – mondta. – Nem tudjuk, nem fedezték-e fel máris a holttesteket, nem előzte-e meg vonatunkat a körözés? Lehet, hogy az állomáson csendőrök várnak szuronnal és bikacsökkel. Ők egy pillanatig nem haboznak, ha belénk kell döfniök a kést. Te meg talán sajnálsz is őket. Örülj, hogy alkalmad volt néhányat közülük elpusztítani.

- De hiszen én nem őket sajnálom, hanem magamat - tiltakozott Péter. - Hidd el, a barikádon nem remegett volna a kezem, ha el kellett volna sütni a fegyvert.

Hirtelen elkínzottan kiáltott fel.

- Hát nem érted? Még csak alkalmuk sem volt védekezni. Meghaltak, anélkül hogy észrevették volna a fenyegető halált.

A vonat megállt az állomáson. Sietve kellett befejezniök a beszélgetést.

- Nyugodj meg. Tudod, én azt hiszem, hogy ez mégis így helyes, és így szép. Az emberiség normális állapota a béke. Mi megőriztük emberségünket, és nehezen tudunk beleszokni a háborúba, ahol az ember dolga az ölés. Sokat kell bennünket verni és kínozni, amíg megtanuljuk ezt az új feladatot. De ha egyszer megtanultuk, akkor remegjenek tőlünk a gyilkosok!

A peronon futó lábak dobogása hallatszott. Ismét beléjük szúrt a pillanatnyi várakozások izgalma, és elnyomta gondolataikat. Kik vannak odakint? Nyilasok? Nyomozók? Vasutasok?

Felrántották az ajtót, és egy vasutas világított be a sötétbe. Szemügyre vette őket, aztán tisztelgett, és megnyugodva ment tovább.

- Kérjünk tőlük egy lámpát! - didergett a gyerek.

Később visszajött a vasutas. Felugrott a kocsira.

– Azt mondják, maguk onnan jöttek... – hajolt közelebb.

Bólintottak.

– Igaz, hogy négyet felakasztottak?...

– Ötöt!

A vasutas sóhajtott.

– Mi lesz ebből? Az oroszok áttörték a frontot Pest alatt. Közelednek Fehérvár felé. S akkor itt ezek akasztgatnak. Lehet, hogy holnap ránk kerül a sor.

Kértek tőle egy lámpát. Szívesen adott.

– Aligha kell már elszámolnom vele.

– Akkor jól van! – kiáltott fel ő, mikor a vasutas elment a lámpáért. – Mégiscsak jó irányban utazunk.

Péter is fellelkesülve jött elő a sarokból, és leült az ajtóba, hogy kicsit kinyújtóztassa a lábait. Mintha már a hideget is kevésbé érezték volna, mint azelőtt.

Később hallották, hogy a vasutas azt mondja valakinek:

– Minden rendben van, mehetnek tovább.

– Minden rendben! – nevetett keserűen. – Az éjszakában sértetlenül halad egy ellenséges tehervonat, s mi rajta lapulva menekülünk onnan, ahol szükség lenne ránk, oda, ahol nélkülünk is vannak elegen.

Péter meggyújtotta a lámpát. De a fényben csak

még sivárabbnak látszott a marhavagon. De az is lehet, hogy csak a gondolataik váltak még sivárabbakká.

– Istenem! Most kezdik megérteni, hogy szorul a nyakuk körül a hurok, és kapkodják a fejüket. Esküszöm, ha egy fél év időnk lenne, itt is megkezdődnék a partizánháború. De erre már nem fog nekünk időt engedni a történelem. Úgy fognak megemlékezni rólunk, hogy mi voltunk Hitler utolsó csatlósai, és ellenállás nélkül tűrtük, hogy a fasiszták a fejünkre csínáljanak.

Nagyot sóhajtott, és aztán hangosan fejezte be a gondolatait.

– Az Isten verjen meg bennünket. Úgy jártunk, mint a cirkuszi bohócok. Az érdemeinkért megkaptuk Horthyt, de a bűneinkért a Felvidéket és Erdélyt. Amíg minden más nép világosan láthatta, hogy a németekkel az ellenség lép a torkukra, addig nekünk tálcán hozott ajándékokat, s mi az utcán üvöltöttük: Kassa! Pozsony! S talán még most sem tudja mindenki, hogy éppen Kassába és Pozsonyba döglik bele.

Legyintett.

– Mindegy. Ezt is túl fogjuk élni. Most feküdj le, és próbálj aludni, fiam!

*

Fehérvár előtt, nyílt pályán megállították szerelvényüket. SS-katonák, csendőrök szaladgáltak a sín mellett. A gépész fejebuját vakargatva állt a mozdony oldalán.

– Nem mehetünk tovább! – jött hozzájuk a fékező. – Fehérvárt kiürítik. Szálljanak le maguk is.

Roszkedvűen kászálódtak le a vagonból.

– De nekünk muszáj a városba jutnunk!

– Próbálják meg gyalog! – mondta a vasutas és továbbbsietett.

Beljebb, az úton egy Sturmbannführer egy árpádsávossal veszekedett. A pártszolgálatos halálsápadtan hallgatta a szitkok áradatát, és riadtan jobbra-balra tekintgetett.

– Beszél itt valaki németül? – kérdezte többször.

Gondolt egyet és jelentkezett. Jó, ha tudják, miféle parancsokat osztogatnak most a németek.

– Kérdezze meg tőle – mondta az SS –, hogy mit keres itt? Azt a parancsot kapta, hogy ürítse ki a falvakat. Itt semmi keresnivalója nincs.

A nyilas még egy árnyalattal fehérebbre sápadt.

– Az emberek nem akarnak menni. Magyarázza meg neki, hogy kis híján agyonverték. Adjanak mellém katonákat.

Összeráncolta a homlokát, és olyan szigorúan nézett, ahogyan csak tudott.

– Ne legyen ostoba, ember! Ha én ezt lefordítom, itt helyben lelövi magát. Már láttam ilyent nem is egyszer.

Magában pedig azt gondolta:

Lehet, hogy egy kicsit elvetettem a sulykot, de meg kellett kísérelnem.

Ám a zöldinges hős egy pillanatig sem kételkedett, hogy halálveszélyben forog.

– De hát akkor mit mondjak neki? – kérdezte végleg kétségbeesve.

– Jelentse, hogy a népet már hajtják kifelé. Maga csak előrejött megnézni, hogy szabad-e még erre az út, de már indul is vissza. Aztán nyugodtan menjen Nyugatra. Az életben nem fog evvel az Sturmbannführerrel találkozni.

A nyilas először rábámult, aztán fahangon felkacagott.

– Istenemre! Magának van esze!

– Ist er verrückt? – bökte őt oldalba a német. – Mit nevet?

Csak egy pillanatig gondolkozott azon, hogy mit nevethet ilyen helyzetben egy pártszolgálatos, és már magyarázta is.

– Elmesélte, hogyan akasztatta fel fülénél fogva azt a bírót, aki nem akarta kidoboltatni a kiürítési parancsot.

– So? – enyhült meg a német tekintete. – Nagyon jó.

A nyilas feszesen szalutált és elment. Őt azonban nem engedte vissza a Sturmbannführer a vagonjához.

– Maga velem jön. Tolmácsolni fog.

Avval fordult is meg, és indult előre. Látszott rajta, álmában sem gondolná, hogy itt valaki ne teljesítse habozás nélkül a parancsait. Térképet húzott elő táskájából, azt tanulmányozta, közben hangosan szitkozódott.

– Út az nincs! Mindent a hasukra költöttek a disznók...

– Hova megyünk tulajdonképpen? – vesztette el ő végül is a türelmét, mikor már félórája botladoztak különféle dűlőutakon.

A német visszafordult, utálkozva végigmérte, aztán ment tovább.

Ekkor vette észre, hogy milyen magasra van felborotválva a Sturmbannführer tarkója. A gallér és a haj között a világos csík, szinte mutatta, hova kellene ütnie, ha egy csapásra végezni akarna vele. Az út mellett hevert is néhány alkalmas kő...

Újabb negyedóra múlva egy magaslatról hirtelen magyar tisztek kis csapatját pillantották meg maguk alatt. Az urak beszélgettek, órájukat nézték, és őket nem vették észre a magaslaton.

– Banda! – morogta a német. – Egyetlen partizán a pokolba küldhetné mindnyájukat.

Éleset fütyült. A tisztek az úton feléjük fordultak, és tanácstalanul néztek felfelé.

*

A tisztek valamennyien munkaszolgálatos századok parancsnokai voltak. A szentkirályszabadjai nagy táborból rendelték őket ide, hogy tankcsapdákat ásanak a németeknek. A falu körül azonban rettentés állapotban voltak az utak, a jeges göröngyökön csúszkálva, tetű módjára haladtak előre a századok. A tisztek kétségbeesetten szaladgáltak, mert látszott, hogy lekésik a találkozózt.

– Menjünk előre! – javasolta Kelemen százados, a legöregebb közülük. – Az emberek utánunk jönnek.

Aporka századost, a fegyenc-század parancsnokát különleges gondok gyötörték. Az éjjel az összes kommunista meglépett a szállásról. Együtt, zárt alakulatban távoztak. Be akarta tartani a megállapodásukat, de lehetetlennek látszott, hogy ekkora hiány ne tűnjön fel a tiszteseknek. Az őrmester azonban arcrándulás nélkül jelentette a teljes létszámot.

– Valóban nem szökött meg senki? – kérdezte később aggódva, mert az őrmester idáig nem bizonyult a kommunisták barátjának.

A ravasz paraszt bizalmasan hunyorított parancsnokára.

– Megszökhethetnek menetközben is. Az nekünk is, nekik is sokkal kényelmesebb.

Bölcselkedve tette hozzá:

– Az ördög se tudja, százados úr, hogy mi lesz ebből? Okos ember ilyenkor csak annyit mond, amennyit muszáj neki.

Egy félóra múlva aztán rájött, hogy a zászlós is meglépett a csapattól. Hasztalan keresték, nem találtak sehol. Aporka százados mérhetetlenül felháborodott.

A kommunisták, az rendben van! – füstölgött magában. – De felesküdt tisztt nem tehet ilyent. Fel fogom jelenteni!

Keresett valakit parancsnoktársai közül, akivel megoszthatná gondjait, aztán megvetően húzta félre a száját.

Gereben és Kovács kinyalnák a németek fenekét. Rajki főhadnagy meg akárkiét, aki az útjába kerül.

És valóban, alig indultak el, Kelemen javaslatát elfogadva a németek elé, a főhadnagy elkezdte szokásos fecsegését. Kifejtette előttük, milyen megtiszteltetés számukra, hogy éppen ők építhetik a németek erődvonalát.

– Megtiszteltetés – ez egy kicsit erős! – húzódott

közelebb Kelemen Aporkához. – A fiatalember megveszett!

Igen, Kelemen századosban még megbízhatott. Az öreg töprengve hallgatta végig barátja elbeszélését, aztán így szólt:

– Szerencsére nem származom katona-családból, s így nem tudom, a fiatalember viselkedését sem elítélni. S ha elítélném, akkor se szólnék róla most egy szót sem. Hallgasd csak meg a többieket . . .

– Saját testünkkel védelmezzük Nyugatot! – mondta éppen Gereben. – A szövetségi hűség . . . Századok óta . . .

– Az urak, úgy látszik, elfelejtik, hogy ez az ország a mi hazánk – tört ki dühösen Aporka. – Itt mi a magyar népet védelmezzük, és nem Nyugatot. Ez nagy különbség, urak!

– Különbség, igaz – de én erről hallgatnék a németek előtt! – felelte Kovács jóindulatúan. Kelemen százados pedig ijedten ragadta meg barátja karját.

– Türtőztessd magad!

– Elavult nézetek ezek, százados úr! – fecsegett a főhadnagy. – Keresztények vagy kommunisták – erről van szó.

A németeket az útról várták, s így nem vették észre a Sturmbannführert, amikor megjelent a halom tején. Csak a füttyére kapták fel a fejüket. Akkor

pedig elképedve látták, hogy a német üdvözlés helyett zsebre vágja a kezét, és szétvetett lábakkal, ki-düllesztett hassal megállva, állatszélidítő tekintettel néz lefelé. Még csak nem is intett nekik, hogy jöjjenek közelebb. Elvárta, hogy jól idomított kutyák módjára, füttyjelre szaladjanak fel hozzá a dombra, pedig – ezt jól tudták – idelent lesz dolga velük.

Szégyenkezve egymásra néztek, aztán lesütötték a szemüket. De a főhadnagy megindult felfelé, s ők le-verten kullogtak utána.

Aporka néhány méterrel elmaradva követte társait. De ő nem is az SS-t nézte, hanem a mellette álló civilt. Nyomban megismerte Pintért, s azon törte a fejét, hogy kerülhetett a Sturmbannführer oldalára. Az egy pillanatra sem fordult meg a fejében, hogy a férfi árulóvá válhatott volna. Különben is csak látni kellett, milyen haragos és megvető pillantással nézte a kullogó bandát, s az ember tudta, hogy csak a német háta mögött áll, de nem az oldalán.

Valószínűleg tolmácsolni hozták ide! – fejtette meg a rejtélyt.

De különös érzés volt, hogy ez a nyilvánvalóan üldözött és jogtalan kommunista mennyivel nyugodtabbnak és szabadabbnak látszott, mint ők, a szövetséges hadsereg tisztjei. Nem volt kétséges, hogy magát függetlennek, őket pedig szolgának tartja.

Elkapta azt a pillanatot, melyben Pintér is megismerte őt, s kíváncsi volt, vajon megijed-e tőle? Elégtétellel látta, hogy nem.

Bízik bennem! – gondolta, s maga is furcsának találta, hogy ez jó érzéssel tölti el.

– Fordítson! – parancsolta a Sturmbannführer Pintérnek, köszönés helyett. Ám a főhadnagy mindnyájuk nevében tiltakozott a tolmácsolás ellen. A magyar tiszték kiválóan értenek németül.

– Én ugyan nem! – vetette oda, és Pintérre nézett, érti-e a tréfát.

Így aztán a főhadnagy tolmácsolt. Jelentette a németnek a lemaradás okát, aztán, vigyázzba kapva magát, hallgatta a türelmetlen választ.

– Tarkón lövetni tízet! Majd akkor ide érnek idejében! Ezt jegyezzék fel az urak!

Pintérre nézett.

– Fordította a főhadnagy az utolsó mondatot? Akkor miért nem jegyeznek?

Szégyenkezve látta, hogy a többiek ijedten kapják elő noteszukat. Ő viszont a kisujját sem mozdította meg, s mikor a német felelősségre vonta, hidegen felelt.

– Kitűnő a memóriám.

Felvidította ez a kis győzelem, hiszen nyilvánvalóvá tette, hogy az SS-ek gőgje nemcsak a nagy maga-

biztosságuk jele, hanem inkább bizonyos magyar tisztek gyávaságának megérdemelt büntetése, és ha ellenállásba ütköznek, behúzzák a farkukat. Annál inkább bosszantotta az a lekicsinylő mosoly, mellyel Pintér nyugtázta az ő viselkedését. Mikor aztán visszamentek az útra, s a Sturmbannführer részletezni kezdte a feladatukat, ő Pintérhez húzódott, és vele szemben is megpróbált egy kis csatát nyerni.

– Látom, maga ittrekedt, Pintér. A barátai viszont elindultak Pest felé.

Evvel akarta jelezni, hogy ő megtartotta az ígéretét. És valóban, a szökevény arca felragyogott. Hanem aztán megkérdezte:

– És meg is érkeznek?

– Feltétlenül! Vasárnaponként ketten-hárman Pestre utaztak, és mindent előkészítettek. Annyira biztonságosnak látszik az útjuk, hogy még az én zászlósom is elment velük.

– Maga pedig ittmaradt, és tankcsapdákat ásat a németeknek! – csóválta erre Pintér a fejét. – Nagyon szomorú . . .

Gúnyosan szakította félbe a németet.

– Bocsánat, Sturmbannführer úr! Nem értettem pontosan a rézsű adatait. A százados úr pedig attól fél, hogy elrontanak valamit.

A német persze nem vette észre a gúnyt, és részle-

tesen elismételte az összes adatokat. Szavait evvel fejezte be:

– Pontosan teljesítsék utasításaimat! Ez a frontszakasz nagyon fontos, mert itt már Bécset védjük.

– Elemi iskolásoknak néz bennünket! – csikorogta a fogát Aporka. – Mintha még sosem láttunk volna tankcsapdát.

Pintér fölényesen válaszolt.

– Valóban annak nézi önöket. De ez nem a számoknál mutatkozik meg. Az történetesen előfordulhat, hogy egy tartalékos tiszt nem ismeri a méreteket. De azt, hogy maguk itt már Bécset védik, csak az elemi iskolások nem tudják.

– Már megint sokat enged meg magának – csattant fel, és bosszúsan hagyta abba a beszélgetést. Az SS pedig visszaolvastatta Kelemen századossal mint rangidőssel jegyzeteit, aztán még elmagyarázta, honnan fogják kapni az anyagokat és a kosztot, és végül bezárta az audienciát.

– Holnapután este nyolc óráig az utolsó árokkal is készen lesznek! Adjanak az altisztek kezébe korbácsot, s oda a dombtetőre állítsanak akasztófát. Aki nem iparkodik eléggé, azt első esetben megverik, a másodikban felkoncolják. Az akasztófákat lehetőleg ne vegyék igénybe, mert arra én akarom felkötteni

azokat a parancsnokokat, akiknek a százada nem fejezi be időre a munkát.

Aporkát végleg elöntötte az indulat.

– Fordítson! – kiáltott Pintérre. Még érezte a karján Kelemen tenyerét, de nem törődött vele.

– A fenyegetőzést pedig tartogassa saját embereinek a Sturmbannführer úr – préselte ki fogai közül. – Mi teljesíteni fogjuk kötelességünket. Lehet, hogy a Sturmbannführer úrnak és németjeinek ez csak megvédésre váró terep, de nekünk hazánk.

A német tágra nyitotta szemét.

– Hogy? – kérdezte szinte szelíden. – Ezt ismétlje meg.

– Arra kértem, jegyezze meg magának, hogy ez itt nem Ausztria területe, hanem a mi hazánk! – mondta most már németül, kifogástalan bécsi dialektusban.

A német revolveréhez kapott. Aporka százados látta a fegyver feléje forduló csövét, s aztán nem látott többé semmit. A földön hevert, s a szíve felett kibuggyant a vér.

– Legalább tudják magukat mihez tartani! – mondta az SS, aztán a tisztek szűkölő tekintetébe nézett, és kurta nevetéssel zsebre vágta revolverét.

*

Mikor a német eltette a fegyverét, azt várta, hogy a tisztek rostává fogják lyukasztani. De azok egymásra bámultak, és egymástól félve, egyik sem mert revolverért nyúlni. Csak egy öreg százados tett egy heves mozdulatot, de azt is lefogták a társai. Ő pedig fegyvertelen volt, s így tehetetlen. Ment, amerre az SS parancsolta. Csak most látta, hogy mennyi kő és dorong feküdt mindenütt a mezőn, mikor már elkésett, mert a német előreküldte, és egész úton le nem vette róla a szemét. Egy kicsit még félt is, mert ha ő lett volna a Sturmbannführer helyében, elteszi a láb alól gaztettének a szemtanúját. Hanem a német más-ként gondolkozott. Talán még örült is volna, ha tolmácsa mindenkinek elmeséli, amit látott. Legalábbis erre mutatott, hogy mihelyt visszaérkeztek a szerelvényhez, jegyzetömböt húzott elő a zsebéből, írt valamit, és elégedetten nyomta kezébe a kitépett lapot.

– Menjen be a városba, s jelentkezék ezen a címen. Alkalmazzuk tolmácsnak.

Intett Péternek, és elindult a város felé.

– Jelentkezel? – kérdezte a gyerek.

– Marhaság! Ha lenne kapcsolatom a párttal, akkor persze milliókat érő információkat szerezhetnék. De így nem lenne semmi értelme sem.

Némán gyúrták a sarat. Neki egyre Aporka halála

járt az eszében, és hol hideg, hol meleg borzongás öntötte el.

– Pokoli! Ahova megyek, mindenütt azt látom, hogy lehetne valamit csinálni, és nem tudom, hol kezdjem el. Gyalázatosan tehetetlen vagyok.

Elmesélte a történetet.

– De mi van ebben jó? – hökkent meg a gyerek.
– Hiszen meg akarta ásatni a tankcsapdákat...

– Nem tudom – vallotta be őszintén. – De nem is ő foglalkoztat elsősorban, hanem Sasék. Minden úgy történt, ahogy tervezték, nekünk pedig semmi sem sikerül, és mégsem tudom, nekik volt-e igazuk vagy nekem.

Aztán megint némán szövögette gondolatait. Am Péter, az utolsó napok eseményei után, úgy érezte, hogy több bizalomra van joga, mint eddig, s végül bosszankodva rántotta meg a könyökét.

– És most min gondolkodol?

– Ezeken a véletleneken... – A mozgalomban is egymást érték a meglepetések, de ami most történik velünk, az igazán fantasztikus. Mindenkiel találkozunk. Előbb a te századparancsnokod és az apád, aztán Homelka és az én századparancsnokom... Szavamra, ha megszabadulunk, nem merem majd senkinek elmesélni, mert azt fogják hinni, hazudozom.

– Igen! – kiáltotta a gyerek. – És valahányszor

bajba kerülünk, mindig történik valami, ami által megmenekülünk!... De nem gondolod, hogy ennek azért valami oka van?

– Oka, persze, mindennek van. De ha az ember minden véletlennek megkeresi a magyarázatát, végül elveszti szem elől a nagy összefüggéseket.

Péter hevesen rázta a fejét.

– Nincs igazad. Mesélted, hogyan vonultak el Sasek az úton, mikor ott lapultál a kukoricaföldeken. Ez a véletlen például...

– Még nem volt véletlen! – vágott közbe. – Minden eltévedt ember körbejár, s én oly közel kerültem a szállásukhoz, hogy találkozásunk már majdnem szükségszerű volt.

– De ha egy csapat SS nyomoz utánad, s te besurranva barátaid közé elmenekülsz előlük, ez már véletlen lett volna? – hadarta egy szuszra a gyerek.

– Természetesen. De mit akarsz ezzel mondani?

Péter zavartalanul folytatta.

– És találkozásunk apámmal az ő elképzelése szerint történik, vagyis észrevétlenül megyünk el mellette, az viszont nem lett volna véletlen. Sőt, az sem, ha csak beszélünk vele és továbbmegyünk. Véletlenné akkor vált, mikor megkíséreltük kiszabadítani... szegényt.

Sóhajtott egyet. Ő pedig csodálkozva nézte.

– És a te Homelkád? Ha nem tudsz megbirkózni vele, és felakasztat, nem lett volna véletlen a találkozásotokból. Ha egyszer megölnek, egészen mindegy, hogy ki akasztat fel, pityipalkó vagy egy régi ismerősöd.

– Értem már! – kiáltotta elismerően. – Azt akart mondani, hogy a véletlen nem a külvilágban, hanem bennünk lakik...

– Igen. Most utólag látom, hogy a századnál mennyi alkalmat szalasztottam el. De mert elszalasztottam, elporlottak a semmibe...

– ...és nem emelkedtek a véletlen rangjára? – nevetett ő.

– Vagy ha igen, lettek belőlük szerencsétlen vételesek. Velünk is csak azért történnek csodák, mert mindenkől azt nézzük, hogyan lehetne hasznunkra fordítani. A nyilasok bizonyára máskor is hagyták őrizetlenül autójukat, de...

– Ne is folytasd – mondta komolyan. – Okfejtésed tökéletes.

– Ez, persze, nem magyarázza magukat a találkozásokat – szerénykedett büszkén a fiú.

– No, akkor azt megfejttem én. Biztosan te is észrevetted, hogy az ember otthon mindig egy meghatározott körzetben forog. Saroknyi pontossággal egy úton megy a munkahelyére, vagy látogatja barátait.

Így aztán könnyen előfordul, hogy egy volt iskola-társad a szomszéd utcában lakik, és kilométereken haladsz vele párhuzamosan minden reggel, anélkül hogy valaha is kereszteznétek egymás útjait. Viszont vadidegen embereket ismersz az arcukról, mert percnyi pontossággal mentek el egymás mellett, mindig ugyanazon a helyen. Az ember megszokott környezetében mindig ugyanazokkal találkozik vagy nem találkozik. De ha egyszer elutazik Kecskemétre, már a pályaudvaron rég nem látott emberek rázzák a kezét.

– A mi esetünk pedig még világosabb. Most erre a darabka földre zsúfolódott össze mindenki, aki még mozgósítva van, melyet mi keresztülszeltünk délről északra. A vasúti töltésen haladva, biztos még sok ismerőst találhattunk volna a muszosok között, ha jobban megnézzük őket. Az pedig, hogy apádat viszont megismertük, igazán nem véletlen.

– Szóval, minden tisztázódott! – nevetett izgatottan a fiú.

De ő komolyan rázta a fejét.

– Minden, kivéve egy. Mert: miért nem tudtunk soha tartós sikereket elérni? Miért vesztettük el apádat? Miért nem találkoztunk olyan véletlennel, aminek segítségével tartósan megkapaszkodhattunk volna egy helyen? Miért nem volt olyan szerencsénk, amit felhasználva, fegyveres csoportot szervezhettünk

volna magunk köré? Miért telengáltunk a mozgalmi munkában is?

Kicsit elhallgatott, aztán elszántan kimondta.

– Mert az most már világos, hogy reményeinket nem tudtuk valóra váltani.

– Tehát? – kérdezte Péter. – Irány Budapest?

– Nem. Nekünk már ott sincsenek kapcsolataink. Hanem válasszunk okosabb reményeket. Elrejtőzünk az árvaházba, és bevárjuk az oroszokat. S ha megjönnek, tüstént jelentkezünk a frontra. Ott aztán fegyverrel fizethetjük vissza a németeknek, amit itt kaptunk tőlük.

– Hanem egy kérdésedre még válaszolni akarok – mondta a gyerek komolyan. – A vagon lépcsőjén sok időm volt a gondolkodásra. Addig azt hittem, mi vagyunk apám gyilkosai...

– És most?

– Tudod, szegény már nem is várt mást az élettől, mint a gyors halált. Öngyilkos lett. A pincében még mindig több lehetősége volt az életbenmaradásra, mint a századnál. Például, elkérhette volna tőled a szolgabírói igazolványt. Te nem felejtetted volna a helyében elkérni. Igaz?

– Igaz, – felelte. Magában azonban így folytatta:

Viszont elfelejtettük odaadni neki. És ez elég szomorú, fiam.

XIII. FEJEZET

– Hányadika van ma? – kérdezte Péter szűk szobácskájukban, mikor lent az árvaház udvarán végre megjelentek az orosz katonák. Ő elmosolyodott, mert neki is éppen ez jutott eszébe, és így felelt:

– De honnan tudjam, gyerekem?

Az első napokban elég kellemesen töltötték idejüket, mert jóformán szabadon jártak az egész épületben. A főnökasszony, Istenben bízva, fölöslegesen tartott minden óvintézkedést. Ha a nyilasok észrevennék a rejtőzködőket, abból az apácáknak származnék baja, ezt pedig Isten nem engedheti meg. Hanem aztán, egy szóváltás végén, a kertésze megfenyegette, és ettől egész más képzelet támadt az isteni gondviselésről. Attól fogva őket kettőjüket egy harmadik emeleti szobácskába záratta, és az ételt is mindig ugyanavval az apácával küldette fel nekik, mégpedig éjjel, mikor a zárda polgári alkalmazottai már elhagyták az épületet. Az apáca szép volt, fiatal,

néha Péteren felejtette a tekintetét, és a gyerek az egyik látogatása után pirulva vallotta be:

– Én még soha nem öleltem leányt...

Egy pillanatig úgy érezte, ez volt a legszörnyűbb mindabból, amit a gyerek szomorú sorsából eddig megtudott. Ha egy fiút megölnek, mielőtt egyszer is megismerhette volna az asszonyi test melegét, ezt minden valamirevaló férfi megbocsáthatatlan bűnnek fogja érezni. Az ösztön így ismeri el, amit az ész gyakran tagad: hogy a szerelem az élet legszebb varázsa.

Különben, mióta tető volt a fejük felett, s az apák kosztja megszorította testében a vért, éjszaka őt is szinte kivetette az ágy. Felesége minden este bejött hozzá a spalettán keresztül, s a szoba közepén megállva, okos tekintetét kutatva jártatta körül. Amikor elszakították őket egymástól, Eszter puha és fiatal asszonyka volt, még csaknem gyerek. Azóta megnőtt, a főváros legtekintélyesebb idegorvosai közé emelkedett, akinek az utasításait betegek százai vakon teljesítették. Arca keskenyebb lett, szája megkeményedett, és a legutóbbi látogatáskor észrevette, hogy halántéka felett ezüstösen csillog a haja. Tudta, hogy becsülettel kitarzott mellette; mióta vele nem oszthatta meg ágyát, nem osztotta meg senkivel, de a tizenkét év alatt lehült, megszikkadt, s az önként

vállalt aszkézis valami keserű erővel töltötte el. Ezt az új Esztert még álmában is csak a szoba közepére bírta csalogatni, az ágyába soha, bármennyire is kínozta a vére, még a bejáró apácára is inkább gondolt férfivággal, mint az asszonyra, ha belépett hozzá az ablakon. Ilyenkor aztán verejtékes testtel ébredt, szégyenkezve vallotta meg magának, hogy nemcsak várja, fél is a pillanattól, melyben először fognak kettesben maradni Eszterrel.

És így volt ez minden mással is.

Évek óta tudta, ha nem is vallotta be, hogy képtelen a kommunista politika fordulataival lépést tartani. Az esze ugyan hibátlanul működött, és megértette a fasizmus elleni összefogás szükségességét, de mikor bejöttek a börtönbe a fiatalok, s tapasztalnia kellett, mennyire megváltozott érzéssel gondolnak olyan emberekre, akiket ő csakátkozni tudott, az ő szíve elsötétedett. Az egész szemléletük más volt, mint az övé. Hasztalan látta, hogy Sas és Zsiga mi-képpen változtatják meg gondolkozásukat, és veszik revízió alá éppen azokat a hibákat, melyeket korábban ők követtek el, az ő ösztönei csak annál kerekebben utasították el a revízió gondolatát. Kompromisszumok s a nem kommunisták tisztelete – erre lehetett igent mondani, de lelkesedni érte soha. Titokban elfintorította az orrát, ha arról beszéltek neki,

hogy Bajcsy Zsilinszky Endre a Schönherz-tárgyaláson hősiiesen viselkedett.

Közben persze tudta, hogy nem a világ fog hozzá alkalmazkodni, hanem neki kell mindent előlről tanulnia. Pedig a felszabadulás után fontos megbízásokat fog kapni, és sokan várják majd tőle az útmutatást.

Csontjáig hasító izgalommal várta a késlekedő orosz katonákat, s ugyanakkor egyre jobban félt is az órától, mely azt mondja neki:

Szabad vagy! Most eredj, és végezd a dolgodat!

A szobában eltöltött hosszú napok alatt végül szinte rögeszméjévé vált, hogy azonnal a frontra kell kéreznednie. Ott, ahol a fegyverek beszélnek, nem fogják kívánni tőle, hogy pártállásuk szerint, patikamérlegesen válassza külön az embereket.

És mégis, mikor végre megérkeztek az oroszok, megszámlálhatatlan problémája között, akárcsak a gyerekeknek, neki is ez volt az első gondolata:

Hányadika van?

Persze, aztán rohantak lefelé, anélkül hogy próbálták volna megszámlálni a napokat. De ő még a lépcső fordulóin is ezen gondolkodott:

A börtönben vagy ebben a szobában nem törtük a fejünket, hogy hányadika van. Kedd vagy péntek, egészen egyre ment. Úgy látszik, az emberré válás-

nak az a legelső jele, hogy ismét értékeljük az időt . . .

A következő pillanatban kijutottak az udvarra. Jeges idő volt, de felhőtlen, tiszta az ég. Félhomályhoz szokott szemüket egy pillanatra be kellett hunyni a fény elől.

*

Amikor Kolecsnikov őrmester két fiatal katonájával belépett a klastrom udvarába, az első pillanatban nem nagyon értette, hová került. A kékruhás, fehér fityulás apácák kidugták fejüket a kapun, de nyomban visszahúzódtak megint. Rendjük törvénye szerint a klastromudvarra nem léphettek férfiak, s nemigen tudták, miképpen viselkedjenek, mikor ez a szörnyűség bekövetkezett.

– Kolostor! – morogta Szuncev, aki Zagorszokban született, és már látott ehhez hasonlót.

– Akkor ezek a lányok nem nagyon örülnek nekünk! – mosolyodott el bajusza alatt az öreg.

A főnökasszony jött elő, és méltóságteljesen hajtotta meg a fejét.

– Legyenek üdvözölve! – mondta németül. – A zárdában zsidó menekültek tartózkodnak, akik már nehezen várták magukat.

Zsidók – ezt az egyet megértették. És valóban, az

egyik kapu alól néhány idősebb ember jött elő és két kisgyerek. Gyűröttek voltak, a felnőttek szakállasok. Az arcukon leírhatatlan megkönnyebbülés és öröm. Hálás szemmel nézték megszabadítójukat, de közeledni nem mert egyikük sem.

Ekkor a másik kapuból kiugrott két fiatal férfi, és hunyorogva megállt az udvaron. Persze, feljűk fordították fegyverüket, és az őrmester megkérdezte:

– Germanszki szoldat?

– Nyet, nyet! – mondta az elöl álló, és arcán fel-fénylett ugyanaz a mosoly, amely az öreg zsidók szakállát rezgettette meg.

A három katona egymásra nézett.

A nyáron Nagyváradnál nehéz lélekkel lépték át a magyar határt. Tudták, hogy itt kezdődik az ellenséges terület. Mondták ugyan nekik, hogy a nép Magyarországon is várja a szovjet csapatokat, de nem nagyon értették. Különösen azok, akik Ukrajnából ismerték a magyar partizánvadászokat, nem sok jót vártak Hitler utolsó csatlósaitól. De minden faluban találtak embereket, akiknek az arca felderült, amikor megpillantották őket. Ezeknek boldog mosolya – úgy érezték –, ez az elégtétel azokért a szenvedésekért, melyeket rájuk mért a háború. A szuronyrohalmok után, mikor végigjárták német katonákat kutatva a házakat, újból és újból érezték, mit jelent,

hogy az Európát felszabadító hadsereg soraiban küzdhetnek.

Ekkor hozzájuk jött a két fiatalember, az egyik kissé keresve a szavakat, de egészen helyesen megszólalt oroszul.

– Kommunista pártfunkcionárius vagyok. Tizenkét évet töltöttem börtönben, nemrégén szöktem meg a fasiszták fogságából. Szeretnék azonnal a városparancsnok elvtárssal beszélni.

Megint összenéztek, és arcuk elkomorult.

Az üdvözlések örömét mindenütt ezek a fickók keserítették meg. Ugyancsak a határtól minden faluban tucatjával jelentkeztek emberek, akik régi kommunistáknak minősítették magukat. Volt olyan hely is, ahol ötszáz állítólagos párttag rohanta őket meg. Kicsit furcsának találták ugyan, hogy ez a töméntelen kommunista annyira tehetetlennek bizonyult a fasiszták ellen, de eleinte azért hittek nekik. Aztán Gátgyházán az egyik ilyen kommunista éjjel rájuk gyűjtötte a tetőt, s a nyomozás kiderítette, hogy vagyonos kulák, a nyilaspárt egyik vezetője volt. Más jelentkezők seftelésre használták fel összeköttetéseiket, ismét mások előnyöket akartak kicsikarni maguknak. A végén már jobban hittek annak, aki azt mondta, hogy idáig csak hírből ismerte a kommunistákat, mint aki politikai múltjával dicsekedett.

De azért Kolecsnikov őrmester tudta, hogy Magyarországon is voltak kommunisták, s a németeknek valószínűleg nem is sikerült mindet elpusztítani. Ez az ember oroszul is jól beszélt, így hát az öreg legyűrte a káromkodást, ami önkéntelenül is az ajkára tolakodott, és türelmesen kérdezősködött.

– Hol tanult oroszul?

– Moszkvában! – mondta a férfi. – De hogy miért és hogyan, azt csak a parancsnokságon mondhatom el.

Az őrmester döntött. Fegyveresek közé vetette a két embert és elkísérte őket abba a házba, ahol véleménye szerint az ilyen ügyekről elsősorban kellett döntenie. A szerv vezetőjének, Gromov őrnagynak jelentette az esetet, és aztán bevezette hozzá az embereket. Az állítólagos pártfunkcionárius itt is rögtön mondani kezdte a magáét.

– Bocsásson meg, városparancsnok elvtárs...

– A városparancsnokság nem itt székel! – intette le az őrnagy. – Foglaljanak helyet!

*

Gromov őrnagy az NKVD csoport-parancsnoka volt. Ő is átment mindazon a kétségen, örömmön és utálkozáson, amin Kolecsnikov őrmester vagy a hadsereg többi tagjai. De ő nem lehetett egyszerű szem-

lélője a dolgoknak. Az ő feladata volt többek között, hogy az ocsúból különválogassa a búzát és a szemetet. Gyakran panaszkodott felettesének, Voronov ezredesnek.

– Nem ismerem ki közöttük magamat. Nem tudom, miről lehet megismerni a kommunistáikat.

– Ezért nem mi vagyunk a felelősek – nyugtatta meg az ezredes –, hanem ez a spekuláns banda itt. A magyar elvtársak is csak a személyes ismerőseiket igazolják meg azokat, akik tévedhetetlenül bizonyítják, hogy vannak közös barátaik. A többit vagy haza kell küldeni, vagy hadifogolyként kell kezelni addig, amíg lesz időnk mindent kideríteni. De ez már a maga felelősségére történik, Gromov.

A felelősség pedig nem volt kicsi. Ők is küldtek az ellenséghez fasisztáknak álcázott bolsevikokat, és a fasiszták is mindent elkövettek, hogy soraik közé csempésszék az ő embereiket. Bizalmas közelbe csak azokat engedhették magukhoz, akik felől nem voltak kétségeik. Tolmácsok nélkül persze nem lehettek meg, de leginkább azokat keresték, akik nem akarták angyaloknak álcázni magukat.

Saját tolmácsára gondolt, aki minden eshetőségre készen, a szomszéd szobában várakozott. Ez a jó ember hadifogságban tanult meg oroszul, még az első világháború idején, és sem akkor, sem azután poli-

tikával nem foglalkozott. Szabó volt az istenadta, ahogy ő mondta: „úri szabó.”

– És hogy élt? – kérdezte tőle első találkozásukkor.

– Köszönöm, jól! – felelte a szabó, és arca felragyogott. – A város legelőkelőbb emberei dolgoztattak nálam.

Hát ez nem akarta őket becsapni, az bizonyos. És egyébként is igen tisztességesen viselkedett.

Am Gromov őrnagy mégsem adta fel a reményt, hogy egyszer még üldözött kommunistákat fog megszabadítani, s ezért mindenkivel igen alaposan foglalkozott, akinek szavahihetőségében csak egy hajszálnyi bizalma volt.

– Szóval, nem Eördöghnek hívják, hanem Pintérnek, és a fiú neve Schlésinger, nem pedig Csóka – mondotta, miután megvizsgálta igazolványukat. – És hol tanult meg oroszul?

A válaszra felugrott a helyéről.

– Moszkva! . . . Pártiskola . . . Hm!

Nézte a férfi sovány, komoly arcát, és az volt az érzése, hogy ilyen ember még nem került eléje Magyarországon. De nem hagyhatta magát szubjektív érzésektől befolyásoltatni, hanem módszeresen kellett mindent ellenőriznie. Kivezettette a szobából a fiút, és a magát Pintérnek nevező egyénnel elmondatta

megismerkedésük és szökésük történetét. Aztán Pintért kísértette ki, s a fiút vette elő. A két elbeszélés hajszálla egyezett. A közbevetett váratlan kérdésekre is egyformán feleltek.

– Hogy volt bebútorozva a Bazsánt háza? Milyen színű volt a jegyző bajusza?

Nem, ezek nem beszéltek össze, hanem együtt éltek át, amit elmondanak. Legalábbis a fiú maradéktalanul igazolva volt – de az nem is állította magáról, hogy párttag. Háromnegyed óra ment el eddig a kihallgatásukra, de nem sajnálta tőlük az időt. Ismét Pintért hívatta. Leültette, cigarettával kínálta meg, és aztán kíváncsian tette fel a kérdést:

– Meg tudná mondani, mi az a demokratikus diktatúra?

A férfi eddig kissé mereven ült a székén, és tartózkodva, de tisztességtudóan válaszolt, szóval, ugyanúgy viselkedett, mint a többiek, akik kihallgatáson elébe kerültek. Az elméleti kérdés hallatára egyszerre elmosolyodott, és kényelmesebb pózba helyezkedett.

– Értem – mondta. – A kihallgatás első menete befejeződött, és kezdődik a második. Kérem.

És megadta a szabatos feleletet.

Őt meglepte ez a változás, és könnyedén összeráncolta a homlokát.

– Meg kell értenie – mondta szárazon. – Nem kockáztathatjuk meg a tévedést.

A férfi újból mosolygott.

– Én kérek bocsánatot, de én az ön mesterségét igen jól ismerem. Nem arról az oldalról ugyan, amelyikről ön, de az majdnem egyre megy. Sokszor álltam Horthyék detektívjei előtt, s már megtanultam, hogy mit miért kérdeznek az embertől. Higgye el, a fasisztáknak annyit hazudtam, amennyit csak tudtam, és most szívből örülök, hogy végre valakinek az igazat is elmondhatom. Meséljem el moszkvai tartózkodásom részleteit?

– A kutyafáját! – mondotta Gromov, és idegesen simította hátra a haját.

Nem kétséges, ennek a Pintérnek nemcsak az esze, de a magabiztossága sem volt kisebb az övénél. Amit mondott, abban voltaképpen nem volt semmi helytelen. S az is természetes volt talán, hogy aki kommunistaként került eléjük, az – ahogy ő mondta – az első menet után otthon érzi magát. És mégis örült, amikor kérdésére nemmel válaszolhatott, hiszen Pintér hangja elárulta, hogy járt ott, ahol állította, és nem fog ellentmondásokba kerülni, ha előadja moszkvai tartózkodása történetét. Viszont 1929 óta sok, addig rendesnek tartott elvtársról derült ki, hogy csirkefogó, s neki már lényegében nem azt kellett ki-

derítenie, hogy járt-e Pintér Moszkvában, hanem hogy ki küldte oda, és mik voltak a szándékai.

– Inkább azt mondja el, hogyan került haza.

A felelet moszkvai része, mint ahogy sejtette is, kifogástalannak bizonyult. Ő is járt abban az épületben, melyben Pintér kapta meg a szovjet útlevelet. Úgy volt minden, ahogyan beszélte. A lengyelországi utazás története is hitelesnek látszott. Csak amikor Berlinbe értek, hökkent meg az őrnagy, de akkor nagyon.

– Hogyan? – kérdezte. – Ezt ismétlje meg. Kinek adta át az útlevelét?

– Egy németnek.

– Neve? Lakcíme?

– Pincér volt a Savoyban. Egyebet nem tudok róla.

– És maga átadta egy teljesen ismeretlen embernek a szovjet útlevelet?

Pintér arcán csodálkozás látszott.

– Természetesen.

– Természetesen?! – ugrott fel elkeseredve. – A szovjet útlevelet? Azt, amiről...? Ismeri Majakovszkij versét?

Nem, Pintér nem ismerte a híres költeményt. Persze, nem ezen múltott a dolog.

– Akár ismeri, akár nem... Magának tudnia kell,

hogy a szovjet útlevel – szent. És hogy mennyit árt-hattak nekünk a fasiszták, hogyha nekik egy ilyen fontos okmány a kezükbe került. És maga csak úgy odaadta? – egy vadidegen németnek?

Különös módon, Pintér mintha csak most értette volna meg, miért lett ő ideges. És még különösebb módon, erre egy kicsit fölényesen elmosolyodott.

– De értse meg, őrnagy elvtárs! Mihelyt átléptem Lengyelország határát, a legszigorúbb illegalitás vett körül. Ennek is megvannak a maga törvényei. Az a német elvtárs, akitől a magyar útlevelet kaptam, az Internacionálé megbízottja volt, már Moszkvában megmondták, hogy hol fogom megtalálni Berlinben. Ha én a nevét és a lakcímét kérdem, nemcsak feleletet nem kapok, de a rendőrspicliség gyanújába keveredem.

Megpróbálta megérteni Pintérét. A kihallgatás eddig nagyon jó irányban ment, maga is azt remélte, hogy végül az elvtárs igazolását fogja eredményezni. Hátha van valami igaza?

– Illegalitás . . . – törte a fejét. Nem ismerte ennek a törvényeit, gyerek volt a forradalom idején, de talán . . . Igen, talán ezt akarja mondani.

– Azt hiszem, félreérti a helyzetét. Semmi oka nincs, hogy előttem elhallgassa annak a német elvtársnak a nevét. Most az NKVD előtt beszél! . . .

Pintér vállat vont.

– Mondtam már, hogy maguknak nem hazudok. Sose láttam azt az embert, se azelőtt, se azután, és nem is sejtem, mi van vele. Talán már nem is él. A nevét pedig nem tudom megmondani.

Gromov őrnagy legyintve üzte el magától reményeit, és egy hirtelen fordulattal, egész előrehajolva, az állítólagos Pintér arcába vágta csalódását és gyűlöletét.

– Akkor azt mondja meg, hány márkát kapott a szovjet útlevéért?

*

Ötödnapja folyt a kihallgatása. De csak nagyon lassan értette meg, hogy az ügye komoly. Mikor az őrnagy avval vádolta, hogy pénzért adta el az útlevét, rettentően megsértődött. Hanem aztán azt gondolta, hogy ez is csak keresztkérdés, csupán egy kicsit élesre sikerült. Megpróbált nyugodtan válaszolni.

– A szovjet útlevel az én számomra is szent dolog. De értse meg ön is, hogy az illegális munkának is vannak szentségei, és a titoktartás áll ezek között az első helyen.

Erre letartóztatták, bezárták egy üres szobába. Néhány óra múlva Péter is melléje került. A gyerek

homloka csurom izzadság, és csodálkozva düllesztette ki nagy szemeit.

– Hogy miket kérdeztek rólad! . . .

Amikor a következő nap is órák hosszat foglalkoztak vele, megértette, hogy a vádat nagyon is komolyan veszik, és egyszerre elvesztette a türelmét. Most már ő kiabált a kihallgatásokon.

– Nem érti, ember? Gondolkozzon egy kicsit!

Bent a szobában viszont a gyereket próbálta csilapítani, aki egyre türelmetlenebbül sürgette, hogy csináljon már valamit.

– Hát nem tudod megmagyarázni nekik?

– Nézd – fejtegette ilyenkor –, mi csak ketten vagyunk, nekik pedig orosz katonák ezreit kell védeni, akik mind el akarnak jutni Berlinig.

Mint annyiszor életében, most is az adott neki erőt, hogy más előtt kellett megvédenie olyan igazságokat, melyek keserves következményekkel jártak rája is. Akkor kezdődött a neheze, mikor Pétert szabadlára helyezték. A gyerek avval búcsúzott, hogy visszamegy a zárdába, és ott várja meg, amíg szabadlára helyezik. Ő azonban már nem volt olyan bizonyos abban, hogy erre sor kerül. Az orosz tiszték, egymást váltva, órákon át faggatták, és az őrnagy legutoljára avval fenyegette meg, hogy Moszkvába viteti.

Felugrott, keresztbe tette a kezét.

– De minél előbb! – kiabálta. – Akár bilincsbe verve is. Ott majd kiderül az igazam. Ismerem a Moszkvában élő elvtársakat.

Az őrnagy a kihallgatások után egyre gyakrabban fogta a fejét, és sokszor tanácskozott helyettesével, Kartasvilival.

– Nem tudom, hogy kellene egy magyar kommunistának viselkednie, de egyre inkább azt hiszem, hogy éppen így.

– Szentelen! – dörmögte mély basszusán Kartasvili.

– Ha fasiszta, akkor szentelen. De ha hozzánk tartozik, akkor . . . Nem az az érzésed, hogy a sértett becsület kiabál belőle?

Végül Kartasvili is gondolkodóba esett.

– Az biztos, hogy Moszkvának őszintén örül.

– Nem lehetne megkérdezni Debrecent? Hátha ott vannak ismerősei?

Ám Kartasvili kételkedve rázta a fejét.

– Tudod, hogy ellentámadás készül. Nem cipelhetjük magunkkal, ha vissza kell vonulnunk. Hátra kell küldened.

A százados helyesen beszélt. De ő folyton maga előtt látta a fogoly szégyentől égő arcát, haragos tekintetét, és egyre biztosabban érezte, hogy hozzájuk tartozik.

– Nem tehetem! – szorította ökölbe a kezét. – Ha hátra küldöm, már csak egy hadifogoly lesz a sok közül, és hónapokig eltarthat, amíg kivizsgálják az ügyét.

– De mit csinálsz? – kérdezte Kartasvili.

– Még egyszer beszélek vele! – hajtotta le a fejét.

XIV. FEJEZET

Pétert késő este bocsátották el az NKVD-ről. Már nem volt kedve kimenni a zárdába, és talán a sötétben nem is találta volna meg. Azt gondolta, a kiállott szenvedések után joga van akárkitől szállást kérni, s így bement az egyik közeli házba, kiválasztott egy ajtót és bekopogtatott. Mikor nem kapott választ, lenyomta a kilincset. Az ajtó nyitva volt, a lakás üres. Rendetlenség, elszórt ruhadarabok mutatták, milyen sietve távoztak belőle a tulajdonosok. A kamrában lekváros üvegek sorakoztak egymás mellett a polcokon. Ha aranyat talál, nem esik kíséretésbe, sőt, talán kolbászról és szalonnáról is le tudott volna mondani. De gyerek volt, és két év óta csak álmában látott ingyencfalatokat. Annyira irtózott a lopástól, hogy először kimenekült a kamrából, és a szoba ablakánál állva hosszan nézte a sötét, néptelen utat, hanem aztán szépen visszasomfordált, és felbontva három üveget, kenyér nélkül kikanalazta tartalmukat.

– Ne menekültek volna el – biztatta magát.

Vacsora után alsóruhára vetkezett, bebújt a rendetlenül otthagytott ágyba, és magára húzta a takarót. Pluma paplan volt, selyemhuzattal, és virágos hímzés díszítette a párnák sarkát. De a nagy, idegen szobákban oly idegesítően recsegték a bútorok, és oly hideg, kihalt és titokzatos volt a levegő, hogy hajnalig kerülte szemét az álom.

Annyira bántotta a magány, hogy reggel azonnal visszaköltözött a zárdába. Később azonban megértette, hogy egész Fehérvár olyan, mint az elhagyott lakás. Az üzletek, kávéházak bezárva, az utcákon nappal is alig jártak, este pedig a lakásába zárkózott mindenki. A Belvárosban minden negyedik-ötödik lakást elhagytak tulajdonosaik. A várostól nyugatra megálltak a németek, s ágyúik fenyegetően meredtek visszafelé. Az emberek riadtak és bizonytalanok voltak, és senki nem tudott tanácsot adni, hova forduljon nagy bajában. Igaz, nem is nagyon kérdezősködött, mert úgy érezte, hogy ami történt, az csak a kommunistákra és a szovjet katonákra tartozik. Tudta, hogy a polgárok gúnyosan összevetnének a háta mögött, és nem akart örömet szerezni nekik. A főnökasszonynak, aki még meg is ölelgette a viszontlátás örömeiben, azt mondta, hogy barátja elutazott, de majd visszajön. Az apácák kérdezősködésére nem

válaszolt. A szovjet katonákkal próbált szóba elegyedni az utcán, és kézzel-lábbal magyarázta, mit keres. Végül az egyik a városparancsnokságra vezette. A városparancsnok, egy öreg ezredes megveregette a vállát, azt mondta, derék dolog, hogy ennyire kiáll a barátjáért, de semmit nem segíthetett, mert: „Gromov őrnagyban mind a ketten megbízhatunk.”

Tulajdonképpen azt sem tudta, Fehérváron van-e még Pintér, vagy pedig hasztalanul vigyázza órák hosszat a börtönéhez vezető utat. Végül sikerült a tolmácsot elcsípnie, és attól kapott először megbízható híreket.

– Pedig milyen tüchtig ember a Pintér elvtárs! – sajnálkozott a szabó. – Kár, hogy nem ért a politikához. Tudhatná, hogy nem kell mindig igazat mondani.

Végül azt tanácsolta, próbáljon a kommunista pártnál segítséget kérni.

– Hát már működik? – kiáltott fel örömmel, és aztán dühösen a saját bokájába rúgott: – bolond!

De a pártszervezet sem tudott vagy akart segíteni. A titkár, a városháza egyik tisztviselője, aki kihajtott ingben járt, és micisapkáját a helyiségben sem tette le, sapka alatt vakarta a fejét.

– Ebben az egyben tehetetlen vagyok.

A többiek viszont azt suttogták, hogy a titkár egé-

szen a puccsig nyilas párttag volt, csak azután fordult a németek ellen. Talán ezért is uralkodott a szervezetben olyan zűrzavar és tanácstalanság. Senki sem tudta, mihez kezdjen. Sobó elvtárs dühösen túrta hátra szőke haját.

– Ki kellene hajítani ezt az embert.

De azt már ő sem tudta, hogyan kezdje el.

A szervezet különben már külsőleg is zilált képet mutatott. A három szobában, a falak mellett, szalmazsákok álltak feltornyozva, mert éjszakára menekültek hada lepte el a helyiségeket. A kilincset egymás kezébe adták idegen emberek. Mindenkinek volt valami kívánsága, és senki sem találta meg azt, akire az ügye tartozik.

Egyre reménytelenebbül járta meg mindennapi körútját a zárda, az NKVD és a párthelyiség között, és már azon gondolkodott, hogy otthagya csapatpapot, Debrecenbe utazik, és ott próbál segítséget keresni – de végül mindig helyben maradt, mert félt, hogy szem elől veszíti barátját.

Egy délután feltűnően csinos lánnyal találkozott a párthelyiségben, aki első látásra rendkívül ismerősnek tetszett, de aztán sehogyan sem tudta eltalálni, hol találkozhatott vele.

– Nem ismer meg, Péter? – mosolygott a lány. – Pedig éhen is halt volna nélkülem.

– Nővérke! – kiáltotta örömmel, és megfogta a lány kezét.

Ám a kislány nem volt apáca. A főnökasszony bűjtatta őt is, és éppen azért bízta rá, hogy ő hordja a többieknek az ebédet. A zárdában pedig azért nem találkoztak többé, mert, fehérvári lévén, már otthon lakott.

– Otthon! . . .

Erre a szóra Péter szemét, bárhogy is szégyellte, egyszerre elöntötte a könny. Elfordult, hogy a lány ne vegye észre férfiatlan viselkedését, s így aztán azt sem látta, hogy az is egyszerre elszomorodott.

– Ne irigyeljen, Péterke. Otthonom: négy fal, egyedül lakom benne. A szüleimet elhurcolták a gettóval. A bátyámról pedig már esztendeje semmit sem tudok.

Szomorúan mentek ki az utcára. Kellemetlen idő volt, ólmos esőt vágott az arcukba a szél. A néhány járókelő szinte falhoz lapulva sietett dolgára, mert a házak kiugró eresze valamennyire védelmet adott az eső ellen. Péter udvariasan a lány bal oldalára lépett, s csak néhány lépés múlva vette észre, hogy evvel mintegy belekergette az esőbe, míg ő a viszonylag száraz részen haladt. Elpirult, és hogy zavarát leplezze, megkérdezte:

– Még nem is mondta meg a nevét.

– Irma vagyok – nyújtotta kezét a lány.

Bemutatkozás közben sikerült helyet cserélnie, s most már ő ázott. A víz az inge alatt befolyt a hátába. Irma végül észrevette a fiú kényelmetlen helyzetét, belekarolt, és közelebb húzta magához.

– Így maga se ázik annyira.

Szótlanul mentek, és elfordították a fejüket, mintha haragudnának egymásra valamiért. Pedig csak örült a két árva, hogy a keze alatt érzi a másik kezét, de ezt nagyon szégyellni valónak tartották, az isten tudja, miért.

Aztán a lány megállt egy kapu előtt, s a kezét nyújtotta.

– Itt lakik? – kérdezte Péter lehangoltan.

Álltak egymással szemben, és nem tudták, hogyan búcsúzzanak. Mikor már eléggé megáztak, azt mondta Irma:

– Különben fel is jöhet. Főzök magának vacsorát.

Elgyötörtek voltak, bánatosak, és egymástól várták a vigasztalást. De a féltékenység és a szemérem egyelőre erősebb volt bennük, mint a vágy. Péter leült a konyhaasztal mellé, és ösztönös ravaszsággal hallgatott, Irma pedig zavart sietséggel tüzet rakott, feltette a vizet, s aztán olyan buzgón tisztította a sárgarépát, mintha munkája mellett egy pillantást

sem vethetne a fiúra. Ha pedig Irma sürgölődése közben a ruhájuk véletlen összeért, úgy viselkedtek, mintha nem történt volna semmi sem.

A szobában ettek. A gettó kiürítése után egy párt-szolgálatos költözött Irmáék lakásába, hozott magával néhány bútordarabot, mely aztán nem követte gazdáját, amikor az Nyugatra menekült. Az ő egyik székét áldozták fel, hogy a szobában is meleg legyen. Irma szalvétát tett az asztalra és színes porcelán tányérokat. Az első kanál leves után a fiú hálásan csókolta meg Irma tenyerét.

Közben teljesen besötétedett.

– Elalhatna a Sanyi ágyában is! – mondta elfogódottan Irma. – De akkor forduljon el, amíg levetkezem.

Egy kisasztal állt a falnál, ugyancsak a nyilas örökségéből. Péter oda ült, és két tenyerébe temette az arcát. Közben hallotta, hogy mögötte könnyű női holmi suhog.

– Nem bírom! – kiáltotta szinte zokogva.

Irma már levetette a blúzát, kombinéban, szoknyában állt a szoba közepén. Hirtelen lebírhatatlan szájalom fogta el mind a kettőjük iránt; a fiúhoz futott, s meztelen karjával hátulról átölelte a fejét.

– Mit nem bírsz, szívem?

Kétségbeesetten ölelték át egymást, s mikor az ajkuk összeért, lehunyták a szemüket.

Reggel Péter ébredt először. Irma válláról lecsúszott a takaró. De mikor a fiú felült, hogy jobban láthassa fehér bőrét és keble közepén a kis piros bimbót, felébredt, s ösztönös mozdulattal betakarta magát. A dunna alól elfogódottan mosolygott a fiúra. De mikor látta Péter éhes, könyörgő szemét, ajándékozó mozdulattal, lassan kitakarta magát.

*

Még ebéd előtt megesküdtek az elöljáróságon. Ezt nem Irma, hanem Péter kívánta így. Az anyakönyvvezető némi veszekedés után tudomásul vette a kényszerhelyzetet, s iratok nélkül is kiállította házasságlevelüket.

Az anyakönyvvezetőtől a zárdába mentek. A főnőkasszony méltatlankodva ráncolta homlokát, mikor egymásba karolva elébe álltak.

– Nincs semmi baj, Ágota néni! – nevetett Irma.
– Itt a házasságlevelünk.

A főnőkasszony megcsókolta Irmát, s aztán nyomban sopánkodni kezdett.

– De micsoda szerencsétlenség! Az oroszok kiüri-tik a várost. Menekülnünk kell! Velem jöttök!

Mind a ketten megijedtek. Irma persze egy pillanatilig sem habozott.

– Jobb is innen elmenni! – kiáltotta hevesen. – Mindenütt máshol boldogabbak leszünk.

Bírta erővel, és nem árulta el magát a főnökaszony előtt. Csak amikor már elbúcsúztak, mondta meg Irmának, miért nem utazhatik vele.

– Akkor én is maradok! – mondta az egynapos asszony, s csaknem sírva fakadt.

– Nem! – szögezte le ő határozottan. – Te csak utazz el! Majd, ha lehet, utánad megyek.

Egy akarattal irányították léptüket otthonuk felé, de megint nem merték egymásnak megvallani, hogy mit keresnek olyan sürgősen a lakásukon.

Útközben Sobó elvtárssal találkoztak.

– Reggel óta kereslek! – kiáltotta már messziről. – Tegnap este egy vezető elvtárs érkezett Debrecenből, bizonyos Gara. Hátha ő tehet valamit a barátodért...

– A titkár bent van? – kérdezte, s csaknem megölelte a hírhozót.

– A titkár nem lehet bent, mert a titkár én vagyok. De visszamegyek veled.

Boldogan dörzsölgette a kezét.

– Más világ kezdődik, Péter! Gara elvtárs mindent egyenesbe tett!

Péter Irmára nézett, és feltámadtak benne a vágy hullámai. Aztán bocsánatkérően elmosolyodott.

– Szaladjunk! – mondta Irma és hozzátette: – Csacsi!

A párthelyiségben az elvtársak egy szovjet őrnagyot álltak körül. Csak mikor melléjük értek, hallották, hogy az őrnagy magyarul beszél.

– Igen – mondta Sobó –, ő az.

Az őrnagy idegesen vonta meg a vállát.

– Elkésett, elvtárs! Azonnal indulok vissza!

De mikor meghallotta Pintér nevét, az arca felragyogott.

– Hát megvan? – kiáltotta. – Nagyszerű!

Már nyomta is fejébe kucsmáját.

– Estére idehaza lesz!

– Elkísérhetjük? – kérdezte félénken Péter.

– De csak a kapuig!

*

Gromov őrnagy hatalmasat örült Gara igazolásának.

– Látod? – lármázott helyettesével. – Éreztem én!

Azonnal maga elé hozatta Pintért. A fogoly konokul, merev tartással lépett a szobába, és kihívóan szegte hátra a fejét. Gromov félúton elébe sietett.

– Minden rendben van, elvtárs! Igazolták!

Élvezte, hogy Pintér arcáról egy szempillantás alatt letörlődik a megbántottság, és egyszerre felragyog a szeme.

– És tudja, kicsoda? – hadarta tovább. – Gara elvtárs! Mondta, hogy együtt dolgoztak azelőtt.

Ám Pintér szemében egyszerre kihunytt a sugár.

– Gara? – kérdezte mintegy önmagától. – Nem ismerek semmiféle Garát!

Az őrnagy meghökkent.

– Micsoda?

– Nem ismerem! – mondta most már határozottan a fogoly. – Valami tévedés lehet, vagy talán – tette hozzá reménykedve – most nem a saját nevén szerepel... Nem üzent valamit?

Gromov káromkodott. Tudta, hogy Gara már nincs is a városban, és nem lehet Pintérrel szembe-síteni. De hogy mit akar ez a bolond, azt nem bírta megérteni.

– Hát maga csak azon töri a fejét, hogyan szerezhet nekünk kellemetlenséget?

Pintér keményen felelt.

– Vigyetek Moszkvába, Szibériába vagy ahova akartok. Nyomozzatok tovább! De én ezredszer is azt mondhatom, hogy történjék bármi, én nektek sohasem fogok hazudni.

Az őrnagy összecsapta a kezét. Ekkor helyettese, Kartasvili, aki eddig mindig gyanakodott a fogolyra, felugrott s átölelte Pintért.

– Bolsevik! – kiáltotta, és megcsókolta jobbról balról.

Élvezte, hogy Pintér arcáról egy szempillantás alatt letörlődik a megbántottság, és egyszerre felragyog a szeme.

XV. FEJEZET

– Aludjon a pártszervezetben! – mondta nagyon komolyan az őrnagy – és reggel egyenesen jöjjön hozzám.

De Péternek sokkal jobb ajánlata volt. Mikor látta, hogy Pintér már nem szabadul sötétedés előtt, Irmát a zárdába küldte, és saját lakásukra akarta vinni barátját. Természetesen ezt a megoldást választották. A gyerek Irma ágyát tartotta magának, titokban azon mulatott, milyen arcot vág a barátja, ha reggel kiderül a titok.

Hanem Gromov nem véletlenül küldte őt a pártszervezetbe aludni. A szovjet csapatok az éj folyamán ki akarták üríteni a város egyik kerületét, s mert ezt nem árulhatta el, így akarta biztosítani, hogy semmiképp ne kerüljenek a kiürítendő területre. A városban viszont különböző forrásokból az a hír terjedt el, hogy az oroszok az egész várost feladják, és az emberek vad riadalomban töltötték az éjszakát. Tizenegy órakor kocsi vágatott végig a kihalt utcákon.

A főnökasszony menekült néhány bizalmasával. A bujkálóknak tett jó szolgálataiért a városparancsnokság engedélyezte az éjszakai utazást. A kocsis mellett, a bakon Irma ült, és csendesen sírdogált. Hasztalan könyörgött, hogy menjenek el Péterért, a főnökasszony nem mert időt veszíteni. Akkor avval fenyegetőzött, hogy ő sem megy velük.

– Azt meg lehet próbálni – vélték az apácák. – Legfeljebb ismét beöltözl.

Negyedóra alatt kellett határoznia. De már az első percben tudta, hogy erre az egyre még Péterért sem képes. A halál gondolatát el bírta volna viselni, de hogy megint időtlen időkig kelljen rettegésben élnie, azt nem. Viszont úgy érezte, hogy menekülésével méltatlanná vált férjéhez, s mikor a jól ismert házak közelében robogtak el, azt hitte, kiszakad a szíve.

A virrasztók pedig hallották a kocsizörgést, és irigyelték a láthatatlan utasokat.

A németek hajnali négy órakor vették észre, hogy a szovjet csapatok elhagyták állásaikat. Puskalövés nélkül nyomultak előre a kiürített területen. A katonák háztól házig surranva várták azt a pillanatot, melyben ismét szembe találják magukat az ellenséggel, s eleinte minden keresztútnál elszorult a szívük. Később felbátorodva már azt hitték, hogy az egész város a kezükbe került, s ekkor gyorsabban haladtak

előre. De mikor nem messze a zárda falától sortüzet kaptak, megálltak, s a világosság beálltára halasztották az előrenyomulást. A zárda még sokáig szovjet terület maradt, Péterék lakása viszont már az első előrenyomuláskor ellenséges kézbe került.

Ők minderről nem tudtak semmit. Reggel kényelmesen öltözködtek, és megették az odakészített reggelit.

– Most pedig – kuncogott Péter – megyünk a pártba, bemutatom neked Irmát.

– Miféle Irmát? – kérdezte ő.

– Irmát. A feleségemet.

– Végre – kiáltotta örömmel, és cinkosan hunyorított. Ám a fiú megsértődött.

– Nem úgy nőültem, ahogy gondolod. Anyakönyvvezető előtt, szabályosan.

Voltaképpen nagyon mulatságos volt a dolog, de ő egy kicsit aggódva, egy kicsit irigyen mégis elkomorodott.

– Na igen! – mondta végül. – A fiatal árvák megfogják egymás kezét, és kivirágzik az életük. Mi öregek, régi társunkat keressük, s nem tudjuk, hogy ha megtaláljuk, nem leszünk-e idegenek...

Péter nem értette meg ezt a sóhajtást, úgy érezte, hogy barátja jobban is örülhetne az ő örömének. Egy kicsit feszült volt köztük a hangulat, mikor kiléptek

az utcára. Az egyik szemközti ház ablakába éppen akkor tette ki a háziasszony szellőzni az ágyneműt.

– Nézd – mondta ő. – Itt a béke.

Péter vállat vont, és befordult az első sarkon. Aztán, furcsa pózba dermedve, egy pillanatra megállt, majd visszaugrott, és rémült arccal a házfalhoz lapult. Nyomban ezután egy magas, bricsesz nadrágos férfi jött ki a mellékutcából, lábát szétvetve lecövekelte magát a fiú előtt, és kihívó hangon kérdezte:

– Mi az? Talán nem tetszik?!

– Mi? – csodálkozott ő.

– Németek!... – suttogta Péter, és behunyta a szemét.

Vele fordult egyet az utca. A férfi csizmája megnőtt, mint a templomtorony, és a házak riadtan félrehajoltak. Hanem mindez csak egy pillanatig tartott. Elég volt egy mély lélegzet, és Székesfehérvár ismét szilárdan állt a földön. Nyugodtan átment az ijedt gyerek és a pimaszkodó férfi között, s hosszan komolyan nézte az utcácskát, melynek túlsó végén egy német rohamcsapat állt. Láta, hogy a következő utca üres, s ők nem mernek kilépni rája, hanem a házak sarkával fedezve magukat, próbálják valahogyan felderíteni a terepet. Ekkor zsebre vágta a kezét és megfordult. Szeme egy pillanatra megakadt az ablakban szellőző dunnán, és furcsa dolog jutott az eszébe.

Miért ne rakta volna ki? – kérdezte magában. – Ha a németek itt vannak, talán nem kell szellőztetni az ágyneműt?

Aztán halkán felkacagott.

– Hát maga azt hiszi, hogy ha a németek visszajöttek, az ugyanaz, mintha nem is mentek volna el?

– Mit akar evvel mondani? – kérdezte gyanakodva a férfi.

– Ostoba! Ha én most lelövöm magát, s aztán a kezébe nyomok egy kézigránátot, még kitüntetést is kapok...

– De kérem! – ijedt meg a bricsesz nadrágos. – Komoly ember nem csinálhat ilyet!

Megvetően nevetett.

– Indulj! – parancsolta kurtán. – Arra mész, amerre mondom, és nem forgatod vissza a pofádat! S ha még egyszer találkozánk, ne feledd, hogy annyi időm mindig lesz, hogy beléd ereszsem az első golyót!

A németekkel ellenkező irányban, jó messzire elkísérték a reszkető daliát, s aztán még sokáig néztek, amíg fejét mereven előre tartva, sietve távozik.

– Siessünk – mondta a gyerek.

Ekkorra már egy kissé összeszedte magát. Arcán kényszerű mosoly vibrált, és mindenképpen iparkodott erősnek látszani.

– Tökfej! – nevetett ő barátságosan. – Ez az em-

ber kész. Mi pedig megpróbáljuk keresztültörni magunkat egy másik irányban.

Hanem ekkor már körös-körül szórványos lövöldözés mutatta, hogy ez nem lesz könnyű dolog. A németek megállapították a kiürített terület határait, most apró előretörésekkel próbálgatták az oroszok szándékát. Csapdától tartottak, s ezért iparkodtak minél gyorsabban körvédelmet kialakítani. A szélső házakból kikergették a lakosokat, gépfegyverekkel rakták meg az ablakokat. Ők ketten hasztalan próbálták előbb nyugat, majd észak felé átlépni a gyűrűt, útjukat elállták előbb a határról visszahúzódó lakosok, majd a német őrszemek. Akkor a zárdába próbáltak eljutni, hogy Irmáról érdeklődjenek, de az oda vezető utakon valóságos csata folyt. Az egyik sarkon két gyerek holtteste mutatta, mi vár arra, aki ebben az irányban előre merészkedik.

– Szegény Irma! – sóhajtotta Péter. – Most nem tudja, mi lehet velem . . .

– Irma, Irma! – mondta ő gúnyosan. – Fegyvert kerítettél volna magadnak, ne asszonyt. Ha csak egy pisztolyod lenne, a fejem sem fájna. Így viszont kiderülhet, hogy nem is feleséget, hanem özvegyet szerztél.

Péter nagyot nyelt, de nem válaszolt.

– Hazamegyünk és megebédelünk – mondta vé-

gül, mikor már látta, hogy hasztalan minden próbálkozás. – Meg-e-bé-delünk! Érted?

– Megebédelünk! – visszhangozta a gyerek. – Tudom a kötelességemet.

Ekkor már beszivárogtak a városba az SS-alakulatok. De még csak visszamaradt oroszokat kerestek, a magyarokat nem igazoltatták. Lakásukra szinte velük egy időben érkeztek a nyomozók.

– Nincs egy cigarettája, kamerád? – kérdezte a vezetőjüket. – A szovjet megszállás alatt zárva voltak a trafikok.

Cserébe ezért a panaszért egy marék cigarettát hagytak ott nekik.

– Fulladjatok meg! – köszönt utánuk a gyerek.

– Ha lehet akkor, mikor szívjuk a cigarettátokat! – egészítette ki jókívánságát. – Mit csinálsz avval az ágygal, öregem?

Péter elpirult. Éppen a párnát simogatta, azzal az ürüggyel, hogy eligazítja rajta a takarót.

– Itt aludt – vallotta meg végül. – Ismerted te is. Tudod, az a kis apáca, aki hordta nekünk az életet.

Így mondta: életet, s ettől a kis elszólástól nagyon megsajnálta a gyereket.

– El kéne verni a fenekedet! – támadt rá, hogy palástolja meg hatottságát. – Miért nem vele töltöt-

ted az éjszakát? Olyan időkben, mint a mostani, az ember ne hagyjon ki egyetlen lehetőséget sem, mert nem tudhatja, megisméltődik-e valaha.

Aztán ettek. Étvágytalanul, de sokat. Már korábban elhatározták, hogy nem várják meg a razziákat. Ha nem juthatnak át szovjet területre, elhagyják a várost kelet felé. És az evés is kötelesség annak, aki erőt akar gyűjteni.

Távozás előtt elkérte a gyerektől a pártszolgálatos igazolványt, és gondosan megvizsgálta.

– Huszonkét esztendő volt. Nem is kell nagyot füllentened. Tanuld meg a neved és az adataidat.

A maga pártszolgálatos igazolványát már régen elhagyta valahol, de bízott abban, hogy a jegyző úr tanúsítványa is kiegészítheti. Átkutatta zsebeit, s kiszórt belőle mindent, ami árulójává válhatott. Pétert utasította, hogy ugyanezt tegye.

– Apád képét is összetépted? – kérdezte később gyanakodva.

– Természetesen! – felelte gyorsan a fiú, de nem mert barátja szemébe nézni. S hogy ne válják gyanússá, gyorsan megkérdezte:

– És ha mégis elfognak, mi lesz?

– Megszökünk! – felelte halálosan mély meggyőződéssel.

A többit már az utcán magyarázta el.

– Ezek a németek már nem ugyanazok, akikkel a visszavonulás előtt találkoztunk...

Ekkor Péter alulról felfelé ránézett, és csibészesen nevetett.

– Inkább te lettél más magyar! – állapította meg szemtelenül.

Két úton is próbálták elhagyni a várost, de őrizték mind a kettőt. Tovább nem is erőszakoskodtak. Megvárták az éjszakát, s akkor bekopogtak az egyik városszéli ház ajtaján. Idősebb férfi dugta ki a fejét.

– Ki az?

Félretolták, beléptek.

– Semmi izgalom – mondta Péter. – Feküdjön vissza, tata. Mindjárt elmegyünk.

– Mit akarnak tőlünk? – sírt az asszony az ágyból.

– Csak az ablakukat. Jó éjszakát!

Kiugrottak a kertbe, s a kerítésen átmászva a földekre értek. A reggel már az országúton találta őket. Úgy tervezték, hogy később újból dél felé fordulnak, így kerülnek ismét az oroszok elé. Egyelőre azonban nyugat felé haladva kelthették a legkisebb feltűnést. És valóban, a németek rájuk se nézve haladtak el mellettük. Csak délfelé stoppolt le előttük egy teherautó. Nyilasok ültek rajta, árpádsávosok. A városba szállították őket, hogy az SS-eknek segédkezzenek, és

mindent elkövettek, hogy maguk előtt is igazolják fontosságukat. Leugrottak az autóról, és körülfogták a két gyalogost.

– Hát ti mit kerestek itt?

– Éppen titeket! – felelte vakmerően Péter, és elővette igazolványát.

Fintorogva adták kézről kézre.

– Ettől akár még zsidó is lehetsz!

– Motozd meg! – mondta végül a vezér.

Egy benőtt homlokú, kancsal férfi gombolta fel a gyerek kabátját, talán állati ösztönétől vezetve, egyenesen zakója felső zsebébe nyúlt. Kihúzta az akasztásról készült rajzot, és kiterítette. Ő legszívesebben fenéken rúgta volna a fiút ezért a felelőtlenységért, de a testvérek arca váratlanul felderült. A papír megint kézről kézre járt.

– Nagyszerű! – nevetett a vezér. – Ez az igazi okmány! Aki akasztásban vett részt, az közénk tartozik.

Megveregették a vállát, és felrakták az autóra. Annyira megörültek a rajznak, hogy tőle majd elfelejtették kérni az igazolványait. Végül valakinek eszébe jutott. Mikor megnézte a jegyző tanúsítványát, csodálkozva húzta fel a szemöldökét.

– Nézd csak! – adta tovább.

Senki nem szólt egy szót sem, de ő érezte, hogy va-

lami baj lesz. Ezért, mikor váratlanul megkérdezték, mióta ismeri a fiút, szemrebbenés nélkül válaszolt.

– Reggel óta. Itt találkoztunk az úton.

Péter nem értette, mire való ez a hazugság, de nem ellenkezett. Büszkén ült az autón, és szokési terveket kovácsolgatott.

Ha fegyvert adnának a kezébe! . . .

A pártszolgálatosok hadiszállásán elválasztották őket egymástól. A fiút elvitték, hogy egyenruhába öltözhessen, őt pedig visszatartották.

– Formaság az egész. A százados testvér kéreti.

Sokáig várakoztatták a folyosón. Aztán kinyílt az iroda, és hallotta, hogy azt mondja valaki:

– Ha az ördögről beszélnek, megjelenik.

Bent egy magas, sasorrú százados fogadta. A másik ördög, volt osztálytársa: Eördögh Csaba.

– Szervusz, Pintér! – mondta a százados olyan kö-zömbösen, mintha nemrég váltak volna el. És elmosolyodott.

Visszamosolygott.

– Remélem, ez lesz az utolsó véletlen találkozásom ezen az úton . . .

– Egészen biztos – mondta az egyik nyilas.

– Arra mérget vehet! – bölintott Csaba is.

*

Tulajdonképpen meg kellett volna lepődnie, hogy éppen Eördöghöt találja a nyilasok között. Diákkorukban korlátolt, de áldott jó gyerekek ismerte, aki végtelen türelemmel viselte el a terhére elkövetett ugratásokat, s bár minden alkalommal meg volt sértve, mégis együtt nevetett a nevetőkkel, nehogy még bosszankodásáért is kicsúfolják. Csakhogy annyi embert látott azóta megváltozni, hogy már semmin nem csodálkozott.

Pedig a százados jelleme mit sem változott az iskolai évek óta. Nagy kinnal elvégezte az egyetemen a jogi fakultást, de soha nem folytatott ügyvédi gyakorlatot. Rokonai behozták a Bacsó-féle alapítványhoz gondnoknak, s ebben a minőségben tökélyre vitte a pipák kiszívásának művészetét. Még ahhoz is kényelmes volt, hogy megházasodjék. Házvezetőnőket tartott, s ha rájuk unt, megkérte valamelyik barátját, mondjon fel nekik, mert zsenátnak találta, hogy személyesen intézze ezeket az ügyeit. Pénzzel viszont soha nem fukarkodott.

A frontra nem került. A hátszágban garnizonból garnizonba helyezgették, és boldog volt az a zászlóaljparancsnok, akinek sikerült megszabadulni tőle. Az ő századában minden a szolgálatvezetőn múlt. Ha vadállat volt, a legénységet vérig kínozták, ha pedig csak a panamáival törődött, akkor minden ebek har-

mincadjára került. Katonái rá se hederítettek, s bár időről időre elhatározta, hogy rendet teremt maga körül, s ilyenkor könyörtelenül büntetett, még az órák hosszára kikötetett emberek is csak vállrándítással emlékeztek meg parancsnokukról.

Amikor a horthysta tiszteket a dunántúli hadcsoportnál nyilasokkal cserélték le (néhányat ki is végeztek közülük), a győri nyilas parancsnokságról bizottság jött Ácsra, az őrnagyáért, akiből hadbírókat akartak csinálni. Ám az őrnagy tifuszban feküdt, s így a bizottság, mely eredmény nélkül semmiképp nem akart visszatérni, mint jogvégzett embert, helyette őt vitte magával. Hasztalan tiltakozott, könyörgött, beültették az autójukba, és csak a katonai törvényszék szobájában tért magához, ahol egy titkár mindenféle iratokat tett elébe aláírásra. Másnap az ügyész gratulált neki.

– Ejh, hiszen maga használható ember! Tizenkét halálos ítélet egy napon – ez még nekem is imponál.

– Micsoda, kérem? – hüledezett, hiszen egyet sem olvasott el az eléje tett iratokból.

Azt hitték, szerénykedik vagy tréfál, és egyre bizalmasabb feladatokra használták fel. Így került Fehérvárra is, hogy segítsen a Gestapónak a bolsevisták kinyomozásában.

Majd összeccsinálta magát, mikor volt barátját látta

belépni szobájába, és igazán csak ijedtében csúszott ki a száján a neve. Akkor aztán azt várta, hogy Pintér halálra fog rémülni a fenyegetések hallatára, ehelyett felkapta a fejét, és érthetetlen módon elnevette magát. Igen, nevetett, nem pedig hisztériázott – amit még csak meg lehetett volna érteni.

Persze, sem a százados, sem a nyilasok nem is érthettek meg semmit.

Mondják, hogy ha valaki túlságosan gyorsan és túlságosan sokáig mártogatja kezét felváltva forró és jeges vízbe, végül nem tudja megkülönböztetni egymástól a két folyadékot, és előfordulhat, hogy a hideg jobban égeti, mint a meleg. Így jár az is, aki az életveszélyt cserélgeti túl gyakran a megmeneküléssel. Idegei egyáltalán nem úgy viselkednek, ahogyan a megszokás elvárná. Aki már négyszer-ötször szökött a halál-marsról, az hatodszorra úgy indul el rá, mint ha ligeti sétára vinnék, csak akkor önti el a rémület veritéke, amikor újból biztonságba kerül. Az ilyen ember, ha sokáig békében hagyják, gyanakvóvá válik, és maga sem tudja, miért, de gyakran fogja el a szorongás, amikor viszont csapdába esik, egyszerűen nem hiszi, hogy baja történhet. Arcába nevet annak, aki elfogta, és pimasz válaszokat ad, ha fenyegetik. Rendszerint örültnek tartják őket, pedig viselkedésük a legnormálisabb. Aki a halálról képzeleg, amikor

akasztani viszik, az maga segíti nyakára hurkolni a kötelet. Aki viszont az életre gondol, az pusztá kézzel nekimegy a kíséző fegyveresnek, és előfordul, hogy előbb harapja át a torkát, mielőtt annak ideje lenne, hogy elhúzza a ravaszt.

A fasiszták Magyarországon megszokták, hogy az emberek bárányok módjára engedik a vágóhídra terelni magukat, és figyelembe sem vették azokat, akik kiválva a nyájból, egy csapásra farkasokká váltak. Pedig ezek száma egyre nőtt. És különösen azokon a területeken, melyekről a németek egyszer már elhajtották áldozataikat, valószínűbb volt, hogy farkast kerítenek hurokra, mint engedelmes bárányokat. Így aztán, mikor a testvérek látták, hogy ő nevet, ahelyett hogy megrémülne, azt hitték, hogy valahol bakot lőttek letartóztatásával, és szépen kisompolyogtak a szobából. Csaba pedig, miután úgyis mindig arra a sok rettenetes dologra gondolt, ami vele az utóbbi időben történt, összecsapta a kezét, és szörnyűlködve kiáltott fel.

– Hagyd abba! Mit tettél velem, te szerencsétlen?

*

Egyszerre elment a kedve a nevetéstől. Ennél a mondatnál váratlanabban és érthetetlenebbet aligha

hallhatott volna. Csodálkozva meredt Csabára, az pedig sópánkodva folytatta.

– Te panaszkodsz a véletlenekekről? Hát én? Ha az őrnagyom nem beteg, akkor ma zászlóaljparancsnok vagyok Ácson, és a fejem sem fáj. Most pedig még a te halálos ítéletedet is nekem kell aláírnom! Tudod, hogy idén lenne az érettségi találkozónk?

– Meghasad a szívem! – kiáltott fel önkéntelenül.
– Ennek a tiszteletére talán ne ítélj halálra.

– Hová gondolsz? – bámult a százados. – Akkor az én tarkómra szorítják a pisztoly csövét.

– Az pedig drágább, mint az enyém... De miért árultad el a nevemet?

Csaba megsértődött.

– Igenis, ne gúnyolódj! Hogyan választhattad egy ismerősöd nevét? Nem látod, mi történik itt? Mindenki szaladgál mindenhova, és mindig avval találkozik, akivel nem akar. Mikor aláírtad a nevemet, már el is dőlt a sorsod. Az égiek nem tűrhetik az ilyen kihívást. Hidd el nekem, bármerre vetted volna az utadat, engem is oda vetett volna a sors. Egy barátom, Nyéki százados, Győrben elcsábította egy bizonyos Farkas nevű csendőrszázados feleségét, és Pécsre helyeztette magát, hogy elmeneküljön előle. Ám a csendőrt, aki erről mit sem tudott, már három nappal előbb oda helyezte a budapesti parancsnokság, s mi-

kor barátom leszállt a vonatról, már a peronon találkozott ellenfelével, aki is mindenki szeme láttára összekaszabolta. Ha az emberek tudnák, milyen kiszámíthatatlan következményekkel járhatnak a cselekedeteik, nyugodtabban ülnének a fenekükön, és lehetőleg nem kezdeményeznének semmit.

Sóhajtott.

– Persze, az se használ mindig. Én sem tudhatom, miért épp engem választott ki erre a feladatra az isteni gondviselés?

Ezen újból nevetnie kellett.

– Gondolod, hogy engem is a gondviselés vezetett ide?

– Mi más? – csattant fel Csaba. – Vedd tudomásul, hogy én azért meg foglak menteni.

Most nézett először reménykedve barátjára. Széket húzott elő, leült.

– Ha komolyan gondolod...

– Milyen rendes gyerek voltál az iskolában, Pintér! Komolyan mondom, senki nem súgott annyit, mint te. Csak egy kicsit hadartál. És könnyen félre lehetett érteni. Emlékszel, mikor azt mondtam a sűgásod nyomán, hogy a négyzet plusz-mínusz négyzesebgyök?

– Most éppen nem emlékszem semmire. Beszéljünk talán rólam.

– Ahá! – diadalmaskodott Csaba. – Hogy hogy foglak megmenteni, ugye? Csakhogy én nem véletlenül emlékeztem a ságasaidra, barátocskám! Mert az nem is olyan egyszerű. Mert az ítéletet alá kell írnom, az nem vitás. A börtönbe kerülsz, Pintér, és onnan kell hogy kiszabadítsalak. Na, most ságj, öregem, valami okosat! Hiszen neked mindig több eszed volt, mint nekem.

Elmosolyodott ezen az apró hiúságon, s most már kezdett reménykedni, hogy hátha valóban kitalált valamit ez a tökfaj, amivel megmentheti.

– Itt te vagy az okosabb, Csabám! – mondta szerényen.

– Ugye? Az a szerencséd, hogy mi csak az apróbb emberek felett ítélkezhetünk, a kiemelkedő személyiségeket a Gestapo őrzi. Reggel, mielőtt titeket kivégezni visznek, átmegyek a Gestapóhoz, és áthelyeztetlek az ő börtönükbe.

– És mi ebben a jó? – rúgta ki ijedten maga alól a széket. – Azon az egyen kívül, hogy nem te ítélisz halálra?

– Márha vagy! Hát nem fogok én rólad a Gestapónál tényleg beszélni. Egyszerűen visszajövök érted, és evvel az ürüggyel kiveszlek a menetből. Érted? Útközben aztán szabadon bocsátlak. Csak vigyázz, hogy még egyszer kézre ne kerülj.

– Kitűnő! – szegezte le rövid gondolkozás után.

És valóban nagyon megbízhatónak látszott Csaba ajánlata. Elsősorban azért, mert saját magára nem jelentett veszélyt. Hiszen a testvérek nyilván nem fognak utánaérdeklődni a Gestapónál.

– Hát akkor ird alá az ítéletemet.

Ám Csabának még nyomta valami a lelkét.

– Egy baj azért lehet! – húzódott közelébb. – Tudod, ez nem lesz afféle parádés kivégzés. Sorba állítunk titeket, és kihajtunk a városszélre. Mármost egyszer láttam Győrött egy ilyen menetet. Ott a foglyok az egyik sarkon egyszerre szétszaladtak. Érted? A felét lekaszabolták közülük.

– A másik fele megszabadult?

– Meg. De hát nincs megírva, hogy te éppen az utóbbiak közé kerülnél. Ha viszont el tudod érni, hogy társaid nyugodtan viselkedjenek, akkor téged feltétlen bizonyossággal megmentelek.

Sóhajtott.

– Ilyen az élet. Hogy segíthessünk magunkon, néha másoknak kell víz alá nyomnunk a fejét.

– Értem! – állt fel ő. – Kitűnő tanácsokat adsz, Csaba. De most gyorsan vitess a börtönbe, máskülönben nem tudnám titkolni a testvérek előtt, hogy mennyire szeretlek.

*

– Már megint pince! – dörmögte dühösen. – A csendőrök is tisztességesebbek voltak, mint ezek.

A sötét helyiség boltíveivel és zezugaival még egészen üresnek tűnt. Csak egy távoli sarokból halatszott valami vinnyogás.

– Állat? – töpregett. – Patkányt ütöttek agyon rosszul? A virslikirály is gyűlölte a patkányokat. Voltaképpen ez elég fantasztikus.

Csak amikor megszokta a sötétséget, vette észre, hogy az egyik ablak alatt egy legényke gubbaszt, a kőfalhoz támasztva fejét.

– Mi van veled? – lökte meg a legényt. – Megkínoztak?

A gyerek feléje fordította könnytől maszatos képét, és nem felelt. Orrahegyéről és álláról piszkos pókháló lógott alá, s ez erdei törpéhez tette hasonlatossá. Hanem az arcán nem látszott ütések nyoma.

– Ne bőgj! – próbálta lábra állítani. De az csak tovább zokogott.

Fel-alá járkált a pincében, igyekezett nem odahallgatni. Lassanként azonban felingerelte ez a csendes zokogás.

– Ide hallgass, fiú! – mondta nyersen. – Sírj, ameddig akarsz, de ha ezt a vinnyogást nem hagyod abba, beléd rúgok!

– Maga is bánt? – fordult vissza alázatosan a legény. – De miért?

Megállt előtte, és zsebre vágta a kezét.

– Mert megdöglesz, ha így bögsz. Mindenáron meg akarsz dögleni?

– Hát nem muszáj? – csodálkozott a fiú.

– Nem hát! Ez nem lesz afféle parádés kivégzés. Összeterelnek bennünket, és kihajtanak valahova. Mi pedig egyszerre megpucolunk. Egyet-kettőt lelőnek közülünk, a többi megmenekül. És sehol sincs megírva, hogy éppen te maradj a halottak között vagy én.

A legény lassan felállt. Még lecsüggesztette a karját meg a fejét, de már gondolkodott.

– Nagyon csúnya vagy! – nyújtotta oda zsebkendőjét. – Töröld le magad!

Örömmel látta, hogy megtörölvén az arcát, megnézi a zsebkendőjét, és megborzong egy kicsit.

– Húha! – mondta restelkedve.

– Téged miért hoztak ide?

– Mert megpofoztam a légóparancsnokot.

– Látod? – nevette el magát. – Ezért az egy jó-tettedért megérdemled, hogy életben maradj.

Következőnek egy cingár kis zsidót rúgtak be hozzájuk. Az emberke megtapogatta a fenekét, aztán meglepően hatalmas hangon kérdezte:

– Hát maguk kicsodák?

Kötözködve felelt.

– Nem ismered az etikettet? Aki bejön, az mutatkozik be.

– Weiszberger Ottó, jubiláns – csapta össze a bokáját a kis ember.

– Hogyhogy jubiláns?

– Úgy, hogy ötödször fogom itthagyni ezeket.

– Hallod? – kérdezte a legényt. – Fel a fejfel, fiam!

Eztán már csoportosan hordták be a foglyokat. Ötöt, tízet, húszat. A pince zsúfolásig megtelt. Asszonyok is voltak közöttük, sőt, két kisgyerek is. Az egyik fogoly sírt, a másik készült a szökésre. S ebben a kérdésben a társaság egyáltalán nem oszlott meg nemek szerint. Sőt. Az egyik asszony, akit ismerősei Anna néinek hívtak, volt a leghangosabb.

– Fogom én még kikaparni a szemüket!

Ők hárman pedig embertől emberhez lépve kiválasztották a bátrakat, és szervezték a szökést.

– Jó lenne azért tudni, hova visznek? – sóhajtotta a jubiláns.

– Hová? Hová? – bosszankodott Anna néni. – Majd éppen nekünk találnak ki valami újat! Vagy a temetőhöz, vagy a híd alá. Egyszer a temető sarkáig hurcoltak el, és mégis itt vagyok.

– Jól van – mondta Weiszberger –, majd füttyölök, ha szökni kell. Így.

És két ujját szájába véve akkorát füttyentett, hogy az őr belökte az ajtót.

– Kuss vagy lövök!

*

Pétert beöltöztették, és ötödmagával kiküldték egy elhagyott villához, hogy ott üssenek tanyát. Azt még nem tudták, mi lesz a dolguk. Beköltöztek az egyik szobába, a kályhát jól megrakták összetört székekkel, és keresztben leheveredve a két pamlagon, fújták a füstöt a plafon felé. A nagyobb mulatság okából társai elkérték tőle a rajzot, és ismét kézről kézre adták.

– Én fényképezni szoktam! – mondta az egyik csibész, és a táskájából felvételeket húzott elő.

– Fényképe van mindenkinek! – vélte egy másik.
– Ez sokkal érdekesebb.

– Úgy kidugta nyelvét a vén zsidó, mintha a fenekemet akarná kinyalni vele – röhögött a harmadik.

Az első rosszkedvűen vágta zsebre fényképeit.

– Én – mondta – nem akasztatnék, azt mesélik, elélveznek a haláluk előtt. Túl jó ez nekik.

Géppisztoly van a kezemben! – mondogatta ő közben magának. – BeszéljeteK, csak beszéljeteK!

Később megjött Burke testvér, a parancsnokuk.

– Reggelig dögölhettek! Akkor kivégzésre megyünk. Este megkapjátok a parancsot. De hol a fiú?

– Itt vagyok! – jelentkezett Péter.

– Na, te is jól kifogtad az útitársadat! Kiderült róla, hogy zsidó!

– Az nem lehet – tiltakozott rémulten. – Láttam, amikor vizelt.

– Akkor katonaszökevény. Mindenesetre bent van a kivégzendők között.

Nyelve automatikusan találta meg a helyes választ.

– Mi is lövünk? Akkor engedjétek át nekem.

– Helyes! – kiáltotta Burke. – Megkapod.

(– Beszéljétek csak! Beszéljétek!...)

– Visszamész? – kérdezte valaki.

– Két ember velem jön. Elhozzák a vacsorát.

– Menjen a fiú! – mondta az, aki nem tudta elsütni a fényképeit.

– De engem még nem is képeztek ki rendesen! Szeretném megtanulni szétszedni és összerakni a fegyveremet.

– Katonás! – bólított Burke. – A fiú marad! Te jössz velem!

Wolff, a hosszú sváb, leült mellé, és megmutatta, hogyan kell kezelni a géppisztolyt.

(– Mutasd, csak mutasd!)

Mikor már értette valamennyire a fegyvert, vállára vetette géppisztolyát.

– Elfelejtettünk őrséget állítani! Én most kimegyek, és később leváltotok!

Nevettek a bolondon. Még meg is dicsérték.

Később a két ember hozta a kondért. Megtapogatta az oldalát.

– Hideg. Tegyétek a sparheltre. Majd én gyújtok alája tüzet.

A jó ötletet elfogadták. Dicsérték megint, hogy rendes gyerek. Aztán bementek a többiekhez. Ő pedig cseppet sem sietve tüzet rakott, s utána még a kezéről is lemosta a piszkot. Akkor vette a fegyverét, kinyitotta az ajtót, és leadott a két pamlagra egy-egy sorozatot.

– És most? – kérdezte aztán.

Mindenesetre rájuk zárta az ajtót, és a kulcsot zsebre rakta. Majd eszébe jutott, hogy ismert egy elvtársat, aki ideát lakik. Hátha az is ittrekedt. Szállító-munkás volt az illető, fiatal és erős. Az elvtársak nem nagyon szerették, mert folyton dühöngött és kötelet emlegetett, de hogy bátor és odaadó, azt nem vonta kétségbe senki sem. Ismét kezébe fogta fegyverét, és elindult az ismert címre. A szíve hangosan dobogott, mikor megzörgette Vladár elvtárs ajtaját.

- Ki az? - szólt ki az ajtón Vladár.

- Nyisd ki! Én vagyok!

- Ki az az én?

- Csóka Péter.

Az ajtó kinyílt, belépett. Vladár ránézett, és a revolveréért kapott.

- Gazember!

- Majd jól fenéken rúglak, akkor megtudod, ki vagyok! - csattant fel Péter. - Hol tartod az eszed?

Vladár majd a bőréből ugrott ki, mikor végül megértette a helyzetet.

- Talált kincs! - lármázott. - Hol osztogatják ezt a maskarát?

- Osztogatják - nem osztogatják, ahol én vettem, találhatsz te is. Még hatot. Meg fegyvereket is. De csak ha nem félsz a halottaktól. Tudsz még olyanokról, akik ideát maradtak?

Vladár már vette is a kabátját.

- Várj meg itt!

- Hogyne, a villában meg közben felplankolják a helyzetet. Gyertek ti oda.

Visszaérve, újból megrakta a tüzet a konyhában - kell majd a gyerekeknek a gulyás -, aztán a kapuba állt, és folytatta az öröködést.

- Soká jönnek! - sóhajtott fel türelmetlenül.

Végül is Burke testvér érkezett előbb. Vigyázzba vágta magát, úgy köszönt.

– Őrségre állítottak? – mosolygott a nyilas.

– Magamtól jöttem! Nincs azoknak gondjuk semmire! – kiáltotta olyan hangon, amelyről érezni lehetett, hogy dicséretre vár.

– Katonás! – mondta Burke, és belépett a kapun. Ő utánament, és géppisztolya tusával fejbe vágta. De aztán, mert nem tudta, él-e vagy halott, oldalra fordította, és a halántékára is sújtott egy nagyot. Végül becipelte a holttestet a többiekhez.

– Ennek legalább nem lett véres a ruhája.

A gyerekeket azonban nem zavarta a vér. Kimosták az ingeket, és a sparhelt fölé akasztották szárítani. A kabátok alatt egyelőre megtartották saját ruhájukat. Különben nem is voltak gyerekek. Két ötven év körüli ácsot hozott magával Vladár, meg egy harmincesztendő Kovácsot. A legmulatságosabb egy meghatározhatatlan korú utcaseprő volt, aki magán hagyta az egyenruháját. Kicsi ember volt, nagy bajusszal, és panaszkodott, hogy nem talál magára illő nadrágot.

– Na és? – heccelte Vladár. – Legfeljebb ez egyszerűen nem leszel olyan elegáns.

Péter visszament a posztjára. Hiába unszolták a többiek, hogy pihenjen egy kicsit, nem engedett.

– Engem már ismernek a nyilasok.

Voltaképpen magára akart maradni a gondolataival. Burke megölését nagyon meggondolatlanul csinálta. Előbb ki kellett volna belőle szedni, hogy hol kell reggel jelentkezniök. Ha ezt nem tudják, nem segíthetnek Pintéren. De remélte, hogy talán még történik valami, amivel jóvá teheti ügyetlenségét.

És valóban, este ketten látogatták meg őket. Egy nyilas és egy százados.

– Állj! Ki vagy! Jelszavat! – kiáltotta hangosan, hogy figyelmeztesse érkezésükre a többieket. Elégedetten hallotta, hogy háta mögött bakancsok kopognak a kőfolyosón.

– Barom! – mondta a tiszt. – Nem ismered Eördögh századost? A parancsnokodat?

– Új fiú, százados testvér! – mentegette a pártszolgálatos. – Még nem találkozott önnel.

– Jelszót! – harsogta ő zavartalanul. – Én arra kaptam parancsot, hogy jelszó nélkül az atyaistent se engedjem be.

– Helyes! – mondta a százados. – Volk und Panzerfaust.

Energikus mozdulattal lépett be a kapun. A másikat utánalökte ő. A bentlevők egy pillanat alatt lefogták a két embert. Vladár már emelte fel a fegyverét, hogy bezúzza vele a százados fejét.

– Várjatok! – kiáltotta. – Előbb meg kell tudnunk a kivégzés helyét.

Vladár kezében megállt a fegyver.

– Akkor mondja gyorsan, mert ütök!

– Micsoda disznóság ez? – ordította Csaba. – Kikérem magamnak az ilyen vicceket!

Aztán látta, hogy a géppisztoly tusa lassan ismét felfelé emelkedik, és sárga szemében kigyúlt a rémület. Mikor a lábuk elé esett, dögletes szag árasztotta el az orrukat. A százados a halál előtti pillanatban összezsugorította magát.

– Én mindent elmondok! – ordította rémülten a nyilas.

– Most aztán mit csináljunk vele? – kérdezte később Vladár. – Nem ölhetem meg, mert vallott.

– Te nem? – felelte Péter. – Majd én igen.

Vladár a fiúra nézett, és elröstellte magát.

– Te már eleget dolgoztál, fiam . . .

Bement a nyilashoz a szobába. A kint állók előbb ordítást hallottak, aztán pisztolylövést. Majd az ajtóban megjelent a halálsápadt Vladár.

– Védtelen volt! Nem bírtam agyonverni, mint egy kutyát.

– Kár! – mondta Péter. – Nekem nem remeg a kezem.

Az utcaseprő vállánál fogva maga felé fordította a

fiút. Hosszan az arcába nézett, majd sajnálkozva mosolygott.

– Azért ne feledd el, hogy ember vagy, fiam. Különben az egész nagyon jól hatott. Ordítás, lövés – legalább elhiszik, hogy nyilasok vagyunk.

*

Reggel nem csatlakoztak az őrséghez, mert attól tartottak, hogy a sok idegen arc feltűnhetik. Két-háromszáz méterről követték a menetet. Ez az elrendezés nem tűnt fel senkinek, mert a nyilasok azt hitték, hogy nekik ez az utasításuk. A századost nem várták meg, mert már este bejelentette, hogy a Gestapóra megy. A helyettese még örült is, hogy nem kell megosztani a dicsőséget, és elindította a menetet.

Péter messziről is megismerte barátját.

– Ő az! – mutatta meg mindenkinek. – Ne veszítétek szem elől.

Vladár a fogát szívta.

– Nem tudom, mi lesz... Itt a városban nem kezdetünk semmit. A temetőnél közéjük lövünk.

Kevés civil volt az utcán. A korai járókelők a kapuk alá húzódtak, és utálkozva nézték a nyilasokat. Csupán egy öregasszony állt ki a járdaszélre, s rázta az öklét a foglyok felé.

– Csirkefogók! Gazemberek! Zsidók!

Egyre trágárabban szitkozódva utcahosszat követte a menetet, aztán kifulladásra megállt. Akkor egy jól öltözött férfi lépett ki a kapu alól, mintha véletlenül tenné, fellökte a vén boszorkányt, majd föléje hajolt, és sajnálkozva segítette fel.

– Bocsánat, asszonyom . . .

A kis jelenet egy pillanatra magára vonta a figyelmüket. Mikor az éles füttyre visszafordultak, már csak azt látták, hogy a foglyok körülbelül fele rohanva tűnik el a mellékutcában. A nyilasok pánikba esve szaladgáltak fel és alá, nem mertek azonnal a menekülők után szaladni, nehogy a csoport másik része is szétszaladjon. Leadtak egy-két sorozatot, de leginkább a házokról verték le a vakolatot velük. Csupán két menekülőt találtak el és egy öregasszonyt, aki a menet előtt egy üzlethelyiség ablakába húzódott. Végül a kísérők rendet csináltak, és egy részük megkezdte az üldözést. Ők persze rögtön futni kezdtek, és befordultak azon a sarkon, amerre Péter Pintért vélte menekülni. De már csak a szaladó testvéreket látták maguk előtt, s azok is csakhamar elmaradtak, hogy átfésüljék a házakat. Csak három fegyveres futott kitarthatóan tovább. A sortűz hallatára, a házak kapuját gyorsan becsukták a lakók, úgyhogy aki az első percekben nem ugrott be valahova, a közelben már

nehezen találhatott búvóhelyet. A három nyilas végül utol is ért egy menekülő, ősz hajú asszonyt. Kettő tovább rohant, a harmadik pedig elkapta a néni kontyát. Arra az visszafordult, és körmével üldözője arcának esett. A következő pillanatban Vladár, futtában elhaladva mellettük, fegyverével vesén ütötte a pártszolgálatost, aki nyögve összeesett, ők pedig szaladtak tovább.

Itt, ahol már a lakásokba nem hallatszottak be a sorozatok, lehetett nyitott kapukat találni. A két nyilas tanácstalanul megállt, és ők is lassítottak. Ekkor kinyílt egy emeleti ablak, egy férfi hajolt ki az utcára.

– Erre, testvérekl – ordította. – Ide menekült!

– Mindegy, akárki! – sóhajtotta Péter. – Gyerünk.

*

Most aztán az életéért futott, és nem törődött az-
zal, milyen közönsége van. Nagy ugrásokkal válto-
gatta az irányt, hogy nehezebben találhassák el há-
tulról. Majd, amikor már nem hallott újabb lövése-
ket, leszegte a fejét, és a gyorsaságát igyekezett fo-
kozni. Addig szaladt, amíg ki nem hagyott a lélegze-
te. Akkor beugrott az első nyitott kapun. Csak a lép-
csőházban jutott eszébe, hogy nem nézte meg, lát-

ják-e az üldözők. Kilesett a kapun: még mindig üres volt mögötte az utca. Fáradtan felballagott az emeletre, és ott megállt, hogy egy kicsit kifújja magát. A szomszédos ajtó kinyílt, és útrakészen egy házaspár lépett ki rajta. Félretolta őket, és átlépett a küszöbön. A férfi elkapta a karját.

– Hová? – kiáltotta. – Mit akar?

– Majd bent elmondjal – mondta az asszony, s az előszobába tolta mindkettőjüket. Az ajtót csendesen húzta be maga után.

Az asszony magas volt, szép arcú és tiszta tekintetű. A férj petyhüdt és eunuch módra öreges. Szájaszéle idegesen remegett.

– Nos? – sürgette a feleletet.

– Üldöznek – rejtselek el.

– Én? – kiáltotta a férfi. – Maga bolond!

Az asszony viszont kinyitotta a szobaajtót.

– Tessék.

Bent a férfi dühösen az ágyra vágta kabátját.

– Jó! De ha itt keresik, én magam fogom feljelenteni.

– Eddig azt mondtad, gyűlölöd a németeket! – mondta undorodva a felesége.

Olyan különös volt az egész. Mintha a két ember valami rég húzódó családi veszekedést folytatott volna, amelynek ő nem ismerte az eredetét, és nem is

volt hozzá semmi köze. Aztán az asszony őt is bevonta a vitába.

– Ilyen emberrel kellett leélnem az életemet!

– Gyűlölöm, na és? – mondta a férfi. – Persze hogy gyűlölöm. De ez egészen más. Családos ember vagyok.

Feleségére nézett, és elakadt a szava.

– Jó, jól Pihenje ki magát.

A férj az ablakhoz állt, és kinézett az utcára. A ruhán át is látszott, hogy kövér háta undorítóan remeg. Az asszony sötéten nézte az urát, aztán megrázódott, és így szólt:

– Csinálok egy csésze teát.

Ekkor a férfi meglátta az utcán tanácstalanul forgolódo nyilasokat. Ijedten feltépte az ablakot.

– Erre, testvérek! Ide menekült!

Az asszony megragadta az ő karját.

– Gyorsan! Megmutatom a hátsó kijáratot.

Annyira azonban nem sietett, hogy ne kiáltott volna a férjére.

– Vele megyek! A lábamat nem teszem többé a lakásodba!

A férj szédülten roskadt egy székbe.

– Én nem akarok ennek az úrnak ártani, de...

Gyengéden félretolta az asszonyt, és levette kabátját, az ágyra dobta, a férfié mellé.

– Ha nem akar ártani, nincsen semmi baj. Majd én is bizonygatom, amit kiabált.

– Megőrült? – kiáltott az asszony. – Mit akar bizonyítani?

– Hogy ebbe a házba futott a menekülő. Ránk nem fognak gyanakodni, hiszen mi hívtuk be őket. Csak kellő időben figyelmeztesse őket a hátsó kijáratra.

– Ha beszélsz, esküszöm, akasztófára juttatlak téged is – fenyegetőzött az asszony, és sietett ajtót nyitni. Megálltak a folyosón, és messziről kiáltották a testvéreknek:

– Kutassák át a lakásokat! Láttuk, amikor befutott a kapun!

– El kell állni a hátsó kijáratot! – tette hozzá az asszony.

Előbb megnyugtatta, hogy csak két fegyveres érkezett, hanem aztán elszomorodott. Kifinomult füle hallotta, hogy újabb csizmák kopognak a lépcsőház kövén. Valóban, a fordulóban feltűnt öt újabb pártszolgálatos.

Közben a férj is az ajtóhoz botorkált, és félénken dugta ki a fejét.

– Ti kutassátok át a lakásokat! – utasították a régiek az újonnan jötteket. – Maguk pedig mutassák a hátsó kijáratot!

A férj indulni akart, de a felesége hátratolta.

– Majd én.

Az újonnan jöttek vezetője, egy feltűnően mély hangú fiatalember, mérgesen nevetett.

– Te csak ne parancsolgass, testvér! Megnézzük együtt az udvart, s aztán kutatunk.

Karonfogta a remegő férfit, és visszavitte a szobába.

– Szedje már össze magát.

A kövér ember megtörölte a homlokát, aztán leült egy fotelba és hátratámaszkodott. A következő percben a szeme kidiózott a rémülettől. Az ajtóban egy fiatal pártszolgálatos állt, és hanyagul babrálta fegyverét.

– Csakhogy megtaláltalak! – hallotta a férfi és megremegett:

– Mindennek vége.

Aztán megrökönyödve látta, hogy a szökevény felugrik, és jobbról-balról megcsókolja a pártszolgálatost.

– Péterkém! fiam!

– Teremtő atyám! – hunyta be a szemét.

– Ki tudsz vinni a kapun? – kérdezte ő.

– Nem fontos – mosolygott büszkén a gyerek. – Megvárjuk, míg visszajönnek a fiúk.

– Miféle fiúk? ...

Az asszony lépett be először. Arca halálsápadt volt, de a szeme ragyogott.

– Ezek férfiak! – sziszegte férjének.

Fesztelenül bámulta a szőkevény formás combjait, amíg az magára húzta a nyilas egyenruhát. Aztán nagyot sóhajtott:

– Magukkal visznek?

– Ó, kérem – tiltakozott Vladár –, nincsen semmi baj. Ha maguk nem fecsegnek, mindenki azt fogja hinni, hogy a nyilasok utolérték és agyonverték két szőkevényt.

Aztán a többiekhez fordult.

– Gyerünk!

– Köszönöm – szorította meg ő előbb a férj, aztán a felesége kezét.

A kövér ember a szájaszélét rágva bámult utánuk.

– Rettenetes! – suttogta maga elé. – Az ember most már azt sem tudhatja, ki látogatja meg.

– Ó! – gúnyolódott az asszony. – Se ezek, se azok – egyikük se reszkírozna rád egy golyót.

Ekkor a férfi felugrott, és párnás kezével ütlegelni kezdte a nőt.

XVI. FEJEZET

Kétnapos havazás után kitisztult az ég. Az erdész kunyhó ablakán át nézték, hogy csillog a távoli dombok oldalán a nap. Arról érkeztek az erdőbe, és azóta itt rostokolnak, és hasztalan vitákkal fecsérlik az időt. Közben élelmiszerük is elfogyott, és végleg határozniok kellett, hogy mit tegyenek. Az erdész a sarokban kuporgott a sámlin, és mérgesen nézte a tanácskozót. Dühös volt az öreg, mert mióta itt ültek a nyakán, dolgára sem eresztették egyedül. És hiába próbálta, éjjel sem tudott megszökni tőlük.

– Így félnek az urak? – gúnyolódott egészen nyíltan. – Ugyan miért?

Ők viszont arra vigyáztak, hogy az erdész ne hallgathassa ki beszédüket.

– Legalább ne havazott volna! – panaszkodott az asztalnál Vladár. – Ha elmegyünk, itt marad a nyomunk.

– Vagy pedig éppen ez a szerencsénk! – vitatko-

zott ő. – Ha kutyákkal nyomoztak utánunk, másként már rég a nyakunkon lehetnének.

Az utcaseprő kivette szájából az üres pipát, és szárával az asztalra ütött.

– Nem mindegy? Ha így van, ha úgy, itt nem maradhatunk. Élelmünk nincs, lőszerünk kevés. Vagy át-törünk az oroszokhoz, vagy kapcsolatot kell találnunk a faluval. Erről határozzunk. A többit ráérték eldönteni, ha megint a mienk lesz Fehérvár.

Egymásra néztek, és senki nem felelt. Hiszen épp ezt nem tudták eldönteni.

– Más országban is vannak partizánok – heveskedett Vladár. – Azoknak sem jobb a helyzetük.

– Tisztázzuk az alapfogalmakat – mondta ő. – Csak az partizánkodhatik, akinek kapcsolatai vannak a néppel. Mi pedig nem ismerünk itt senkit. Miért nem merünk mi megbizni a népünkben, miért mernek ők?

– Majd én megmagyarázom – mondta az utcaseprő. – Én ugyanis már voltam partizán, Szibériában. Nos, ott mi volt a helyzet? Volt, ahol kevesen tartottak velünk, volt, ahol sokan. De a legrosszabb helyen is mindenki tudta, hogy mit akar, a vörösöket vagy a fehéreket? Számítani lehetett rájuk. Itt pedig az emberek rohannak fel-alá, mint a bolondok. Most már nagyon félnek a németektől, sőt többségben gyű-

lölük is őket. De azért az oroszokat nem akarják. Vagy csak nagyon kevesen. Ma egy kicsit hajlandó segíteni, holnap mást gondol, és ha nem is árul el, tétlenül nézi, hogy mások elfogjanak. Egy kicsit így, egy kicsit úgy . . . erre nem lehet építeni.

– Igaza van – bólintott. – Érted ezt, Péter? Ez a válasz arra, amit Fehérvárnál még nem tudtunk megérteni. Hogy egy kicsit már megindult az ellenállás, lehetővé tette, hogy gyakran legyenek szerencsés véletlenek. Igen, így van. Tartósabb kapcsolatokhoz az a fél év kellene, amiről a vonaton beszéltem neked.

Megvakarta a fejét.

– De itt van például ez az öreg. Vele miért nem merünk szót érteni?

– Hogy mernénk? – szólt közbe Péter. – Folyton szökni akar.

– Éppen ez bizonyítja, hogy merhetünk. Ő ugyan-
is úgy tudja, hogy mi nyilasok vagyunk. S ha tőlünk szökik, azt biztosan nem németbarátságból teszi.

Az erdész megérezte, hogy róla beszélnek. Felállt, és az asztalhoz lépett.

– Most már aztán engedjenek el! – mondta elszántan. – Nem rostokolhatok itt maguk miatt. Mitől félnek? Vigyáz magukra a német hadsereg.

Nem várta meg, amíg a kollektíva eldönti a kér-

dést, hanem saját felelősségére végleges helyzetet teremtett.

– Éppen tőlük félünk. Látja, civilek is vannak közöttünk.

Az öreg csodálkozva kapta fel a fejét, de nem felelt.

– Jó – mondta az utcaseprő. – Ha már elkezdted, mondd végig. Mi nem vagyunk nyilasok.

– Megmutassam neki? – vihogott fel Péter. – A nyilasoknak nem mutattam meg, de neki megmutathatom.

Mind nevettek. A fiú két napja nem borotválkozott, s most vetkezés nélkül is látszott rajta, hogy zsidó. És Péter egyébként sem találta a helyét. Hol ki akart menni a kunyhó elé, hogy hőembert építsen magának, hol a sarokba húzódott, és órákig lógatta a fejét. Már mindenkinek elmesélte házassága történetét, és szemérmetlenül panaszkodott.

– Legalább fényképem lenne róla. Most, ha rá gondolok, apácaruhában látom magam előtt.

– Mindegy az – ugratta Vladár. – Meztelenül úgy sem fényképeztette le magát.

Az erdész előbb a három civilruhást nézte, akiket még elvittek magukkal szökésük előtt – különben az az ürüggyel hagyták el a várost, hogy őket kísérik valahová –, majd a gyerek vörös szakállát.

– Akkor valami partizánfélék lennének? – kérdezte végül bizonytalanul.

– Igen – felelte Vladár.

– Nem – tiltakozott ő. – Igaz, megöltünk néhány nyilast, de partizánok nem vagyunk. Nincs kapcsolatunk a lakossággal. Nem tehetünk mást, mint hogy megkeressük az oroszokat.

Az orosz szóra az öreg elfintorította az arcát.

– Rám ne számítsanak! – mondta, és a helyére ment.

– Tessék! – suttogta Vladár. – Szót értettél velem...

Az utcaseprő vállat vont.

– Vele vagy nélküle – majdcsak megy valahogy. Csak egymással ne veszekedjünk.

Péter közben megunt a vitát, és az ablakhoz állva nézte a hómezőt. Egyszerre a szeme elé emelte a kezét.

– Németek! – mondta habozva. – Legalábbis azt hiszem.

Az ablakhoz tolongtak valamennyien. És valóban, a dombtetőn egy szakasz német jelent meg, s némi tárgyalás után megindultak az erdészkunyhó felé. Két kutya futkosott a csapat előtt.

– Csak nem minket keresnek? – kérdezte valaki.

– Mindegy! – mondta az utcaseprő. – Először is

vizsgálja meg mindenki a fegyverét. Aztán válassza ki az emberét. Ha közelebb érnek, lövünk.

Péter erre a fordulatra váratlanul felvihogott. A May Károly-regényekből ismerte a jelszót: „Ne pazaroljuk a lőszert! Mindenki válassza ki az emberét.” Bár az utóbbi napokban ő harcolt legtöbbet, mégis most érintette meg először a háború romantikája.

– Mozogjatok már! – kiáltott fel türelmetlenül.

Csakhogy a németek valóban őket keresték, és igen óvatosan közeledtek. A holttestek megtalálása után a farkaskutyák a város széléig kiszimatolták az útjukat, és most átfésülték a vidéket. Rajvonásban nyomultak előre, és a kunyhótól jó messzire megállva, gyanakodva néztek körül. Az egyik kutya orrát ég felé emelve szimatolt.

– Lőjünk? – kérdezte izgatottan a gyerek.

– Nem találsz ilyen messziről, ostoba! – dörmögte az utcaseprő.

Az öreg csendben felállt, és kinyitotta az ajtót.

– Hát ha maguk komolyan gondolják – mondta –, akkor én majd idecsalom őket.

Fütyentett kutyájának, kilépett a hóba, és megindult a németek felé. Az ajtót behúzta maga mögött.

– Ha elárul... – suttogta Vladár, de mindjárt ki is igazította magát: – nem, nem árul el.

A németek megörültek az erdésznek. Integettek neki, jöjjön közelebb.

– Nem látott erre négy vagy öt nyilast? – kérdezte őrmesterük.

– Hogyne láttam volna! – felelte tempósan, tört németiséggel az öreg. – Nálam töltötték az éjszakát, aztán továbbmentek.

– Ugye mondtam! – kiáltott fel az egyik német. De az őrmester kételkedve rázta a fejét.

– Látnunk kellene a nyomukat.

– Azt már rég belepte a hó.

– Lehet! – határozta el magát az őrmester. – Vélünk jön, és a parancsnokságon elmondja, amit tud.

Nagyszerűen idomított vizslája döntötte el végül a sorsukat. A kis szuka nagyon tetszett a farkaskutyáknak, és mindenképpen udvaroltak neki. Mikor az erdész alig hallható cuppantással visszaparancsolta a kunyhóba, utánarohantak. A kunyhó előtt a szuka megállt, vinnyogva kaparta az ajtót.

– Hadd eresztem be már azt a kutyát! – mondta az öreg, és megindult visszafelé. S mert a németek hiába szólongatták az övéiket, dühöngve utánamentek.

– Ha azt mondom: most! sarkig rántod az ajtót – parancsolta Péternek az utcaseprő. – Pintér elvtárs lő először, utána én.

A kovács az ablaknál leste a németeket, és karjával jelezte, mikor elérték a keresztutat.

– Most! – kiáltott az utcaseprő.

Ő lőtt először, de a németek egyik kutyája karjának ugrott, és félrelökte a fegyver csövét. A kis ember azonban a kutyákba eresztette az első golyóját, csak aztán adta le a németekre a sorozatát. Az erdész mintaszerű gyorsasággal vetette földre magát, és később azt állította, hogy a feje felett süvítettek el a golyók.

– Így csináltuk ezt mi Szibériában! – büszkélkedett az utcaseprő.

Ő felhúzta kabátja ujját, és megnézte karján a sebet.

– Micsoda foga van a bestiának! A kabáton át megharapott.

Szerencsére felületesek voltak a sérülései, még csak be sem kötözték.

– Szedjék össze a fegyvereket és gyerünk! – rendelkezett az erdész.

– Gyerünk, de hova? – kérdezték egyszerre többen is.

– Az majd kiderül! – mondta komolyan az öreg, és elindult előre. Hasztalan kérdezték, nem felelt. Csak a kutyájának vetett oda néha egy-egy szót. Jó egyórás út után azonban hirtelen megállt.

– Maguk maradjanak itt. Én még egy kicsit előre-
megyek.

– Úgy látszik, komoly dolog! – suttogta ő az ut-
caseprő fülébe.

Az öreg pedig előrement vagy ötven lépést, aztán
megállt és mindenféle füttyjelet adott, amire hamarosan
válasz érkezett. Aztán megzörrentek a bokrok,
és kilépett három német katona. Az első közülük
oroszul kérdezett valamit, és az erdész szlovákul fe-
lelt neki.

*

Vlaszenko őrmester a háború kezdete óta a felde-
ritőknél harcolt, és sokszor járt az ellenség háta mö-
gött. Az évek során egyszer sem sebesült meg, és em-
bereit is többnyire sikerült épségben visszavezetnie.
Az utolsó bevetésnél aztán elhagyta a szerencséje. A
front túlsó oldalán csapdába szaladtak, és már az első
összezapásnál sokan meghaltak közülük. Végül azért
szabadultak meg, mert nem visszafelé menekültek,
hanem előre az ellenséges területen. Hatan maradtak
életben, azok közül is három súlyos sebesült. Bevet-
ték magukat az erdő sűrűjébe, és a földbe kunyhókat
vájtak maguknak. Azt hitték, sikerül teljesen észre-
vétleneknek maradniok, s meglehetősen biztonságban

éreztek magukat, ám egy este – lőtt vaddal a hátán – beállított tanyájukra az erdész.

– Nem volt az lőtt vad! – szakította félbe Vlaszenko elbeszélését szégyenkezve az öreg. – Hurokkal fogtam, mint a vadorzók.

– Micsoda ember! – nevetett Vlaszenko jókedvűen. – Nem hagyja magát dicsérni. Pedig a német egyenruhákat már ő szerezte nekünk. Azt mondja, a raktárból – de mi ezt nem hisszük el neki.

– Mert nincs szemük – morogta az öreg. – Mind vadonatúj. A sógorom csente.

A kis csapat különben minden előkészületet megtett arra, hogy visszakerüljön az övéihez. Csak nem akarták elhagyni a sebesültjeiket.

– De ha ti is jöttök, elvtársak, azonnal indulhatunk.

– Jurij Vlagyimirovics és a sztari papa minden éjjel felderítésbe mentek! – lelkesedett az egyik kis katona. – Képzeltetik, hogy megijedtünk, mikor az öreg két napig nem jelentkezett... Aztán hallottuk a lövéseket.

Most aztán ők mesélték el, mi történt velük. Vlaszenko átölelte az utcaseprőt.

– Én is szibériai vagyok.

– És te? – kérdezték aztán tőle. – Te hol tanultál oroszul?

– Ahol megtanítottak – mosolygott csendesen.
– Viszont németül is kitűnően beszél! Jó lesz, ha ruhát cseréltek vele! – ajánlotta az erdész.

Ruhát cseréltek, és aztán elindultak – végre kelet felé. A sebesülteket hordágyon vitték magukkal. A németek elpusztítása után nem maradhattak tovább ezen a helyen, és az öreg szerint az idő is nekik kedvezett.

– *Csak éjfél után kel a hold!*

Abban egyeztek meg, hogy ha felfedezik őket, azt mondják, hogy a három civilruhába öltözött kémeket kell átcsempészni a frontszakaszon az oroszok háta mögé. A fegyverüket csak akkor használják, ha ezt nem sikerül elhíttetniök.

Minderre azonban nem került sor. Vlaszenko kitűnően vezetett. Csendben kacskaringóztak a földelken, és egyes helyeken mélyen előrehajolva szaladtak át. Az erdész Vlaszenko oldalán haladt, és azt figyelte, mikor jelzi a kutyája emberek közellétét. Ha aztán a kutya jelzett, mielőtt továbbmentek volna, a két vezető halkán tanácskozott. Egyszer olyan közel haladtak el a németek mellett, hogy hallották a beszédjüket is, de ebből sem lett semmi baj.

Később egy kis erdő szélén megálltak.

– Egy falun fogunk keresztül menni – magyarázta Vlaszenko –, az már a frontvonal. Én megyek előre.

Volkovval. És ti mögöttem jöttök. Mindig úgy, hogy legalább két ház legyen közöttünk. Megvárjátok, amíg én továbbmegyek, és felemelem a kezemet. Akkor arra a helyre futtok, amit utoljára hagytam el. Ha őrszemmel találkozunk, megpróbáljuk elnémítani. Ha észrevesznek, azonnal lövünk, és fegyverrel törjük át magunkat. Tárgyalásokkal itt már nem vesztegetjük az időt, mert a falun túl a senki földje következik.

De itt sem talákoztak németekkel. Vlaszenko ugyan a falu túlsó szélén megállította őket, és késsel a kezében óvatosan előrecsúszott, de aztán intett, hogy jöjjenek utánuk. Itt már be is várta őket.

– Becsapott! – mondta csalódottan, s egy gazdátlan lóra mutatott, mely az árok partján lógatta fejét.

A falun túl egy mély útra jutottak, azon mentek tovább. Az őrmester egyre nyugtalanabb lett, majd megállt.

– Szégyen! – tört ki haragosan. – Üres kézzel nem megyek haza. Várjatok ránk egy óráig, ha nem jövünk, induljatok tovább! A parancsnokságot átveszi Grigorij szakaszvezető.

– Hova mentek? – kérdezte az utcaseprő.

– Nyelvet fogni.

– Vigyetek magatokkal! – kérte ő Vlaszenkót, és az némi habozással beleegyezett. Figyelmeztette őket,

hogy most még óvatosabbak legyenek, mert előlről nehezebb megközelíteni a frontot, mint hátulról. A falu szélén már a hasukon csúsztak tovább. Nem messze attól a helytől, ahol a ló állt, két német katona támaszkodott a kerítésnek, és csendesen beszélgettek. Ők lélegzetüket visszafojtva lapultak a földön, és megvárták, amíg az egyik bemegy a házba. A másikat szerették volna megfogni, de a kerítés miatt sehogy sem tudtak a háta mögé kerülni.

– Bemászom a kertbe – suttogta az őrmester.

De ő jobbat tudott, és az oroszok elfogadták a javaslatát. Visszalopózott a lóhoz, megfogta a kantárját, és teljes magasságban kiegyenesedve megindult a német felé.

– Te vagy az, Johann? – szólította meg már megszűről.

– Én – felelte a katona és ásított. – Te ki vagy?

Szerencséje volt, a két katona közül az volt a Johann, aki kint maradt. Ezt a beszélgetésből ugyanis nem tudták egész pontosan megállapítani. Most már csak húznia kellett az időt, hogy a két orosz közben a német háta mögé kerülhessen.

– Ne tréfálj, Johann, hiszen ide beszélted meg velem a találkozózt.

– Én? – csodálkozott az. – Miért?

– Ej, hát a ló miatt.

Közben egész a németig ért. Az előrehajolt, hogy a sötétben felismerje, kivel beszél. Ő egy előrenyúló állat látott maga előtt, és nem bírta magát visszatarítani, teljes erejével odaüött. A német hátratántorodott, és Vlaszenko karjába zuhant, aki elkapta a torokát, míg Volkov pisztolya agyával fejezte be, amit ő elkezdett. Aztán egymásra néztek, felkapták a németet, és elindultak visszafelé.

– Bocsássatok meg! – súgta közben. – Nem bírtam ki, hogy legalább egyszer ne üssek vissza nekik!

Társaik izgatottan várták őket.

– Most aztán siessünk! – türelmetlenkedett az erdész.

– Éppen itt? – nevetett Vlaszenko. – Most vagyunk a legnagyobb veszélyben. Odaát nem tudják, hogy jövünk! Menjen minél lassabban, úgy figyelje a kutyáját, hogy attól függhet mindnyájunk élete. Sze rencse, hogy a mieink felől fúj a szél.

Most már mélyen előrehajolva kellett járniok. Vlaszenko még a két könnyebb sebesültet is lábra parancsolta, a harmadik hordágyát szinte a földön csúsztatták tovább. Minden pillanatban várva, hogy mikor kapnak előlről tüzet, így osontak át a nyílt mezőn, míg végre a derék vizsla, szagot kapva, megállt, és égnek emelte a fejét.

– Hasra! – suttogta Vlaszenko. Csak miután ellenőrizte, hogy mindenki takarva van, szólalt meg hangosan.

– Tovariscsi!

– Ki van ott? – kiáltott vissza egy erős hang, de olyan közléről, hogy megijedtek. Aztán hallották kattanni a fegyverek závarzatát.

– Nyelvet hoztunk! – mondta Vlaszenko, és lassan felállt.

– Jelszavat! – sürgették a láthatatlan őrszemek.

– Az ördög tudja! Három hete odaát vagyunk! Vlaszenko őrmester vagyok.

– Jurij Vlagyimirovics! – kiáltotta ujjongva egy fiatal hang. – Maga az?

– Kosztya? – örvendezett az őrmester.

– Szergej bácsi – mondta az előbbi hang –, ők azok.

Átengedték őket.

– De ne lőjete! – kiáltotta még Vlaszenko. – Német egyenruhában vagyunk.

*

A magyarokat nagy diadallal fogadták. Vastag karcok ropogtatták a csontjaikat.

– Eresszetek, medvék! – könyörgött az utcaseprő.

- Ha már a németektől megmenekültünk, ne pusztítsatok ti el.

- Úgy nézzetek az öregre - hencegett Vlaszenko -, hogy amuri partizán.

- Háromszoros hurrá! - vezényelt Szergej bácsi.

Telefonon jelentették a törzsnek megérkezésüket. A tábornok autót küldött értük, s mire megérkeztek hozzá, az asztalon állt a szamovár és poharakba kitöltve a vodka is. A tábornok barátságosan szorongatta a kezüket.

Arról azonban hallani sem akart, hogy tovább harcoljanak.

- Maguknak most más a feladatuk. Az országban meg kell indítani az életet. A fehérváriak maradjanak valahol a közelben, magának pedig, Pintér elvtárs, talán Debrecenben kellene jelentkeznie. Pestre, sajnos, még nem lehet utazgatni.

- Szegedre megyek! - döntötte el. - Onnan indultam el, oda megyek vissza.

A felszabadított területen már járt a vonat. Avval utaztak Bajáig.

- Persze hogy jár! - szemtelenkedett a fiú. - Mi telengáltuk a sínjeit.

Tovább azonban nem volt kedve tréfálni. Az ablaknál állt, és nézte, hogy vonul előttük el az út, amelyen annyi szorongás közben érkeztek ide.

– Tudod – vallotta be hirtelen –, nagyon berezeltem, mikor a vagon lépcsőjén ülve vártalak. Azt hittem, nem látjuk meg egymást soha.

Aztán azt kérdezte, vajon látszik-e a vonatból az a hely, ahol elgázolta a nyilasokat.

– Valószínűleg – felelte mosolyogva. Ő már akkor azon törte a fejét, hogy mit fog csinálni Szegeden.

Mikor már egészen közel lehettek az emlékezetes úthoz, Péter annyira az ablakhoz simult, hogy mint valami kisgyereknek, az orra laposra nyomódott az üvegen.

– Nem ismerem meg – panaszkodott.

– Valóban harcolt a fiú? – kérdezte szomszédjuk, egy öreg paraszt, és az igenlő válaszra előhúzott a pad alól egy fonott üveget. – Igyanak! – Hanem aztán megsértődött, mert a fiú úgy utasította el szíves kínálását, hogy a fejét sem fordította hátra.

– Ne haragudjon – nyugtatta meg ő az öreget. – Ezen az állomáson akasztották fel szeme láttára az édesapját.

Az öreg bácsi leemelte fejéről a kalapot.

A szekszárdi állomásról telefonáltak Baranyainak, és az teljes díszben várta őket a peronon.

– Kutyafülűek! – lármázott. – Hát sikerült?

– És maga hogy élte túl?

– Igen egyszerűen. Semmi az égvilágon nem tör-

tént velem. Észre sem vettük, mikor átment rajtunk a front.

Péter már újból szemtelen hangulatban volt.

– Így is lehet – mondta gőgösen. – De ahogy mi csináltuk, az sokkal izgalmasabb.

Bajára gyalog kellett átmenniök. Péter megállt a pontonhíd közepén, és nézte a vizet.

– Mit keresek én odaát? – kérdezte szomorúan. – Irma a Dunántúlon maradt.

– Az enyém Pesten, a tied Fehérváron – felelte. – Visszajövünk. Tudod, hogy most már én is alig várom, hogy találkozjam veled?

– Most már? . . . – botránkozott Péter.

Szegeden a pártház folyosóján egy fiatalember állta el az útjukat.

– Pintér! – kiáltotta, és kitérte a karját.

– Péter! – ujjongott ő. – Hol vannak a többiek?

Egy ablakmélyedésbe húzódva, ott mindjárt, a folyosón beszélgetni kezdtek. Az egész világról megfeledkeztek. Egymás szájából kapták ki a szót.

– Hát Sas? Nem tudod? Baján szöktél meg? De miért? – hadarta a fiatalember.

Péter szomorúan figyelte, hogyan marad ki a barátkozásukból, és végül elszántan hozzájuk lépett és bemutatkozott.

– Csóka Péter vagyok!

A másik meghökkenve kapta fel a fejét.

– Lehetetlen! Csóka Péter én vagyok!

A gyerek szíve elszorult. Barátjára nézett, most mi lesz. Ő pedig vidáman nevetett.

– Add vissza a nevét, fiam! Itt már a Schlésinger Náthán is egészen jól megfelel. Itt az embert nézik, és nem a nevét.

60.0651 — Kossuth Nyomda, Budapest, V., Alkotmány u. 3.

Felelős vezető: Lengyel Lajos igazgató

Felelős kiadó a Magvető Könyvkiadó igazgatója

Felelős szerkesztő: Csillag Pál

Műszaki vezető: Murányi István

Műszaki szerkesztő: Sebestyén Lajos

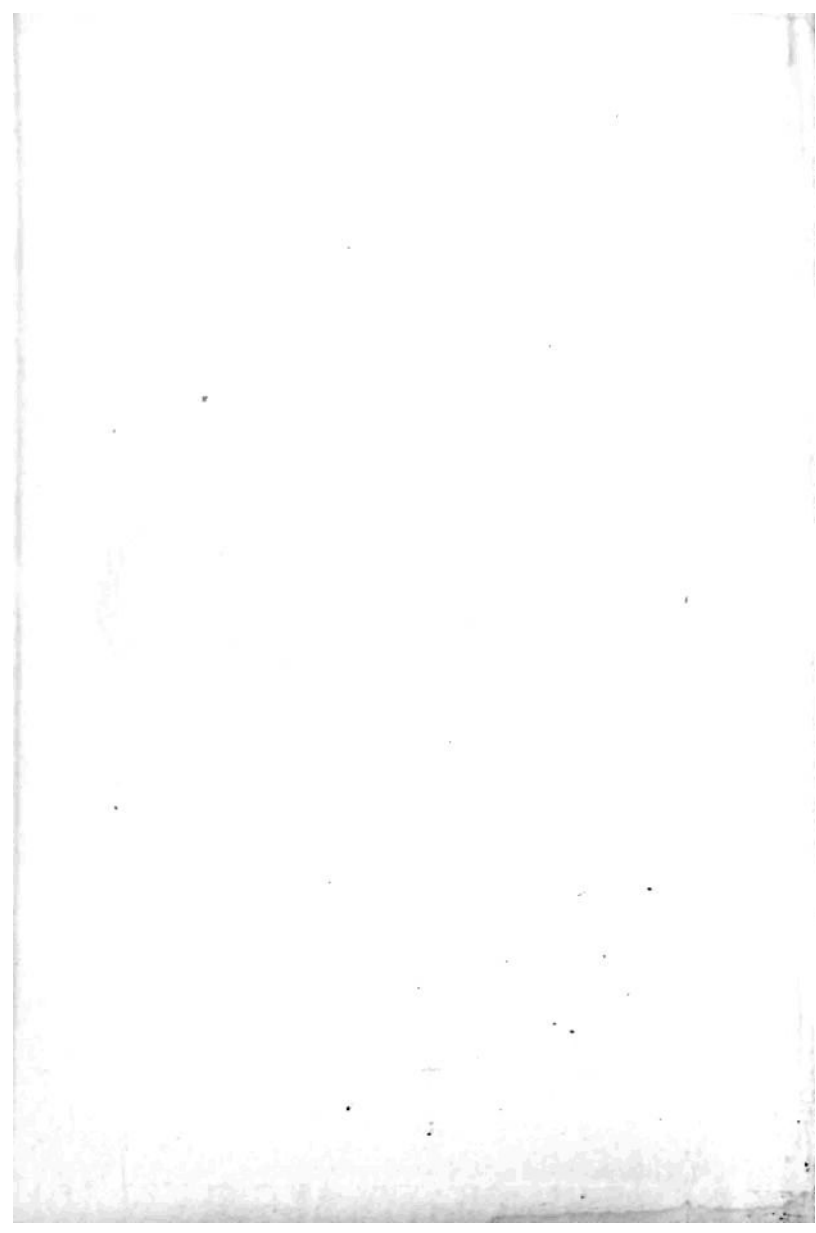
Terjedelem: 14,53 (A/5) lv. Példányszám: 7160

MSZ 5601-54 és 5602-50 Á szabvány szerint

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Nemzeti Széchenyi Könyvtár